

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра грецької філології та перекладу

---

*...Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα ήτο και είναι ανωτέρα
όλων των παλαιότερων και νεοτέρων γλωσσών...*
R.H. Robins

Ι.Γ. ΡΟΖΚΟΒΑ
ΕΙΡΗΝΗ Γ. ΡΟΖΚΟΒΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Навчально - методичний посібник
з ІСТОРІЇ ГРЕЦЬКОЇ МОВИ
з рекомендаціями до
дистанційного навчання

Διδακτικό εγχειρίδιο
με εκπαιδευτικό υλικό και μεθοδολογικές
οδηγίες για μαθήματα εξ αποστάσεως

Маріуполь, 2020

УДК

Навчально – методичний посібник з Історії грецької мови для студентів ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр» спеціальностей „Переклад (новогрецька)” та «Філологія. Мова і література (новогрецька)» з рекомендаціями до дистанційного навчання/ Упор. І.Г. Рожкова, Маріуполь: МДУ, 2020 – 96 с.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Dr. X. ТАМІСОГЛУ, професор педагогічного факультету Янінського університету (Греція), екз-координатор з питань грецької освіти Координаційного офісу стран Центральної та Східної Європи (2015-2018)

В.М. ЧЕЛПАН, радник з питань визнання іноземних кваліфікацій Національного інформаційного центру академічної мобільності ENIC UKRAINE Міністерства та освіти України

Ю.А. КІОР, к.філ.н., доцент кафедри грецької філології та перекладу Маріупольського державного університету

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради факультету грецької філології ті перекладу МДУ, протокол № ____ від „ 20 ” травня 2020 р.

У навчально – методичному посібнику розглянуто етапи виникнення та тенденції розвитку грецької писемності та алфавіту, основні періоди формування грецької літературної мови, співвідношення між мовою та подіями історичного минулого та культурними традиціями Греції.

Матеріал, який міститься у посібнику, систематизовано та подано у вигляді структурних підрозділів. У кінці міститься розроблений укладачем посібника глосарій основних термінів з навчальної дисципліни, а також питання для самоконтролю знань студентів. До кожної з тем додається бібліографія. Посібник містить рекомендації та приклади організації дистанційного навчання з курсу (платформи, веб-квести)

Посібник призначений для аспірантів, магістрантів, студентів, викладачів новогрецької мови та літератури, а також для широкого кола осіб, які цікавляться питаннями історії грецької мови та культури.

© Рожкова І.Г., 2020

© МДУ, 2020

ЗМІСТ

Передмова.....	7
РОЗДІЛ І. ЗМІСТ ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ	12
1. Вступ до історії грецької мови. Теоретичні основи вивчення дисципліни	12
1.1 Загальна характеристика грецької мови.....	12
1.2. Вивчення історичного розвитку мови.....	13
1.3. Грецька та європейські мови.....	14
2. Грецька писемність і алфавіт.....	14
2.1. Екскурс до історії грецької писемності.....	15
2.2 Фінікійська писемність.....	15
2.3. Вид писемності. Система наголосу.....	16
3. Передісторія грецької мови.....	17
3.1. Періодизація історії грецької мови.	18
3.2. Індоевропейське походження грецької мови.....	18
3.3. Догрецька мова.....	18
4. Давньогрецька мова. (1400 – 300 до н.е.).....	19
4.1. Давньогрецькі діалекти.....	20
4.2. Характерні особливості давньогрецької.....	21
4.3. Джерела давньогрецької мови.....	22
4.4. Розповсюдження аттичного діалекту.....	23
5. Елліністична (Олександрійська)спільна мова (300 до н.е. – 6 ст.н.е.).....	23
5.1. Формування елліністичної спільної мови.....	24
5.2. Особливості елліністичної спільної мови.....	25
5.3. Аттикізм. Двомовність.....	27
5.4. Джерела елліністичної мови.....	27
6. Ранній візантійський період (6-12 ст.).....	28
6.1. „Темний” період в історії Греції.....	29
6.2. Характерні риси ранньої візантійської мови....	30
7. Грецька мови епохи Середньовіччя (12-15 ст.).....	31
7.1. Політична та суспільна ситуація у Візантійській імперії періоду середніх віків.....	32
7.2. Джерела грецької мови Середньовіччя.	33
7.3. Особливості грецької мови Середньовіччя.....	33
8. Післявізантійський період. Грецька мова часів турецького владництва (15-19 ст.).....	36
8.1. Політична та суспільна ситуація.....	36
8.2. Джерела грецької мови. Мовні пам’ятки	37
8.3. Н.Соф’янос. Перша граматика грецької мови.....	38
8.4. Особливості грецької мови часів турецького владництва.....	38
9. Реформування грецької мови в 19 ст.....	40

9.1	Боротьба за офіційний статус грецької мови в 19 ст.....	40
9.2.	Дімотікізм. Архаїзм.....	41
9.3.	„Ідеолог” реформатор А. Кораїс. Кафаревуса. Ідея „мовного чищення”.....	42
9.4.	Наслідки першого етапу мовної реформи.....	43
10.	Новогрецька мова (1821 – сьогодні). Дімотікізм....	43
10.1.	Діяльність Я. Псіхаріса.....	43
10.2.	Стрімкий дімотікізм.....	44
10.3.	Державний дімотікізм.....	45
11.	Новогрецька діалектологія. Діалекти новогрецької мови.....	46
11.1.	Поняття діалекту та ідіоми. Діалектологія.....	46
11.2.	Класифікація діалектів новогрецької мови.....	48
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ...		51
	Завдання для семінарських занять.....	51
	Питання для самоконтролю та повторення.....	58
	Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів з навчальної дисципліни	59
	Варіант модульної контрольної роботи.....	61
	Глосарій	63
РОЗДІЛ III. ДОДАТКОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ		70
РОЗДІЛ IV. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ LearningApps, Moodle та Classroom у викладанні історії грецької мови.....		82
РОЗДІЛ V. ПРИКЛАДИ ТЕКСТІВ ІСТОРИЧНИХ ПЕРІОДІВ РОЗВИТКУ ГРЕЦЬКОЇ МОВИ.....		90
РОЗДІЛ VI. ЛІТЕРАТУРА		94

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ.....	12
1: Εισαγωγή στην ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. Θεωρητικές βάσεις της μελέτης.....	12
1.1. Γενικές πληροφορίες για την Ελληνική γλώσσα.....	12
1.2. Μελέτη της ιστορικής εξέλιξης της γλώσσας.....	13
1.3. Η Ελληνική και οι ευρωπαϊκές γλώσσες.....	14
2: Ελληνική γραφή και αλφάβητο.....	14
2.1. Σύντομη ιστορία της ελληνικής γραφής. Γενικά στοιχεία.....	15
2.2. Η φοινικική γραφή.....	15
2.3. Τρόπος γραφής. Τονικό σύστημα.....	16
3: Προϊστορία της Ελληνικής γλώσσας.....	17
3.1. Περίοδοι της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας	18
3.2. Η ινδοευρωπαϊκή καταγωγή της Ελληνικής	18
3.3. Η προελληνική γλώσσα.....	18
4: Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα. (1400 – 300 π.Χ.).....	19
4.1. Διάρθρωση της ΑΕ σε διαλέκτους. Οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι.....	20
4.2. Χαρακτηριστικά στοιχεία της ΑΕ.....	21
4.3. Πηγές της ΑΕ. Η ακμή των γραμμάτων.....	22
4.4. Αττικός λόγος.	23
5: Η Ελληνιστική (Αλεξανδρινή) Κοινή γλώσσα (300 π.Χ. – 6 ^{ος} αι. μ.Χ.).....	23
5.1. Η διαμόρφωση της Ελληνιστικής Κοινής.....	24
5.2. Γνωρίσματα της Ελληνιστικής Κοινής.....	25
5.3. Φαινόμενο αττικισμού. Τεχνητή διγλωσσία.....	27
5.4. Πηγές της Ελληνιστικής Κοινής. Νέα Διαθήκη. Γράμματα.....	27
6: Η Πρώιμη βυζαντινή γλώσσα (6 ^{ος} – 12 ^{ος} αι.).....	28
6.1. Η σκοτεινή περίοδος στην Ελληνική ιστορία.....	29
6.2. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της πρώιμης Βυζαντινής.....	30
7: Η Βυζαντινή μεσαιωνική ελληνική γλώσσα (12 ^{ος} – 15 ^{ος} αι.).....	31
7.1. Πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής.....	32
7.2. Πηγές της Μεσαιωνικής ελληνικής. Λογοτεχνικά έργα.....	33
7.3. Χαρακτηριστικά στοιχεία της Μεσαιωνικής ελληνικής.....	33
8: Η Ελληνική γλώσσα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας	35
8.1. Η πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής. Τουρκικός έλεγχος.....	36
8.2. Πηγές της Ελληνικής. Γλωσσικές μαρτυρίες.....	37
8.3. Ν. Σοφιανός και η Γραμματική του.....	38
8.4. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Ελληνικής.....	38
9: Το Γλωσσικό Ζήτημα. Η μεταρρύθμιση της Ελληνικής γλώσσας στον 19 ^ο αι.....	40

9.1.	Η προέλευση και η ουσία του γλωσσικού ζητήματος.....	40
9.2.	Οι δημοτικιστές και οι αρχαϊστές.....	41
9.3.	«Ιδεολόγος» μεταρρυθμιστής Α. Κοραΐς. Καθαρεύουσα. Ιδέα «γλωσσικού καθαρισμού».....	42
9.4.	Συνέπειες της πρώτης φάσης γλωσσικής μεταρρύθμισης.....	43
10:	Η Νέα Ελληνική γλώσσα (1821 – ως σήμερα). Η Εποχή του Δημοτικισμού.....	43
10.1.	Το έργο του Γ. Ψυχάρη.....	43
10.2.	Ορμητικός Δημοτικισμός.....	44
10.3.	Κρατικός Δημοτικισμός.....	45
11.	Νεοελληνική διαλεκτολογία. Οι Νεοελληνικές διάλεκτοι.....	46
11.1.	Η έννοια της διαλέκτου και του ιδιώματος. Διαλεκτολογία.....	46
11.2.	Η κατάταξη των ΝΕ διαλέκτων. Ομάδες.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΥΛΗΣ.....		51
Ασκήσεις για πρακτικά μαθήματα.....		51
Θέματα για επανάληψη.....		58
Κριτήριο βαθμολόγησης φοιτητών		59
Έλεγχος γνώσεων.....		61
Γλωσσάριο.....		63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ.....		70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΣΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ (πλατφόρμες/ εφαρμογές Learning Apps, Moodle, Classroom).....		82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΕ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ.....		90
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		94

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна “Історія мови”, яка розглядає етапи та загальні характеристики історичного розвитку мови, сприяє поглибленому розумінню студентами сучасної мовної системи. Для оволодіння студентами змістом даного навчального курсу є необхідним засвоєння передуючих дисциплін (розділів, тем), а саме: вступу до спецфілології (грецької), вступу до мовознавства, лексикології (словотворення, шляхи збагачення грецького словника), практичного курсу новогрецької мови (фонетика, морфологія, синтаксис), історії зарубіжної літератури, історії Давньої Греції.

Основна мета курсу “Історія мови” полягає у формуванні у студентів знань, умінь та навичок з навчальної дисципліни, у засвоєнні студентами основних тем курсу, що висвітлюють питання становлення новогрецької літературної мови, утворення і функціонування двох типів загальної мови – кафаревуси та димотики, а також в ознайомленні студентів з теоретичними засадами сучасної діалектології грецької мови.

Досягненню цієї мети сприяє рішення таких завдань як:

- Формування у студентів – філологів системи теоретичних знань про:
  - періоди розвитку та історичного становлення грецької мови;
  - основні закономірності фонетичного, граматичного та лексичного складу давньогрецької мови;
  - основні закономірності формування та розвитку грецької літературної мови у період формування грецької нації;
  - розвиток структури та функціонування грецької мови у різні епохи її історії,
- формування у студентів умінь та навичок порівняльного аналізу текстів різних періодів,
- розширення наукового кругозору студента-філолога.
- формування у студентів навичок науково – дослідної роботи, вмінь диференціювати та узагальнювати зібраний матеріал,

■ сприяння розвитку у студентів умінь та навичок самостійної роботи з науковою літературою, сприяння поглибленому вивченню історії грецької мови.

Засвоєння навчального курсу „Історія мови” передбачає наступні знання та вміння студентів – філологів.

Студент повинен -

⇒ЗНАТИ: - етапи виникнення та тенденції розвитку писемності та алфавіту,
- основні періоди формування грецької літературної мови,
- закономірності розвитку мови як історичного явища,
- основні характерні риси та зміни фонетичної, граматичної та лексичної систем кожного з періодів розвитку грецької мови,
- співвідношення між мовою та подіями історичного минулого та культурними традиціями Греції,
- суть мовного питання 18-19 ст. „дімотіка - кафаревуса”, передумови виникнення, розповсюдження,
- історичну морфологію, історичний синтаксис.

⇒ВМІТИ: - використовувати одержані знання в галузі історії грецької мови для вирішення конкретних науково – практичних, інформаційно – пошукових, методичних та ін. завдань,
- коментувати з історичного погляду становлення фонетичних, граматичних та лексичних явищ новогрецької мови,
- робити порівняльний та зіставний аналіз граматичних та лексичних явищ грецької мови на основі текстів різних періодів розвитку мови,
- оперувати відповідною термінологією з дисципліни,
- узагальнювати засвоєний теоретичний матеріал, робити конкретні висновки.

Зміст навчального курсу:

- Історія мови як наука.
  - Поширення грецької мови.
  - Теоретичні проблеми у вивченні історії грецької мови.
- Передісторія грецької мови та писемності.
  - Зв’язок історичної міфології з історією грецької мови.

- Писемність та грецький алфавіт.
  - А' та В' писемності.
  - Фінікійська писемність.
  - Індоевропейці та їхня мова.
  - Проеліни. Заселення території Греції.
  - Мова гомерівського епосу.
- Періодизація історії грецької мови. Загальна характеристика
- Давньогрецька мова.
    - Давньогрецькі діалекти. Розповсюдження аттичного діалекту.
    - Характерні особливості давньогрецької мови.
- Період формування першої загальної мови.
    - Поняття загальної мови (койне).
    - Аттікізм. Його поява, зміст та наслідки.
    - Джерела загальної мови.
- Грецька мова епохи середньовіччя. Ранній візантійський період (6 – 12 ст.). Романський вплив.
- Пізній візантійський період (12 – 15 ст.) Вплив латинської мови на грецьку.
- Післявізантійський період (15 – 18 ст.). Період турецького владництва.
    - Перша граматики грецької мови. Н. Соф'янос.
    - Середньовікова двомовність та її наслідки.
- Дімотікізм. Архаїзм. Кораїс та його “кафаревуса” .

- Новогрецька мова. Період кафаризму (1828 – 1900). Наслідки штучної двомовності 19 ст.
- Період дімотікізму (20 ст.).
  - Стрімкий дімотікізм (1901 – 1917).
  - Державний дімотікізм (з 1917).
- Мовна революція 1976 року та її роль в історії грецької мови.
- Новогрецька діалектологія.
  - Поняття діалекту.
  - Г. Хатзідакіс. Діалекти новогрецької мови.

Як працювати з посібником ?

↪ студент повинен опрацювати кожен з розглянутих в посібнику тем, які передбачає програма дисципліни, законспектувати в робочому зошиті загальні положення з кожної теми, засвоїти термінологію з дисципліни (див. глосарій, який розроблено саме з цією метою),

↪ у другому розділі навчально – методичного посібника містяться практичні завдання та вправи до конкретних тем дисципліни; студентам надається можливість опрацювати та закріпити засвоєний теоретичний матеріал шляхом виконання наведених практичних завдань. Цей розділ передбачає заключний етап підготовки студента з навчальної дисципліни „Історія мови”, а саме наводяться питання для самоконтролю та повторення вивченого та опрацьованого теоретичного матеріалу. Таким чином, студент має можливість перевірити ступінь власної підготовленості до екзамену, яким логічно завершується вивчення даної дисципліни, розраховане на один навчальний семестр. Для цього наводиться критерій оцінювання знань та вмінь студентів.

↪ на початку кожної з розглядаємих тем запропонована бібліографія, яку студент може використовувати для більш поглибленого засвоєння певної теми, т.б. може ознайомитися з додатковою інформацією.

Εισαγωγή

... Πρέπει να σπουδάσουμε καλύτερα την αρχαία για να καταλάβουμε την ιστορική αξία της δημοτικής ...

Γ. Ψυχάρης

Η νέα ελληνική γλώσσα μιλιέται στην Ελληνική Δημοκρατία, στην Κυπριακή Δημοκρατία (από την ελληνοκυπριακή κοινότητα) και, σε διάφορους βαθμούς επάρκειας, στην ελληνική διασπορά. Οι κυριότερες εστίες της ελληνικής διασποράς βρίσκονται στις Η.Π.Α., στην Αυστραλία, στον Καναδά και στη Γερμανία. Η νέα ελληνική γλώσσα δεν εξαντλείται βέβαια στην κοινή μορφή της. Περιλαμβάνει επίσης και τις διαλέκτους της. Ωστόσο, οι διάλεκτοι βρίσκονται σε πορεία εξαφάνισης κάτω από την επίδραση της κοινής. Εξάιρεση αποτελεί η ελληνοκυπριακή διάλεκτος, η οποία διατηρεί ακόμα τους ομιλητές της τόσο στην Κυπριακή Δημοκρατία όσο και στη σημαντική ελληνοκυπριακή διασπορά της Μ. Βρετανίας. Διαλεκτικοί θύλακοι της νέας ελληνικής επιζούν στις παρευξείνιες περιοχές της Τουρκίας και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και στην Ιταλία (Απουλία, Καλαβρία). Μέχρι πρόσφατα επιζούσε ένας ακόμα διαλεκτικός θύλακος στην Κορσική (Καργκέζε).

Η νέα ελληνική ανήκει, όπως και οι περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες (πλην της ουγγρικής, της βασκικής, της φινλανδικής) αλλά και η ινδική, στην ινδοευρωπαϊκή γλωσσική οικογένεια. Η κοιτίδα αυτής της γλωσσικής οικογένειας είναι, πιθανότατα, η Ανατολία. Μετακινήσεις, που συνδέονται ενδεχόμενα με την εξάπλωση του γεωργικού τρόπου παραγωγής, διέσπειραν προς Ανατολάς και Δυσμάς τους ομιλητές των προγονικών ινδοευρωπαϊκών ιδιωμάτων και οδήγησαν, ταυτόχρονα, στη διαμόρφωση των ξεχωριστών ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, μία από τις οποίες είναι και η ελληνική.

Σήμερα η νέα ελληνική είναι μια από τις γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βέβαια, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ηγεμονικό γλωσσικό ρόλο στο διεθνές επίπεδο διαδραματίζει σήμερα η αγγλική. Η ηγεμονία της αγγλικής στηρίζεται -όπως και η ηγεμονία των ιστορικών προηγούμενων της (π.χ. της ελληνικής ή της λατινικής)- στην πολιτική και οικονομική ηγεμονία. Στο γλωσσικό χώρο η κυριαρχία αυτή αντανακλάται με εισροή αγγλοαμερικανικών δανείων στις ποικίλες γλώσσες και με έντονη παρουσία της ίδιας της αγγλικής στο χώρο της διαφήμισης και, γενικότερα, της αγοράς.

Η νέα ελληνική ανήκει στην ομάδα των "μικρών" γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα πρέπει να διεκδικήσει τη διατήρηση της θέσης της στα όργανα της Ένωσης και την ενίσχυση της θέσης της (όπως και των άλλων "μικρών" γλωσσών) στην ευρωπαϊκή εκπαίδευση. Σε ό,τι αφορά τη γλωσσική πολιτική στο εσωτερικό της χώρας, η ιδιαίτερη νεοελληνική πολιτισμική ταυτότητα θα διαφυλαχθεί όχι μέσα από τη μυθοποίηση της μητρικής γλώσσας και της ιστορίας της, αλλά μέσα από την απομυθοποίησή της: μέσα από την αποκάλυψη τόσο των ιστορικών, και όχι μυθικών, ιδιαιτεροτήτων της όσο και της ενότητάς της με τις άλλες γλώσσες.

⇒ Περιεχόμενο

Το μάθημα εξετάζει την ιστορική εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας από τις απαρχές μέχρι την Νεοελληνική γλώσσα της σύγχρονης περιόδου.

Επιμέρους ενότητες: μεθοδολογικά ζητήματα για τη μελέτη της ιστορίας της ελληνικής, προϊστορική και ιστορική περίοδος της ελληνικής, οι πηγές της κάθε περιόδου ιστορικής εξέλιξης, η γραφή, οι περίοδοι της γραφής, οι διάλεκτοι και η διαλεκτική γεωγραφία, λογοτεχνικές γλώσσες, φαινόμενο αττικισμού, γλωσσικό ζήτημα.

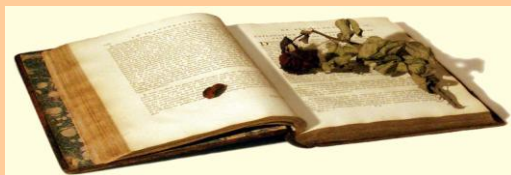
⇒ Διδακτικοί στόχοι για το μάθημα της Ιστορίας της γλώσσας

Οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν τη **διαχρονικότητα** της ελληνικής γλώσσας και γραφής.
- Να κατανοήσουν ότι η γλώσσα είναι **δημιούργημα** του λαού και **εξελίσσεται** συνεχώς, ενώ κάποια βασικά στοιχεία της παραμένουν αναλλοίωτα.
- Να εκτιμήσουν την αξία της ελληνικής γλώσσας ως εκφραστικού οργάνου για τη **δημιουργία πολιτιστικών επιτευγμάτων** υψηλής στάθμης και τη διαχρονική πορεία της στη μακραίωνη ιστορία του ελληνισμού.

РОЗДІЛ I. ЗМІСТ ТЕΟΡΕΤΙΧΝΟΓΟ ΚΥΡСУ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

ΘΕΜΑ 1: Εισαγωγή στην ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. Θεωρητικές βάσεις της μελέτης.

- 1.1. Γενικές πληροφορίες για την Ελληνική γλώσσα.
- 1.2. Μελέτη της ιστορικής εξέλιξης της γλώσσας.
- 1.3. Η Ελληνική και οι ευρωπαϊκές γλώσσες.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Ανδριώτης Ν. Η ελληνική γλώσσα στους μετακλασικούς χρόνους στην Ιστορία του Ελληνικού έθνους. Τ. 5-τος. Αθήνα, 1982.
3. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
4. Τομπαϊδής Δ., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Γ' Γυμνασίου. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
5. Τσοπανάκης Α. Συμβολές στην Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. Μέρος II. Θεσσαλονίκη 1983.

1.1. Γενικές πληροφορίες για την Ελληνική γλώσσα.

Η γλώσσα είναι όργανο επικοινωνίας και χρησιμοποιείται από τους ανθρώπους μιας ομόγλωσσης κοινότητας για να ανταλλάσσουν πληροφορίες και για να κατανοεί ο ένας τον άλλο. Τα Νέα Ελληνικά χρησιμοποιούνται από τους Νεοέλληνες για να επικοινωνούν μεταξύ τους.

Η Νέα Ελληνική ομιλιέται από 13 με 14 εκατομμύρια ανθρώπους περίπου. Αποτελεί την αποκλειστική επίσημη γλώσσα της Ελληνικής Δημοκρατίας και μαζί με την Τουρκική τη μια από τις δυο επίσημες γλώσσες της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από το 1981 είναι μια από τις επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (σήμερα – Ευρωπαϊκής Ένωσης). Είναι η μητρική γλώσσα του 98% του πληθυσμού της Ελλάδας και 600 000 κατοίκων της Κύπρου.

Ομιλιέται επίσης από ένα σημαντικό αριθμό ανθρώπων ελληνικής καταγωγής (3-4- εκατ.) που κατοικούν σε διάφορα άλλα μέρη του κόσμου, δηλ. στις χώρες όπου υπάρχουν ελληνικές κοινότητες και οργανώσεις που αποτελούν τη λεγόμενη

Διασπορά. Οι κυριότερες εστίες της Ελληνικής Διασποράς βρίσκονται στις Η.Π.Α., στην Αυστραλία, στον Καναδά και στη Γερμανία.

Η Ελληνική γλώσσα περιλαμβάνει επίσης και τις διαλέκτους της. Όμως αυτές όλο και πιο πολύ βρίσκονται σε πορεία εξαφάνισης κάτω από την επίδραση της κοινής. Εξαίρεση αποτελεί η ελληνοκυπριακή διάλεκτος.

Η Νέα Ελληνική είναι ο μοναδικός απόγονος της Αρχαίας Ελληνικής και ανήκει, το ίδιο όπως και εκείνη, στην *ινδοευρωπαϊκή οικογένεια γλωσσών*.

Η Ελληνική είναι ασφαλώς η παλαιότερη μαρτυρούμενη ζωντανή γλώσσα στην Ευρώπη. Μιλιέται στην Ελλάδα και αλλού τουλάχιστον από τον 15^ο αι. π.Χ., όποτε εμφανίζονται τα πρώτα γλωσσικά τεκμήρια. Όμως μια μορφή αυτής της γλώσσας χρησιμοποιείται στο χώρο της Ελλάδας πολύ νωρίτερα, όταν οι πρώτοι ελληνόφωνοι πληθυσμοί έφτασαν στα νότια της Βαλκανικής (~ στο 2000 π.Χ.).

1.2. Μελέτη της ιστορικής εξέλιξης της γλώσσας.

Η γλώσσα ως ανθρώπινο δημιούργημα και κοινωνικό γεγονός βρίσκεται σε συνεχόμενη αλλαγή. Οι ομιλούμενες γλώσσες κατά την πορεία της ιστορικής τους ανάπτυξης εξελίσσονται και αλλάζουν. Με το πέρασμα του χρόνου αλλάζουν και μεταβάλλονται οι επικοινωνιακές ανάγκες μιας κοινωνίας, πλουτίζεται η εμπειρία του ανθρώπου, επομένως, η γλώσσα αποκτά καινούργια στοιχεία για να εκφράσει όλες τις νέες σχέσεις μέσα σε μια κοινωνία.

π.χ. η ΙΕ (μητέρα γλώσσα) είχε μόνο ενεργητικά και μέσα ρήματα, η ΑΕ αναπτύσσει έναν ιδιαίτερο καινούργιο ρηματικό τύπο – την παθητική φωνή. Επίσης αναφέρουμε το παράδειγμα με τις κύριες και τις δευτερεύουσες προτάσεις. Οι σύγχρονες γλώσσες στην αρχή της εξέλιξής τους είχαν μόνο κύριες προτάσεις, οι δευτερεύουσες αναπτύχθηκαν αργότερα.

Από τότε που πέρασαν οι κλασικοί χρόνοι της Ελλάδας (δηλ. από τα τέλη του 4 αι. π.Χ. και ύστερα) η ελληνική γλώσσα είχε εξελιχθεί και απέκτησε αρκετά καινούργια στοιχεία. Για την ολοκλήρωση μιας γλωσσικής αλλαγής χρειάζονται μεγάλα χρονικά διαστήματα.. (π.χ. μια φωνητική αλλαγή μπορεί να χρειαστεί χίλια χρόνια για να ολοκληρωθεί).

Η μελέτη της εξέλιξης μιας γλώσσας παρουσιάζει μερικές δυσκολίες. Π.χ. στη μελέτη της ιστορικής πορείας μιας γλώσσας προσπαθούμε να μελετήσουμε την ομιλούμενη μορφή της στηριζόμενοι μόνο σε γραπτές μαρτυρίες. Είναι όμως αρκετά παράδοξο στοιχείο. Ο γραπτός λόγος δεν μπορεί να παρουσιάσει όλες τις λεπτομέρειες του προφορικού και επίσης δεν μπορεί να αποδώσει όλες τις ποικιλίες της προφοράς. Κατά την πορεία της γλωσσικής εξέλιξης η προφορά σιγά σιγά απομακρύνεται από τη γραφή. Η σημερινή «ιστορική» ορθογραφία της ελληνικής γλώσσας εξακολουθεί να μεταγράφει την προφορά της αττικής διαλέκτου (5 αι. π.Χ.) στη βάση της οποίας εξελίχθηκε η κοινή ελληνική.

Η μελέτη της ιστορίας μιας γλώσσας είναι στενά δεμένη με άλλους επιστημονικούς κλάδους γλωσσικού και μη περιεχομένου (π.χ. αρχαιολογία, ιστορία, γλωσσολογία και ιδικά φωνολογία, λεξικολογία, γραμματική, συντακτικό κτλ.). Η μελέτη της ιστορικής γλωσσικής εξέλιξης, όπως κάθε επιστήμη, προβλέπει τη χρησιμοποίηση μερικών βασικών μεθόδων έρευνας, π.χ. μια απ' τις βασικές μεθόδους είναι η μέθοδος συγκριτικής και ιστορικής ανάλυσης, η μέθοδος περιγραφής κ.α.

Οι γλωσσολόγοι που ασχολήθηκαν με τη μελέτη και την έρευνα της ιστορικής εξέλιξης της Ελληνικής είναι ο Γ. Ψυχάρης, ο Γ. Χατζιδάκης, ο Μ. Τριανταφυλλίδης, ο Ν. Ανδριώτης, ο Α. Τσοπανάκης κ.α.

1.3. Η Ελληνική και οι ευρωπαϊκές γλώσσες.

Η ελληνική γλώσσα αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στην ευρωπαϊκή πολιτισμική ιστορία, είναι η μόνη γλώσσα της οποίας υπάρχουν γραπτά μνημεία από τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. μέχρι σήμερα. Η ζωτικότητα της ελληνικής φαίνεται τόσο από τη διάρκειά της όσο και από την παρουσία μεγάλου αριθμού ελληνικών λέξεων στις ευρωπαϊκές γλώσσες.

Η επίδραση που άσκησε ο αρχαίος και ο μεσαιωνικός (βυζαντινός) ελληνικός πολιτισμός στην υπόλοιπη Ευρώπη άφησε έντονα τα ίχνη του στις ευρωπαϊκές γλώσσες. Πολλές ελληνικές λέξεις χρησιμοποιούνται στις γλώσσες αυτές κατά παράδοση. Οι άλλες προστίθενται κάθε μέρα, κυρίως στην επιστημονική ορολογία. Επίσης νέες λέξεις εξακολουθούν να πλάθονται με βάση ελληνικές ρίζες. Οι σχέσεις της ελληνικής με τις ευρωπαϊκές γλώσσες, κυρίως τις πιο διαδεδομένες, είναι βαθύτερες και στενότερες απ'όσο θα πίστευε κανείς. Στα γαλλικά, στα αγγλικά, στα ιταλικά, στα γερμανικά, στα ισπανικά, στα ρώσικα, στα σουηδικά κ.λπ. ελληνικές λέξεις εμφανίζονται τόσο στον καθημερινό όσο και τον επιστημονικό λόγο.

ΘΕΜΑ 2: Ελληνική γραφή και αλφάβητο.

- 2.1. Σύντομη ιστορία της ελληνικής γραφής. Γενικά στοιχεία.
- 2.2. Η φοινικική γραφή.
- 2.3. Τρόπος γραφής. Τονικό σύστημα.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Ανδριώτης Ν. Η αρχαία ελληνική γλώσσα στην Ιστορία του Ελληνικού έθνους. Τ. 3-τος. Αθήνα, 1982.
3. Τριανταφυλλίδης Μ. Νεοελληνική γραμματική, τ. Α' «Ιστορική εισαγωγή», Αθήνα 1938.
4. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995.
5. Ιστορία της γραφής ανά τον κόσμο (3000 π.Χ. ως σήμερα). Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, 2002, 83 σ.
6. Τομπαϊδής Δ. Επίτομη της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Γ' Γυμνασίου. Αθήνα, 1986.

7. Hoffmann O. – Debrunner A. – Scherer A., Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Τόμοι Α-Β, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1997, 174σ.

2.1. Σύνοψη ιστορίας της ελληνικής γραφής. Γενικά στοιχεία.

Καθ' όλη την περίοδο της εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας χρησιμοποιήθηκαν διάφορα συστήματα γραφικής παράστασης της γλώσσας. Τελικά επικράτησε η χρήση του φοινικικού αλφαβήτου, το οποίο στην πορεία της εξέλιξής του ονομάστηκε ελληνικό.

Τα συστήματα γραφής που χρησιμοποιήθηκαν κατά καιρούς στην Ελλάδα είναι τα εξής:

1) η ιερογλυφική γραφή (2000 – 1750 π.Χ.)

Είναι εικονογραφική γραφή, έχει συγγένεια με τα ιερόγλυφα της Αιγύπτου. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως σε σφραγιδόλυθους που βρέθηκαν στην Κνωσό. Η γραφή ακόμη δεν διαβάστηκε.

2) η Γραμμική Α΄ (1700 – 1450 π.Χ.)

Είναι λίγο απλοποιημένη μορφή της ιερογλυφικής γραφής, χρησιμοποιήθηκε σε πινακίδες που βρέθηκαν στην Άγια Τριάδα της Κρήτης, η γραφή δεν έχει διαβαστεί ακόμη.

3) η Γραμμική Β΄ (1450 – 1200 π.Χ.) (μυκηναϊκό αλφάβητο)

Είναι *συλλαβογραφική γραφή*, που είναι μια πρώτη μορφή φωνολογικής γραφής, αφού στηρίζεται στη συλλαβή. Κάθε γράμμα είναι μια συλλαβή, όχι ένας φθόγγος. Η γραφή αυτή περιλαμβάνει γυρώ στα 90 συλλαβογράμματα και 260 ιδεογράμματα (σύμβολα που παριστάνουν έννοιες ή αντικείμενα).

Χρησιμοποιήθηκε σε πινακίδες της Κνωσού, της Πύλου επίσης στις Μυκήνες και στη Θήβα. Οι πινακίδες ήταν πήλινες, ξεραίνονταν στον ήλιο και πάνω τους χάραζαν γράμματα με κάποιο αιχμηρό όργανο. (το ΑΕ γράφω = χαράζω, γρατζουνάω)

4) η κυπρομινωική γραφή (1500 – 1100 π.Χ.)

Δεν έχει διαβαστεί ακόμη.

5) το κυπριακό συλλαβάριο (6 – 4 αι. π.Χ.)

Συλλαβογραφική γραφή, έχει διαβαστεί, μοιάζει με τη Γραμμική Β΄. Το συλλαβάριο είναι ένα σύνολο γραπτών συμβόλων, καθένα από τα οποία παριστάνει μια συλλαβή.

6) η φοινικική γραφή (ελληνική αλφαβητική γραφή) (10 αι. π.Χ.)

Απ' αυτήν την γραφή προέρχεται το ελληνικό αλφάβητο που χρησιμοποιείται και ως σήμερα μετά από πολλές σειρές διάφορων αλλαγών.

2.2. Η φοινικική γραφή.

Οι Έλληνες γύρω στον 10 αι. π.Χ. παίρνουν από τους Φοίνικες τη γραφή τους, η οποία είχε *συμφωνογραφική* μορφή, δηλαδή στη γραφή χρησιμοποιούνταν μόνο τα σύμφωνα. Αυτό το γεγονός δημιούργησε πολλά προβλήματα στην απόδοση της ελληνικής γλώσσας, αφού σ' αυτήν όπως και σε περισσότερες ΙΕ- γλώσσες η συλλαβή έχει ως βάση της το φωνήεν. Γι' αυτό το λόγο οι Έλληνες τροποποίησαν, συμπλήρωσαν και μετέτρεψαν το φοινικικό αλφάβητο σε *φωνολογικό*, δηλ. προσθέτουν στη γραφή τα φωνήεντα (για πρώτη φορά στην ιστορία της γραφής). Για να δηλώσουν τα φωνήεντα που χρειάζονταν οι Έλληνες χρησιμοποίησαν σύμφωνα του σημιτικού αλφαβήτου που δεν υπήρχαν στην ελληνική.

- Π.χ. το σημιτικό σύμφωνο **alef** δήλωνε ένα φθόγγο για να δηλώσει το φωνήεν [α] και ονομάστηκε **άλφα**.

Επινοούν ακόμη μερικά σύμφωνα που χρειάζονται στην Ελληνική και φτάνουν με αυτό τον τρόπο στη δημιουργία της πρώτης πραγματικά **αλφαβητικής γραφής**, του πρώτου αλφαβήτου, όπου κάθε γράμμα δηλώνει έναν φθόγγο. Έτσι λοιπόν οι Έλληνες είναι οι πραγματικοί δημιουργοί του πρώτου στον κόσμο αλφαβήτου, του ελληνικού αλφαβήτου.

Η πιο παλιά πηγή που περιέχει ελληνικό αλφάβητο είναι η *επιγραφή του αγγείου Διπύλου* που χρονολογείται γύρω στο 720 π.Χ.

Από το **ελληνικό αρχαίο αλφάβητο** προέρχονται δυο βασικές γραφές της ελληνικής γραφής – *δυτικό ελληνικό* αλφάβητο και *ανατολικό ελληνικό* αλφάβητο.

Λοιπόν, από το *δυτικό* προέρχεται το αρχαίο ιταλικό αλφάβητο και μετά *λατινικό*, το οποίο έγινε βάση για τις περισσότερες δυτικές ευρωπαϊκές γλώσσες – γαλλική, γερμανική, αγγλική, ιταλική κτλ.

δυτικό ελληνικό – αρχαίο ιταλικό – λατινικό – ευρωπαϊκές δυτικές γλώσσες

Το *ανατολικό* ελληνικό αλφάβητο που στην ιστορία είναι γνωστό και ως κλασικό ελληνικό έδωσε ζωή στα *βυζαντινά* αλφάβητα, από τα οποία αργότερα προέρχονται τα αλφάβητα όλων των σλαβικών γλωσσών.

ανατολικό ελληνικό – βυζαντινά αλφάβητα – σλαβικό αλφάβητο

2. 3. Τρόπος γραφής. Τονικό σύστημα.

Οι αρχαίοι Έλληνες έγραφαν στη αρχή από τα δεξιά προς τα αριστερά όπως και οι Φοίνικες. Αργότερα χρησιμοποιήθηκε ο τύπος γραφής *βουστροφηδόν* – από τα δεξιά προς τα αριστερά και πάλι προς τα δεξιά, όπως οργώνει το βόδι. Και τελικά χρησιμοποίησαν το σημερινό τύπο γραφής από τα αριστερά προς τα δεξιά.

Τα φοινικικά γράμματα είναι κεφαλαία γράμματα. Η ελληνική γραφή μέχρι τον 9 αι. μ.Χ. ήταν *κεφαλογράμματη*. Μόνο με την εξέλιξη της γραφής παρουσιάστηκε πρώτα η *στρογγυλογράμματη γραφή* και μετά η *μικρογράμματη* (9 αι μ.Χ. – βυζαντινά χειρόγραφα).

Στην αρχή τα κεφαλαία ελληνικά γράμματα δεν χωρίζονταν μεταξύ τους σε λέξεις και ούτε είχαν τόνο. Ο τονισμός ήταν περιττός για τον αρχαίο Έλληνα αναγνώστη, όπως άλλωστε και για τον νεοέλληνα που διαβάζει χωρίς καμιά

δυσκολία τα σημερινά κείμενα που είναι γραμμένα με κεφαλαία γράμματα. Ο τονισμός όμως θεωρήθηκε απαραίτητος για τη σωστή ανάγνωση των κλασικών κειμένων όταν ο τονισμός της σύγχρονης ελληνικής είχε ήδη απομακρυνθεί από την πραγμάτωση του τονισμού του 5 π.Χ. αι, επίσης για τις ανάγκες εκμάθησης της ελληνικής από ξένους. Ο τονισμός των αρχαίων Ελλήνων ήταν προσωδιακός (μουσικός).

Τις αρχές του τονικού συστήματος (δηλ. τα τονικά σημάδια) επινόησε ο αλεξανδρινός γραμματικός **Αριστοφάνης ο Βυζάντιος** (τον 2 π.Χ. αι.).

η οξεία (´) – έδειχνε πως η τονιζόμενη συλλαβή προφερόταν από τους αρχαίους σε υψηλότερο μουσικό ήχο (οξύτερα).

η βαρεία (`) – σημειωνόταν σε όλες τις άτονες συλλαβές της λέξης, δηλ. δήλωνε την απουσία του υψηλού τόνου.

η περισπωμένη (^) - συνδυασμός οξείας και βαρείας – έδειχνε πως η φωνή ανέβαινε στο πρώτο μέρος του φωνήεντος και γινόταν χαμηλότερη στο δεύτερο

Στις αρχές ο τόνος παρουσιάστηκε μόνο σε περιπτώσεις, στις οποίες οι αναγνώστες είχαν αμφιβολίες. Η συνήθεια να τονίζονται όλες οι λέξεις επικράτησε τον 10 αι. μ..Χ. και τέτοιος *πολυτονικός τονισμός* παρέμεινε μέχρι και το 1982, όταν η πολιτεία αποφάσισε να τον απλοποιήσει και να καθιερώσει στη γραφή της νεοελληνικής γλώσσας το *μονοτονικό σύστημα*, δηλ. τη γραφή ενός τονικού σημαδιού (οξείας) πάνω στην τονιζόμενη συλλαβή των λέξεων που έχουν δύο ή περισσότερες συλλαβές.

ΘΕΜΑ 3: Προϊστορία της Ελληνικής γλώσσας.

3.1. Περίοδοι της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας.

3.2. Η ινδοευρωπαϊκή καταγωγή της Ελληνικής.

3.3. Η Προελληνική γλώσσα.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Ανδριώτης Ν. Η αρχαία ελληνική γλώσσα στην Ιστορία του Ελληνικού έθνους. Τ. 3-τος. Αθήνα, 1982.
3. Τζάρτζανου Α., Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων- Αθήναι – 1981, 184σ.
4. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
5. Τριανταφυλλίδη Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
6. Hoffmann O. – Debrunner A. – Scherer A., Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Τόμοι Α-Β, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1997, 174σ.

3.1. Περίοδοι της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας.

Η ελληνική γλώσσα, είναι ασφαλώς η παλαιότερη μαρτυρούμενη ζωντανή γλώσσα στην Ευρώπη. Μιλιέται στην Ελλάδα και αλλού τουλάχιστον από τον 15ο αιώνα π.Χ., όποτε εμφανίζονται τα πρώτα γλωσσικά τεκμήρια. Μια μορφή όμως αυτής της γλώσσας χρησιμοποιείται στο χώρο της Ελλάδας πολύ νωρίτερα, καθώς οι πρώτοι ελληνόφωνοι πληθυσμοί θα πρέπει να έφτασαν στις εκτάσεις της Βαλκανικής γύρω στο 2000 π.Χ.

Στην ιστορία της Ελληνικής γλώσσας υπάρχουν 2 βασικές περιόδους:

- Προϊστορική
- Ιστορική

Προϊστορική	1. <i>Ινδοευρωπαϊκή (ΙΕ)</i>	(3000 π.Χ.,)
	2. <i>Πρωτοελληνική</i>	(3000 - 2000 π.Χ.)
Ιστορική	1. <i>Αρχαία Ελληνική (ΑΕ)</i>	(1400-300 π.Χ.)
	2. <i>Αλεξανδρινή Κοινή</i> (<i>Ελληνιστική</i>)	(300 π.Χ. - 6ος αι. μ.Χ.)
	3. <i>Μεσαιωνική Ελληνική</i>	(6 ^{ος} αι. – 18 ^{ος} αι.)
	<i>α) πρώιμη βυζαντινή</i>	(6 ^{ος} αι. – 12 ^{ος} αι.)
	<i>β) (ύστερη) βυζαντινή</i>	(12 ^{ος} αι. – 15 ^{ος} αι.)
	<i>γ) μεταβυζαντινή</i>	(15 ^{ος} αι. – 18 ^{ος} αι.)
	4. <i>Νεοελληνική</i>	(19 ^{ος} αι. – ως σήμερα)

3.2. Η ινδοευρωπαϊκή καταγωγή της Ελληνικής.

Η Ελληνική γλώσσα, όπως και οι περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες, ανήκει σε μια μεγάλη οικογένεια γλωσσών, την **Ινδοευρωπαϊκή**, έτσι, η ελληνική είναι μέλος της Ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας. Η πρώτη της αρχή (της ΙΕ) χαρακτηρίζεται ως «Πρωτοινδοευρωπαϊκή». Από εκείνη τη βασική γλώσσα προήλθαν πολλές ιστορικές γλώσσες, οι οποίες πήραν έναν ορισμένο αριθμό των φθόγγων και γραμματικών τύπων της.

Σήμερα θεωρείται ότι οι ΙΕ ήταν ένας ανακατεμένος λαός με κάποιο πολιτισμό. Απλώθηκαν στην κεντρική Ευρώπη πάνω απ' τη Μαύρη θάλασσα, ανάμεσα στα Ουράλια όρη και στην Κασπία θάλασσα και έφτασαν ως την Ισλανδία. Έτσι σιγά σιγά καθώς απλώνονταν και αναπαύσσονταν, η πανάρχαια κοινή ΙΕ γλώσσα εξελίσσεται σε χωριστές διαφορετικές γλώσσες, σίγουρα συγγενικές, με πολλές ομοιότητες και αντιστοιχίες μεταξύ τους και στο λεξιλόγιο. Με το πέρασμα του χρόνου ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης της κοινής ΙΕ γλώσσας, αυτές οι διαφορετικές γλώσσες που προέρχονται απ' την ΙΕ, φτάνουν σε τέτοιο βαθμό διαφορετικότητας, ώστε σήμερα τα στοιχεία που δείχνουν τη συγγένεια τους είναι πλέον φανερά μόνο στους συγκριτικούς γλωσσολόγους, δηλ. είναι κρυμμένα μέσα στο γλωσσικό σύστημα κάθε γλώσσας.

3.3. Η Προελληνική γλώσσα.

Όταν από τους Ινδοευρωπαίους αποσπάστηκαν οι πρόγονοι εκείνων που αργότερα ονομάστηκαν Έλληνες, μιλούσαν μια κοινή προϊστορική ελληνική γλώσσα – **την πρωτοελληνική (προελληνική)**– αλλαγμένη σε σημαντικά στοιχεία από την παλιά Ινδοευρωπαϊκή.

Η κάθοδος των Ελλήνων στον ελληνικό χώρο έγινε κατά φυλές σε όλη τη διάρκεια της πρώτης χιλιετίας π.Χ. (άρχισε πριν το 2000 π.Χ. με την κάθοδο των *Ιώνων και Αχαιών*, και ολοκληρώθηκε το 12ο αι. π.Χ. με την κάθοδο των *Δωριέων*.) Οι λαοί που κατοικούσαν στην περιοχή της σύγχρονης Ελλάδας ονομάζονται σήμερα **Αιγαίοι ή Προέλληνες**.

Έτσι λοιπόν σχηματίζονται προϋποθέσεις για την παρουσίαση και την ανάπτυξη άλλων γλωσσικών μορφών, που να ξεχωρίζουν απ' την κοινή - δηλ. **Πρωτοελληνική** - στις αρχαίες εκτάσεις των Ελλήνων προγόνων.

Πριν την κάθοδο των Ελλήνων στην Ελλάδα κατοικούσε ένας μεσογειακός λαός -ασφαλώς ξενόγλωσσος - με γλώσσα μη ΙΕ και έναν αρκετά αναπτυγμένο πολιτισμό, εξαπλωμένο στην Κρήτη. Οι Έλληνες λοιπόν, δέχονται στοιχεία αυτού του προηγούμενου πολιτισμού και μετά από αρκετούς αιώνες γεννιέται ο **ελληνισμός**, (που επηρεάστηκε από τον προελληνικό μεσογειακό πολιτισμό). Με τον ίδιο τρόπο γίνεται επιρροή και στο γλωσσικό κλάδο.

Προελληνικές λέξεις: με έννοιες χαρακτηριστικές του μεσογειακού πολιτισμού, ονόματα ζώων, φυτών, αντικειμένων που οι Έλληνες τα συναντούσαν εκεί για πρώτη φορά. Ακόμα και στα ονόματα του πλούσιου ελληνικού κόσμου των θεών παρουσιάζεται η επίδραση του προελληνικού πολιτισμού, (*η Αβάνα – η Αθήναι – η Αθήνα*), τοπωνύμια - *Ζάκυνθος, Κόρινθος, Παρνασσός, Κάλυμνος, Όλυμπος κτλ.*, ονόματα φυτών - *άνηθων, δάφνη, κυπάρισσος, σέλιων, φακή κτλ.* ονόματα ζώων - *σαργός, σπάρος κτλ.*

ΘΕΜΑ 4: Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα (1400 – 300 π.Χ.).

- 4.1. Διαίρεση της ΑΕ σε διαλέκτους. Οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι.
- 4.2. Χαρακτηριστικά στοιχεία της ΑΕ.
  - α) Φωνητικό σύστημα.
  - β) Γραμματική, μορφολογία.
- 4.3. Πηγές της ΑΕ. Η ακμή των γραμμάτων.
- 4.4. Αττικός λόγος.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. (Τέσσερις μελέτες). Αθήνα 1982.
2. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.

3. Ανδριώτης Ν. Η αρχαία ελληνική γλώσσα στην Ιστορία του Ελληνικού έθνους. Τ. 3-τος. Αθήνα, 1982.
4. Τζάρτζανου Α., Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων- Αθήναι – 1981, 184σ.
5. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
6. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
7. Τσακτσίρα Λ., - Τιβερίου Μ., Ιστορία των αρχαίων χρόνων ως το 30 π.Χ. (Α΄ Γυμνασίου), 2003, 308 σ.
8. Χριστίδης Α.Φ., Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2001, 1213σ.
9. Hoffmann O. – Debrunner A. – Scherer A., Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Τόμοι Α-Β, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1997, 174σ.

4.1. Διαίρεση της ΑΕ σε διαλέκτους. Οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι.

Στην ΑΕ γλώσσα υπήρχαν πολλές διάλεκτοι. Η **διάλεκτος** είναι τοπικό γλωσσικό ιδίωμα ή τοπική παραλλαγή της ίδιας γλώσσας. Η διαίρεση της γλώσσας σε διαλέκτους εξηγείται με ιστορικούς και φυσικούς λόγους.

Ιστορικοί λόγοι: - μετακίνηση του πληθυσμού από ένα μέρος σε άλλο (μετανάστευση, αποικισμός),

- δημιουργία νέων κέντρων κατοικίας.

Φυσικοί λόγοι: - χαλάρωση των επαφών ανάμεσα στα μέλη μιας γλωσσικής ομάδας, - γεωγραφία (νησιά, βουνά, μακρινές αποστάσεις κτλ.)

Από γεωγραφική άποψη οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι χωρίζονται σε δυτικές και ανατολικές. Γενικά υπήρχαν 4 μεγάλες ομάδες αρχαίων ελληνικών διαλέκτων:

ανατολικές:

- 1) **Ιωνική διάλεκτος (+ Αττική = Ιωνοαττική)** (Μικρά Ασία, Εύβοια, Αττική, Κυκλάδες)
- 2) **Αιολική διάλεκτος** (Θεσσαλία, Λέσβος)
- 3) **Αρκαδοκυπριακή διάλεκτος** (Αρκαδία, Κύπρος)

δυτικές:

- 4) **Δωρική διάλεκτος** (Πελοπόννησος Κόρινθος, Κρήτη, Δωδεκάνησα, Ρόδος, Κέρκυρα, Κάτω Ιταλία)

Οι διάλεκτοι εμφανίστηκαν σταδιακά. Η βασική όμως κοινή διάλεκτος μετά από χρόνια ανάπτυξης και διαμόρφωσης θα γίνει η Αττική, απ' την οποία προέρχεται η ΝΕ.

Οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι είχαν πολλές διαφορές μεταξύ τους στο φωνητικό και γραμματικό σύστημα, αλλά όχι τόσο μεγάλες, ώστε να μην καταλαβαίνουν τίποτε απ' αυτές εκείνοι που δεν τις μιλούσαν.

π.χ. ιωνική – τέσσαρες

αττική – *τέτταρες*
δωρική – *τέτορες*

Οι περισσότερες διαφορές υπήρχαν στην προφορά και στο λεξιλόγιο. Όλες οι διάλεκτοι μεταχειρίζονταν αρχαϊκό ελληνικό αλφάβητο μόνο με κεφαλαία γράμματα, χωρίς να χωρίζουν τις λέξεις αναμεταξύ τους .

Οι βασικές διαφορές των διαλέκτων:

1) Οριστικό άρθρο στην ονομαστική πληθυντικού:

αρκαδοκυπρ. – οι

δωρικ., αττ. – τοι (αρσεν.) ται (θηλ.)

2) το μακρό [α] παραμένει α σε δυτικές διαλέκτους, ενώ στις ανατολικές, δηλ. στην ιωνική και αττική - η

δωρική - αμέρα, μάτηρ

ιωνική - ημέρα, μήτηρ

αττική - ημέρα, μήτηρ

3) η κατάληξη του 1^{ου} πρ. πληθ. αρ. των ρημάτων:

αρκαδ. / αττικ. – μεν

φάγωμεν, λέγομεν

άλλες – μες

φάγωμες, λέγομες

4) στην αττική το διπλό –σσ– άλλων διαλέκτων προφερόταν ως –ττ–

σσ - ττ

π.χ. θάλαττα, μέλιττα

4.2. Χαρακτηριστικά στοιχεία της ΑΕ.

α) Φωνητικό και τονικό σύστημα.

Σε σύγκριση με τις άλλες ΙΕ- γλώσσες η ΑΕ χαρακτηρίζεται από σχετική αδυναμία του συστήματος των συμφώνων. Μερικά σύμφωνα της ΙΕ εξαφανίστηκαν απ'την ΑΕ.

π.χ. [s], [j] - [h]   septem – επτά [ἑπτα] - μετά εξαφανίστηκε εντελώς

Εξαφανίζονται μερικά τελικά σύμφωνα με εξαίρεση τα –σ, –ν, –ρ. Έτσι το τελικό [t] , χαρακτηριστικό για το 3^ο πρ. ενικού στη ΙΕ , το οποίο διαθέτει η Λατινική εξαφανίζεται στην ΑΕ:

π.χ. ferebat – έφερε

(λατ.) (ΑΕ)

Το –ζ– προφερόταν [zd].

Όσον αφορά τα φωνήεντα, η ΑΕ διατηρεί σχεδόν αυτούσιο το φωνηεντικό σύστημα της ΙΕ.

Το –υ– προφερόταν [u].

Οι δίφθογγοι προφέρονταν όπως γράφονταν – αι – [αι], - οι – [οι].

τονικό σύστημα

Ο ΙΕ – ος τονισμός, τον οποίο μαρτυρούν ακόμη οι γερμανικές γλώσσες, ήταν μορφολογικός, δηλ. πάνω στη ρίζα ή σε ορισμένα προθήματα ή επιθήματα της λέξης, και δεν ήταν σταθερός, δηλ. μπορούσε να σταθεί σε οποιαδήποτε συλλαβή της λέξης.

Η Ελληνική, όπως η Λατινική, με τον περιορισμό του τόνου στις τρεις τελευταίες συλλαβές απλούστευε λίγο αυτό το σύστημα. Όμως και μέχρι σήμερα ο τονισμός έχει παραμείνει μορφολογικός. Ορισμένες μεταπτώσεις του τόνου στα ΝΕ αποτελούν ΙΕ-κη κληρονομιά.

π.χ. μήνας – μηνός
ένας – ενός

β) Γραμματική, μορφολογία.

- Στα ΑΕ πολλά *ρήματα* ήταν *ανόμαλα* και παρέμειναν έτσι και στη ΝΕ.
- Η ΙΕ είχε 8 πτώσεις: Ονομαστική, Κλητική, Αιτιατική, Γενική, Δοτική, Αφαιρετική, Οργανική, Τοπική. Η ΑΕ είχε ήδη απλοποιήσει το σύστημα πτώσεων, δηλ. έχασε τρεις τελευταίες πτώσεις, δηλ. Αφαιρετική, Οργανική, Τοπική, τις οποίες αντικαθιστούμε και σήμερα με εμπρόθετους προσδιορισμούς. Με τον ίδιο τρόπο αργότερα εξαφανίστηκε και η Δοτική. Και έτσι μέχρι σήμερα παραμένουν 4 πτώσεις στο ονομαστικό σύστημα της ΝΕ.

4.3. Πηγές της ΑΕ. Η ακμή των γραμμάτων.

Μια απ' τις κυριότερες πηγές της ΑΕ είναι τα ομηρικά ποιήματα (ομηρικά έπη), η πρώτη λογοτεχνική γλώσσα των Αρχαίων Ελλήνων που εμφανίζονται στο 2^ο μισό του 8^{ου} αι. π.Χ.. Η γλώσσα των ομηρικών επών δε συμπίπτει με μια ορισμένη διάλεκτο, αλλά χαρακτηρίζεται από διαλεκτική ποικιλία.. Κυρίως παρουσιάζονται στοιχεία ιωνικά και αιολικά. (όρος – ομηρική γλώσσα).

Η λυρική ποίηση ακμάζει στη Λέσβο στο τέλος του 7^{ου} αι. π. Χ., έχει γραφεί στην αιολική διάλεκτο κυρίως από τη **Σαπφώ** και τον **Αλκαίο** και στην ιωνική. Η ποίηση αυτή ονομάστηκε έτσι γιατί αρχικά απαγγελλόταν με συνοδεία λύρας. Σε αντίθεση με τα έπη, τα λυρικά ποιήματα είναι συνήθως μικρά, και οι δημιουργοί τους προβάλλουν τα προσωπικά τους συναισθήματα. Μια απ' τις πηγές της ΑΕ θεωρείται η ποίηση του **Πινδάρου** (γράφει στη δωρική διάλεκτο). Είναι γνωστοί οι επίνικιοι ύμνοι του Πινδάρου – ύμνοι γραμμένοι προς τιμήν των νικητών πανελλήνιων αθλητικών αγώνων.

Αρκετά αργότερα, τον 6^ο αι. π.Χ., παρουσιάζεται ο λογοτεχνικός πεζός λόγος, διηγηματικός και επιστημονικός. (Μικρά Ασία). Ο ιωνικός πεζός λόγος αντιπροσωπεύεται με τις Ιστορίες του **Ηροδότου** (γράφει για τους περσικούς πολέμους). Γενικά πρόκειται για προσπάθειες να γραφτούν τοπικές ιστορίες ή γεωγραφίες, με κύριο χαρακτηριστικό την αφθονία μυθολογικών στοιχείων. Οι

συγγραφείς των έργων αυτών ονομάζονταν λογογράφοι – δηλ. οι πρώτοι συγγραφείς.

Απ' τον Ηρόδοτο περνάμε στον άλλο ιστορικό της αρχαιότητας – στο **Θουκυδίδη**, που γράφει στην αττική διάλεκτο, και τα έργα του είναι ένα σημαντικό παράδειγμα του αττικού πεζού λόγου. Ο Θουκυδίδης εξιστόρησε ένα μεγάλο εμφύλιο πόλεμο - τον Πελοποννησιακό.

Λοιπόν, οι δυο μεγάλοι ιστορικοί του 5^{ου} π.Χ. αι. είναι **ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης**

Σημαντικά είναι επίσης τα λογοτεχνικά έργα και η ποίηση του **Πινδάρου** (γράφει στη δωρική διάλεκτο), επίσης τα διδακτικά έπη του **ΗΣΙΪΔΟΥ** και **ΤΥΡΤΑΙΟΥ**.

4.4. ΑΤΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ.

Η αττική διάλεκτος λόγω ιστορικών, πολιτικών και κοινωνικών προϋποθέσεων αναπτύσσεται και απλώνεται με πιο γρήγορους ρυθμούς από τις άλλες διαλέκτους. Πρωτά απ' όλα αυτή η ακμή της αττικής διαλέκτου εξηγείται με το γεγονός ότι η Αθήνα τον 5^ο αι.π. Χ. ήταν είχε γίνει πολιτικό και πνευματικό κέντρο της Αρχαίας Ελλάδας. Η Αθήνα ήταν η βασική πόλη-κράτος της Αττικής, στην οποία όπως γνωρίζουμε μιλιόταν η αττική διάλεκτος. Εκείνη την εποχή στις κεντρικές περιοχές της Αττικής αναπτύσσεται η λογοτεχνία.

Μετά από τους Περσικούς πολέμους οι Αθηναίοι ιδρύουν την **Αττική ηγεμονία**. (475 π.Χ.). Έτσι, η πολιτική και μετά η λογοτεχνική δύναμη βοηθούν στην αττική διάλεκτο να απλωθεί και να γίνει κοινή γλώσσα σε όλες τις ελληνόφωνες περιοχές.

Η αττική διάλεκτος ήταν η γλώσσα της φιλοσοφίας στην Αθήνα. – γλώσσα του **Πλάτωνα, του Σωκράτη**. Για πρώτη φορά γίνεται προσπάθεια να ερμηνευτεί ο κόσμος όχι με τη θεολογία αλλά με τη λογική και το στοχασμό.

Επίσης ήταν η γλώσσα της ρητορείας και της πολιτικής (τα έργα του **Δημοσθένη**). Η αττική διάλεκτος είναι επίσης η γλώσσα της αρχαίας τραγωδίας (**Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης**) και της αρχαίας κωμωδίας (**Αριστοφάνης**).

Λοιπόν, η διάδοση της αττικής διαλέκτου γίνεται σε όλες τις ελληνόφωνες περιοχές. Το σημαντικότερο όμως ρόλο στην επικράτηση της αττικής διαλέκτου έπαιξε το εξής γεγονός. Τον 5^ο αι. π.Χ. γίνεται η επισημοποίηση της αττικής διαλέκτου στη Μακεδονία, όπου ιστορικά μιλιόταν μια τοπική διάλεκτος, συγγενική με τη δωρική.

Η μεγαλύτερη ακμή της αττικής διαλέκτου γίνεται με τις κατακτήσεις του **Μεγάλου Αλεξάνδρου**, η οποία διαδίδεται σε όλες τις χώρες της αυτοκρατορίας του.

ΘΕΜΑ 5: Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ) ΚΟΙΝΗ ΓΛΩΣΣΑ (300 π.Χ. – 6^{ος} αι. μ.Χ.)

5.1. Η διαμόρφωση της Ελληνιστικής Κοινής.

5.2. Γνωρίσματα της Ελληνιστικής Κοινής.

5.3. Φαινόμενο αττικισμού. Τεχνητή διγλωσσία.

5.4. Πηγές της Ελληνιστικής Κοινής. Νέα Διαθήκη. Γράμματα.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Ανδριώτης Ν. Η ελληνική γλώσσα στους μετακλασικούς χρόνους στην Ιστορία του Ελληνικού έθνους. Τ. 5-τος. Αθήνα, 1982.
3. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
4. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
5. Μοτσίου Β., Στοιχεία λεξικολογίας. Εισαγωγή στη νεοελληνική λεξικοκλογία. Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 1994, 251 σ.
6. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
7. Τομπαϊδή Δ. Επίτομη της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Γ' Γυμνασίου. Αθήνα, 1986.
8. Τσοπανάκης Α. Συμβολές στην Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. Μέρος ΙΙ. Θεσσαλονίκη 1983.

5.1. Η διαμόρφωση της Ελληνιστικής Κοινής.

Η Ελληνιστική (Αλεξανδρινή) Κοινή διαμορφώνεται σε μια περίοδο 600 χρόνων (300 π.Χ. – 300 μ.Χ.) και ως βάση είχε την αττική διάλεκτο, η οποία εκείνη την εποχή είχε αναλάβει πολύ σπουδαίο ρόλο στην κοινωνία. Η αττική διάλεκτος μιλιόταν σ'όλες τις κεντρικές περιοχές της Ελλάδας, οι αρχαίες πόλεις – κράτη έχασαν την πολιτική τους αυτονομία, το λιμάνι του Πειραιά με την τεράστια εμπορική κίνηση την καθιστούσε και *γλώσσα του εμπορίου*, επίσης η αττική διάλεκτος είχε γίνει *γλώσσα όλης της πνευματικά ανώτερης τάξης* (γλώσσα τραγικών ποιητών, φιλοσόφων κτλ.). Η αττική διάλεκτος παραμερίζει όλες τις άλλες αρχαίες διαλέκτους.

Μεγάλο ρόλο στο άπλωμα της αττικής διαλέκτου έπαιξαν οι *κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου* και ως αποτέλεσμα στις *αποικίες* που ιδρύθηκαν απο το στρατό του χρησιμοποιούσαν επίσης την αττική διάλεκτο. Γι'αυτό το λόγο ακριβώς αυτή η μορφή της γλώσσας πήρε την ονομασία «**κοινή**» - **αλεξανδρινή**, την μιλούσαν οι Έλληνες και εξελληνισμένοι κάτοικοι της Ανατολής - *Μικράς Ασίας, Συρίας, Περσίας, Αιγύπτου* – υποταγμένης στο Μ. Αλέξανδρο και τους διαδόχους του. Έτσι στη μεγάλη Ελλάδα της εξελληνισμένης Ανατολής δημιουργούνται νέα αστικά κέντρα – *Πέργαμο (Μ. Ασία), Αλεξάντρεια (Αίγυπτος), Αντιόχεια (Συρία)* κτλ. Δηλ. πρόκειται για έναν «ελληνισμό» που έσπασε τα εθνικά σύνορα με το ιδίωμα που γίνεται κοινό στην Ελλάδα και στην Ανατολή ως όργανο επικοινωνίας και παιδείας, ως διεθνής γλώσσα της εποχής.

Την Αλεξανδρινή Κοινή χρησιμοποιεί για τη διάδοσή του και ο *Χριστιανισμός*.

5.2. Γνωρίσματα της Ελληνιστικής Κοινής.

Η Κοινή γλώσσα χάνει με το άπλωμά της την αρχική της μορφή. Στα χρόνια της Κοινής οι γλωσσικές αλλαγές επιταχύνονται και πολλαπλασιάζονται είτε από εσωτερικούς λόγους είτε από εξωτερικές επιδράσεις ξένων ιδιωμάτων ή γλωσσών. Έτσι στους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες παρουσιάζονται και ολοκληρώνονται ποικίλες αλλαγές σε όλα τα στοιχεία της γλώσσας: γραμματική, φωνητική, σύνταξη, λεξιλόγιο και παραγωγή.

Φωνητική:

- χάνεται ο ρυθμός της αρχαίας γλώσσας, δηλ. ο μουσικός αρχαίος τόνος – αλλαγή προφοράς,
- οι δίφθογγοι καταντούν μονόφθογοι αι – [ε] , οι – [ι],
- περιορίζεται η ποικιλία του φωνηεντικού συστήματος: η, υ, οι, ει, ι – [ι] – ως συμπέρασμα παρουσίαση ορθογραφικών λαθών (3 αι. π.Χ.) (ω- [ο]/ ο – [ο], αι – [ε]/ ε- [ε] κτλ.),
- εξαφάνιση του –ο- στην κατάληξη των αρσενικών κύριων ονομάτων σε –ιος και των ουδετέρων σε –ιον: *Αντώνιος – Αντώνις, ποτήριον – ποτήριν κτλ.*

Μορφολογία:

όνομα

- χάνεται ο δυϊκός αριθμός που διατηρείται στην ΑΕ (ενικός – ένα πράγμα, πληθυντικός – πάνω από 2, δυϊκός – 2 πράγματα),
- απλοποίηση του συστήματος της κλήσης
η δόξα – της δόξας (ΑΕ – της δόξης)
ο ταμίας – του ταμία (ΑΕ – του ταμίου),
- χάνεται σιγά σιγά η δοτική πτώση (ΑΕ – 5 πτώσεις, Ελλην. Κοινή – 4 πτώσεις),
- οι ανώμαλοι γραμματικοί τύποι αντικαθιστούνται από ομαλότερους:
ύδωρ – νηρόν, νερό
ναυς – πλοίον
- απλοποίηση των επιθετικών τύπων:
ταχύς – ταχύτερος (αντι: θάπτων) – ταχύτατος (αντι: τάχιστος)

ρήμα

- οι 3 φωνές της ΑΕ (ενεργητική, παθητική, μέση) γίνονται 2 στην Κοινή (ενεργητική, παθητική, μέση χάνεται),
- εξαφανίζονται τύποι του αρχαίου παρακειμένου (πιο πολύ αντικαθιστούνται από τον αόριστο):
εποιήκατε – εκάματε
(αρχ. παρακ) (αορ.)
- η ΑΕ είχε κληρονομήσει από την ΙΕ μια ιδιαίτερη έγκλιση – την ευκτική – για την έκφραση ευχής ή δυνατότητας. Η ευκτική στην Κοινή χάνεται ως ιδιαίτερη γραμματική κατηγορία (εκτός από μερικές περιπτώσεις) και τις λειτουργίες της ανέλαβε η υποτακτική και οι περιφραστικές εκφράσεις.

Σύνταξη:

- η υποτακτική σύνδεση (χαρακτηριστικό γνώρισμα της ΑΕ) αντικαθίσταται από την παρατακτική σύνδεση κύριων προτάσεων, ο παρατακτικός σύνδεσμος «και» αποκτά πολλές σημασίες εκτός από τη συμπλεκτική.,
- οι προσωπικές αντωνυμίες σε πτώσεις χρησιμοποιούνται μετά τα ρήματα:

<i>αποστέλω σε (σου)</i>	<i>θα σου στείλω</i>
<i>γράφομαι σε</i>	<i>σου γράφω</i>
<i>είπες με</i>	<i>μου είπες</i>
- συνηθίζονται πολύ οι προθέσεις

<i>εις θάλασσαν</i>	<i>(στη θάλασσα)</i>
<i>περί της σωτηρίας</i>	<i>(για την υγεία)</i>
<i>προς σε</i>	<i>(σε σενα, σου)</i>
<i>είπε προς με</i>	<i>(μου είπε)</i>
<i>εν εκείνω τω καιρώ</i>	<i>(εκείνο τον καιρό)</i>

Λεξιλόγιο:

Εκείνη την εποχή παρουσιάζεται *ανανέωση* του λεξιλογίου με την αλλαγή στις πολιτικές και κοινωνικές ιδέες και συνθήκες και την ανάγκη να εκφραστούν στην κοινή και διεθνική γλώσσα της εποχής ο ανατολικός, ο ρωμαϊκός και στο τέλος ο χριστιανικός κόσμος.

- παραγωγή καινούργιων λέξεων (ιδίως υποκοριστικών)

δερμάτινος, καθημερινός, φυλακίζω
υποκοριστικά σε -ιον: κοράκιον, οψάριον

- εισαγωγή ξένων λέξεων:

α) λατινικές λέξεις – αρχίζουν και μπαίνουν στα ελληνικά νωρίς. (2 αι. π.Χ.) Οι περισσότερες λατινικές λέξεις είναι στρατιωτικοί, εμπορικοί και διοικητικοί όροι.

δικτάτωρ
τίτλος
φαμίλια
δηνάριον

β) εβραϊκές λέξεις - παρουσιάζονται με τα ευαγγέλια και τον Χριστιανισμό

αμήν
σατανάς
χερουβείμ
Πάσχα
Γολγοθάς

- με την εξάπλωση του Χριστιανισμού μερικές ελληνικές λέξεις απέκτησαν πιο στενή σημασία :

εκκλησία (ΑΕ – «συγκέντρωση» - «εκκλησία του Δήμου»)
άγγελος («αγγέλω» - «φέρνω τα νέα»)
λειτουργία
μοναχός
απόστολος (από το «αποστέλλω») κτλ.

- κατα αυτήν την περίοδο ορισμένες αρχαίες λέξεις αντικαταστάθηκαν για διάφορους λόγους (κυρίως επειδή ήταν δύσκολες στην κλίση) από άλλες (που λέγονται ως σήμερα):

ερυθρός (κόκκινος)
 λευκός (άσπρος)
 ὕω (βρέχω)
 μέλας (μαύρος)

5.3. Φαινόμενο αττικισμού. Τεχνητή διγλωσσία.

Στον 1^ο αι. μ.Χ. (προς το τέλος του), δηλ. με την αρχή της χριστιανικής χρονολογίας γεννιέται μια κρίση στην ελληνική γλώσσα που στην ιστορία είναι γνωστή ως **φαινόμενο του αττικισμού**. Μερικοί συγγραφείς και γραμματικοί δεν γράφουν την ελληνιστική κοινή, τη γλώσσα της εποχής τους, αλλά χρησιμοποιούν τη γλώσσα των αττικών συγγραφέων της κλασικής εποχής. Πιστεύουν λοιπόν στην ανωτερότητα της αττικής διαλέκτου και ονομάζουν την κοινή γλώσσα προϊόν ξεπεσμού. Το κίνημα αυτό ονομάζεται *αττικισμός* και οι συγγραφείς που ακολουθούν την αττική διάλεκτο λέγονται *αττικιστές*. Οι αττικιστές μιμούνται τη γραμματική και γενικά τη δομή της αττικής διαλέκτου (μίμηση αρχαίων τύπων της λογοτεχνίας), και με αυτόν τον τρόπο ο αττικισμός επικρατεί στο γραπτό λόγο. Ο πολύς λαός φυσικά δεν παρακολουθούσε τα διδάγματα και τις ιδέες των αττικιστών και εξακολουθούσε να μιλάει και να γράφει τη γλώσσα της εποχής του, δηλ. την αλεξανδρινή. Έτσι στο γλωσσικό τομέα διμηνουργείται η κατάσταση της λεγόμενης «**τεχνητής διγλωσσίας**», δηλ. συνυπάρχουν δύο μορφές της γλώσσας – *ομιλούμενη και γραφόμενη*. Το χαρακτηριστικό στοιχείο του αττικισμού είναι η υποτίμηση της ομιλούμενης γλώσσας της εποχής και η αναζήτηση της αρχαίας (αρχαιότροπης) γλώσσας. Ως κριτήριο ορθής (σωστής) χρήσης μιας λέξης θεωρείται το αν αυτή βρίσκεται στα κείμενα των αττικών συγγραφέων του 5 – 4 αι. π.Χ. και όχι το αν αυτή η λέξη χρησιμοποιείται στη γλώσσα της εποχής του αττικισμού.

Ο αττικισμός νίκησε ολοκληρωτικά στο γραπτό λόγο και για πολλούς αιώνες ο αρχαιόκλιτος τύπος της γλώσσας παρέμεινε ζωντανός στο γραπτό επίσημο λόγο – στη γλώσσα της διοίκησης και της εκπαίδευσης. Κυριαρχεί λοιπόν μέχρι και τον 20 αι

Το κίνημα του αττικισμού βρίσκει τη συνέχεια του στο γλωσσικό ζήτημα του 18 -19 αι., όταν παλεύουν η καθαρεύουσα με τη δημοτική.

5.4. Πηγές της Ελληνιστικής Κοινής. Νέα Διαθήκη.

- Οι γνώσεις μας για την Ελληνιστική Κοινή προέρχονται από διάφορες πηγές.
- Κύρια πηγή της Κοινής είναι **οι πάπυροι** (από τα 300 π.Χ.), κυρίως από την Αίγυπτο, που γράφτηκαν από μισογραμματισμένους, Έλληνες και εξελληνισμένους. Οι πάπυροι μας δίνουν πολλές πληροφορίες για την ελληνική γλώσσα των τελευταίων προχριστιανικών και πρώτων μεταχριστιανικών αιώνων.
  - Παρατηρήσεις (περιγραφές) των γραμματικών της εποχής που συμβουλεύουν τους αναγνώστες τους πώς να μιλούν σωστά.

- Μετάφραση στα ελληνικά της Παλαιάς Διαθήκης (που έγινε στην Αλεξάνδρεια από τους εξελληνισμένους Εβραίους της Αιγύπτου τον 3 αι. π.Χ.).
- Η Καινή (Νέα) Διαθήκη, τα περισσότερα έργα της οποίας είναι γραμμένα στους τύπους της προφορικής κοινής της αλεξανδρινής εποχής.

Η Νέα Διαθήκη είναι το αρχαιότερο μνημείο της κοινής. Τα έργα αυτά γράφτηκαν από μισομορφωμένους συνήθως συγγραφείς που ήθελαν να γνωστοποιήσουν το ευαγγέλιο της σωτηρίας στον κοινό αμόρφωτο λαό, δεν ζητούσαν λοιπόν να δημιουργήσουν ένα φιλολογικό έργο. Γι' αυτό η Ν. Διαθήκη γράφτηκε στην κοινή, διεθνή γλώσσα της Ανατολής για να είναι κατανοητή για όλο τον κόσμο, για τους μορφωμένους και αμόρφωτους.

π.χ. Ν. Διαθήκη	σήμερα
ακμήν	ακόμη
ωδέ	εδώ

Στη Ν. Διαθήκη εμφανίζονται ορισμένες καινούργιες λέξεις: *προσευχή, λειτουργικός, αγάπη* κτλ.

Γράμματα.

Στον τομέα της ποίησης, παράλληλα με τη Νέα Κωμωδία που εξακολουθεί να ακμάζει (**Φιλήμων, Μένανδρος**), γνωρίζει ανάπτυξη και η λυρική ποίηση. Σημαντικοί εκπρόσωποι – **ο Καλλίμαχος, ο Θεόκριτος** (έγραψε βουκολικά ειδύλλια - σύντομα, περιγραφικά ή διαλογικά ποιήματα, εμπνευσμένα από την ποιμενική ζωή).

Κέντρο καλλιέργειας και ανάπτυξης της φιλοσοφικής σκέψης παραμένει η Αθήνα. Δίπλα στις παλιότερες σχολές (Ακαδημία Πλάτωνα, Περίπταος Αριστοτέλη) δημιουργούνται νέες. Μια από τις πιο σημαντικές ήταν η σχολή που ίδρυσε **ο Επίκουρος** από τη Σάμο και η σχολή των **στωικών φιλοσόφων** που ίδρυσε ο Ζήνων από την Κύπρο.

ΘΕΜΑ 6: Η Πρώιμη βυζαντινή γλώσσα (6^{ος} – 12^{ος} αι.)

- 6.1. Η σκοτεινή περίοδος στην Ελληνική ιστορία.
- 6.2. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της πρώιμης Βυζαντινής.
  - α) Λεξιλόγιο,
  - β) Μορφολογικό σύστημα,
  - γ) Σύνταξη.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
3. Στα βυζαντινά χρόνια. Ιστορία Ε΄ τάξης. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα, 1998, 251 σ.

4. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
5. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
6. Τσακτίρα Λ., Ορφανουδάκη Ζ., Θεόχαρη Μ., Ιστορία ρωμαϊκή και Βυζαντινή. Β΄ Γυμνασίου, Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα, 2003, 359σ.
7. Browning R., Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 299σ.
8. Tonnet H., Ιστορία της Νέας ελληνικής γλώσσας. Η διμόρφωσή της. Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 217σ.

6.1. Η σκοτεινή περίοδος στην Ελληνική ιστορία.

Από τον 6^ο ως τον 11^ο αιώνα οι πηγές για την ομιλούμενη γλώσσα είναι πολύ σπάνιες και περιορισμένες.

Οι λόγοι αυτής της σχεδόν εξαφάνισης των γραπτών πηγών της γλώσσας της καθημερινής επικοινωνίας είναι οι ακόλουθοι:

- ❖ Στην κυρίως Ελλάδα, οι σλαβικές εισβολές του 6ου και 7ου αιώνα και το τέλος της παγανιστικής παιδείας (κλείσιμο του Πανεπιστημίου της Αθήνας το 529 μ.Χ.) πρέπει να έριξαν το πνευματικό επίπεδο. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι σλαβικές εισβολές ανάγκασαν πολλούς από τους Έλληνες να αποσυρθούν στις ελάχιστες προσιτές περιοχές και σ' αυτές που μπορούσαν πιο εύκολα να υπερασπιστούν. Μια τέτοια περιοχή ήταν τα άγρια βουνά της Τσακωνίας.

- ❖ Με την κατάκτηση της Αιγύπτου από τους Άραβες (κατάληψη της Αλεξάνδρειας το 642 μ.Χ.), οι ελληνόφωνοι αστοί της Αιγύπτου φαίνεται να εγκαταλείπουν τη χώρα ή να συγχωνεύονται με τον ντόπιο πληθυσμό. Εν πάση περιπτώσει, σταματά η παραγωγή εγγράφων στην Ελληνική. Η γραφή είναι πλέον υπόθεση των διοικητικών υπαλλήλων της Κωνσταντινούπολης που χρησιμοποιούν την Αττικιστική Ελληνική.

Για αυτούς τους λόγους η πρώτη Βυζαντινή περίοδος λέγεται στην ιστορία της Ελλάδος **σκοτεινή**. Σχεδόν δεν υπάρχουν γραπτά μνημεία που να χρονολογούνται εκείνη την εποχή.

Στο τέλος της περιόδου, η Βυζαντινή αυτοκρατορία χάνει τη Μ. Ασία (μάχη του Ματζικέρτ, 1071) και περιορίζεται σχεδόν αποκλειστικά στις ελληνόφωνες περιοχές. Η άμεση επαφή με τους Φράγκους (οι Σταυροφόροι βρίσκονται στην Κωνσταντινούπολη το 1081) αποκαλύπτει στους Έλληνες μία παιδεία η οποία, παράλληλα με τη λατινική, τη λόγια γλώσσα της, χρησιμοποιεί επίσης τη δημώδη γλώσσα στο έπος, τη λυρική ποίηση και το μυθιστόρημα.

Από τον 12^ο αιώνα, και ίσως λίγο νωρίτερα, οι Έλληνες ποιητές αρχίζουν με τη σειρά τους να γράφουν κάποια έργα σε απλή γλώσσα που προσεγγίζει την καθομιλούμενη. Σ' αυτά τα κείμενα παρατηρούνται στοιχεία της προφορικής, πραγματικής ομιλίας, αλλά πρόκειται για μια καλλιεργημένη γλώσσα που δεν ήταν αρκετά απαλλαγμένη από αρχαϊκά στοιχεία.

Όταν συγκρίνει κανείς αυτή την απλή λογοτεχνική γλώσσα με τη γλώσσα των

παπύρων, αντιλαμβάνεται ότι η γλώσσα εξελίχτηκε κατά τη διάρκεια των πέντε αυτών αιώνων στους τομείς του λεξιλογίου και της μορφολογίας.

6.2. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της πρώιμης Βυζαντινής.

α) Λεξιλόγιο

Παρατηρούμε ότι το Ελληνικό λεξιλόγιο δέχθηκε κατά την περίοδο αυτή αρκετά ισχυρή **επίδραση από το λεξιλόγιο της δημόδους Λατινικής**, φαινόμενο γνωστό ήδη από την εποχή της κατάληψης της Ελλάδας από τους Ρωμαίους. Η Λατινική που επηρέασε την Ελληνική γλώσσα, ήταν αρχικά αυτή την οποία μιλούσαν οι στρατιώτες, πράγμα που ερμηνεύει την αφθονία λέξεων σχετικών με τη στρατιωτική ζωή. Πολλές απ' αυτές τις λέξεις παρέμειναν στη γλώσσα.

Η παρακάτω επίδραση της λατινικής στο λεξιλόγιο της Ελληνικής εξηγείται από τη μεταφορά το 330 μ.Χ. της πρωτεύουσας της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη, όπου, τουλάχιστο για δυο αιώνες, η αυλή και η διοίκηση μιλούσαν τη Λατινική. Βρίσκουμε ακόμα κατά το 10ο αιώνα ισχυρή επιρροή της *αυλικής Λατινικής γλώσσας* στις βυζαντινές τελετές που περιγράφει ο Κωνσταντίνος ο Πορφυρογέννητος στο βιβλίο του *Έκθεσις της βασιλείου τάξεως*.

Μερικά παραδείγματα λατινικών λέξεων που δέχτηκε η ελληνική γλώσσα κατά τη ρωμαϊκή ή βυζαντινή περίοδο:

πόρτα	-	porta
σκάλα	-	scala
τίτλος	-	titulus
σκαμνί	-	scamnum
σαπούνι	-	sapo, saponis
καμπάνα	-	campana

Το ελληνικό λεξιλόγιο δέχεται και μερικά *επιθήματα λατινικής προέλευσης*:

- arius - άριος (-άρης) περιβολάρης
- atus - άτος γεμάτος
- ina - ίνα χορταρίνα «πωλήτρια χόρτων»

Η **σλαβική επίδραση** είναι αισθητή κυρίως στα τοπωνύμια:

*Ζαγορά, Ζαγόρι (πέρα από το βουνό),
Γρανίτσα, (σύνορα), Γρεβενά (κτένα),
Βοδενά (νερό),
Αράχοβα (καρδιά).*

Αυτή την επίδραση συναντάμε, επίσης, στην κοινή νεοελληνική στο αγροτικο-ποιμενικό λεξιλόγιο: *σανός, σάνη, τσέλιγκας, κοτέτσι, βάλτος κτλ.*

β) Μορφολογικό σύστημα

Το ουσιαστικό

- *απλοποίηση της πρώτης κλίσης.*

Η φωνητική αλλαγή της γενικής ορισμένων ουσιαστικών της πρώτης κλίσης:

η θάλασσα, της θαλάσσης

φαινόταν αυθαίρετη από τη στιγμή που προφέρονταν με εντελώς διαφορετικό τρόπο οι καταλήξεις [α] και [is].

Άρχισαν να απλοποιούνται οι καταλήξεις των λέξεων που ήταν λατινικά

δάνεια:

ή πόρτα, της πόρτας
έπειτα αυτό επεκτάθηκε και στις ελληνικές λέξεις:
η θάλασσα, της θάλασσας
η ήπτα, της ήπτας

Το ρήμα

- Αρχίζουν και εξαφανίζονται ανωμαλίες που συνδέονται με τη φωνητική εξέλιξη στη χρήση των χρόνων των ρημάτων.

π.χ. κατοικώ – κατώκουν (παραπτατικός) – φαίνεται ανωμαλία

- Οι καταλήξεις της αρχαίας υποτακτικής εξαφανίζονται. Αντικαθίστανται από τις καταλήξεις της οριστικής (-ω, -εις, -ει, -ομεν, -ετε, -ουσῖ)

- Ο αρχαίος τελικός σύνδεσμος ίνα γίνεται να. Αυτό το μόρφωμα χρησιμεύει σε κύρια και σε δευτερεύουσα πρόταση για το σχηματισμό της νέας υποτακτικής που αντικαθιστά το αρχαίο μέλλοντα. (τη σημασία του)

γ) Σύνταξη.

Η δοτική πάυει να χρησιμοποιείται γύρω στον 10 αι., έστω και αν βρίσκουμε πολλά παραδείγματα της χρησιμοποίησής της στην απλή λογοτεχνική γλώσσα εκείνης της περιόδου.

Τα ρήματα που χρησιμοποιούνταν με δοτική συντάσσονται με την αιτιατική ή γενική

Η σύνταξη εν + δοτική αντικαθιστάται από την πρόθεση εις + αιτιατική.

π.χ. εν οδώ   εις την οδόν
  εις την θύραν
  εις την πόλιν

Η δοτική διατηρείται μόνο σε στερεότυπες εκφράσεις π.χ. δόξα τω Θεώ
Κατά τη Βυζαντινή εποχή με τη διάδοση του Χριστιανισμού από την ελληνόγλωσσα εκκλησία πολλές ελληνικές λέξεις, εκφράσεις καθώς και γραμματικοί τύποι πέρασαν στις γλώσσες των Αρμένων, Βουλγάρων, Ρώσων, Σέρβων κ.α.

ΘΕΜΑ 7:   **Η Βυζαντινή μεσαιωνική ελληνική γλώσσα (12^{ος} – 15^{ος} αι.)**

7.1. Πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής.

7.2. Πηγές της Μεσαιωνικής ελληνικής. Λογοτεχνικά έργα.

7.3. Χαρακτηριστικά στοιχεία της Μεσαιωνικής ελληνικής:

- α) προφορά, φωνητική,
- β) μορφολογικό σύστημα,
- γ) σύνταξη,
- δ) λεξιλόγιο

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Στα βυζαντινά χρόνια. Ιστορία Ε΄ τάξης. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα, 1998, 251 σ.
3. Τομπαϊδής Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
4. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
5. Τσακίρα Λ., Ορφανουδάκη Ζ., Θεόχαρη Μ., Ιστορία ρωμαϊκή και Βυζαντινή. Β΄ Γυμνασίου, Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα, 2003, 359σ.
6. Browning R., Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 299σ.
7. Tonnet H., Ιστορία της Νέας ελληνικής γλώσσας. Η διμόρφωσή της. Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 217σ.

7.1. Πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής.

Στα τέλη του 11^{ου} αι. το μεγαλύτερο μέρος της Μ. Ασίας κυριεύτηκε και καταλήφθηκε από τους Τούρκους. Λοιπόν, ως τις αρχές του 13^{ου} αι. η Μ. Ασία είχε περάσει στο μεγαλύτερο μέρος της στα χέρια των Τούρκων. Μόνο στη δυτική και ανατολική άκρη υπήρχαν σημαντικές περιοχές που έμειναν ελεύθερες από τον τουρκικό έλεγχο (Τραπεζούντα, Πόντος – που πολεμούσαν με τους Τουρκομανούς).

Προς τις αρχές του 14^{ου} αι. οι Τούρκοι έδιωξαν τους Βυζαντινούς από την ηπειρωτική Μ. Ασία. Σε ελληνικά χέρια με ντόπιους έλληνες παρέμειναν μόνο η ακτή του Εύξεινου Πόντου και οι ορεινές περιοχές της Μ. Ασίας. Ως τα μέσα του αιώνα οι Οθωμανοί Τούρκοι εγκαταστάθηκαν σε όλη τη βαλκανική χερσόνησο. Στα τέλη του 14^{ου} αι. το μόνο που απέμεινε από τη Βυζαντινή αυτοκρατορία ήταν η ίδια η πρωτεύουσα, η Θεσσαλονίκη, μερικά οχυρά σημεία στη βόρεια ακτή της θάλασσας του Μαρμαρά και το μεγαλύτερο τμήμα της Πελοποννήσου.

Το 1453 οι Τούρκοι κατέλαβαν την πρωτεύουσα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, την Κωνσταντινούπολη, και λίγα χρόνια αργότερα την Πελοπόννησο και την αυτοκρατορία της Τραπεζούντας. Ακριβώς απ' αυτήν την περίοδο αρχίζει η συρροή τουρκικών δάνειων λέξεων στην ελληνική γλώσσα ως συνέπεια της επιδράσεως του τουρκικού πολιτισμού στον ελληνικό.

Πρέπει να τονιστεί το γεγονός, ότι εκείνη την εποχή (12 – 13^{ος} αι.) το Βυζάντιο έρχεται σε στενή φιλική επαφή με τη δυτική Ευρώπη. Οι σταυροφόροι (Γάλλοι, Ιταλοί, Ισπανοί, Γερμανοί) άρχισαν να υπηρετούν ως μισθοφόροι υπό την στρατιωτική διοίκηση των Βυζαντινών. Στην Κωνσταντινούπολη και σε όλες τις παραλιακές πόλεις της Β. αυτοκρατορίας άρχισαν να δημιουργούνται πολυάριθμες παροικίες δυτικών εμπόρων. Και ως συνέπεια στη μεσαιωνική ελληνική μπαίνουν δάνειες λέξεις. Τις περισσότερες φορές ήταν δάνεια από περιφερειακές διαλέκτους της ιταλικής γλώσσας, ιδιαίτερα από τα βενετσιάνικα (λεξιλόγιο εμπορίου και ναυτιλίας). Δεύτερες σε συχνότητα έρχονται οι γαλλικές λέξεις (λεξιλόγιο δικαίου) και τέλος ακολουθεί μια πολύ μικρή ποσότητα λέξεων από τα ισπανικά.

7.2. Πηγές της Μεσαιωνικής Ελληνικής. Λογοτεχνικά έργα.

Αυτήν την εποχή μειώθηκε το κύρος της λόγιας αρχαϊζουσας γλώσσας, επειδή είχε παραμεριστεί ο κρατικός μηχανισμός. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο κόσμος άρχισε αμέσως να χρησιμοποιεί τη λαϊκή γλώσσα για φιλολογικούς σκοπούς.

Στα μέσα του 12^{ου} αι. ο Θεόδωρος Πρόδρομος και ο Μιχαήλ Γλυκάς έγραψαν ποιήματα στην ομιλούμενη γλώσσα όπως και έργα στην καθαρολόγια λόγια γλώσσα. Αυτά είναι τα έργα που ανήκουν πιο πολύ στο είδος σάτιρας.

Στα τέλη του 13^{ου} – αρχές 14^{ου} αι. γράφτηκε μια σειρά από ιπποτικά μυθιστορήματα σε μια γλώσσα που πλησίαζε την ομιλούμενη γλώσσα της εποχής.

Ως πηγές της Μεσαιωνικής ελληνικής παρουσιάζονται τα εξής έργα:

- ❖ *επικό ποίημα του Διγενή Ακρίτα* (10 -11^{ος} αι.). Είναι γραμμένο στη λόγια γλώσσα, υπάρχουν τοπικές παραλλαγές, μερικές από τις οποίες έχουν αρκετά γνωρίσματα της προφορικής γλώσσας.
- ❖ *τα ποιήματα του Μ. Γλυκά* (σημαντικά μνημεία της ομιλούμενης γλωσσικής μορφής) και τα δημώδη ποιήματα του Θ. Προδρόμου (12^{ος} αι.). Ο Γλυκάς γράφει σε ένα πολύ αναμοιογενές ύφος – λαϊκή και λόγια γλώσσα. Τα *Προδρομικά ποιήματα* είναι δείγμα της καθημερινής ομιλίας της Κων/πολης.
- ❖ *έμμετρο χρονικό – «Χρονικό του Μορέως»* (~1300). Είναι μακρύ έργο ενός ποιητή που είχε πολύ λίγη ή καθόλου επαφή με τη βυζαντινή παράδοση και τη λόγια γλώσσα. Γι' αυτό το κείμενο αυτό είναι ένα ντοκουμέντο σχεδόν καθαρής προφορικής γλώσσας.
- ❖ *σειρά από αφηγηματικά ποιήματα*, βασική υπόθεση των οποίων είναι ο Τρωϊκός πόλεμος. Ορισμένα απ' αυτά βρίσκουμε σε αρκετές παραλλαγές.
- ❖ *δείγματα του κρητικού λογοτεχνικού λόγου*. (Λ. Ντελλαπόρτας (15^{ος} αι.) , ένας Κρητικός ιταλικής καταγωγής, έγραψε έναν διάλογο ανάμεσα στον Ποιητή και την Αλήθεια, έχει πολλά αυτοβιογραφικά στοιχεία, ζωντανός προφορικός λόγος της Κρήτης)

Η πεζογραφία που είναι γραμμένη στην ομιλούμενη γλώσσα είναι φτωχότερη από την ποίηση. (Χρονικό του Δούκα – ένα μίγμα δημοτικής και λόγιας γλώσσας, μικρά κυπριακά χρονικά του Λεόντιου Μαχαιρά, λίγες απλές περιφράσεις έργων που πρωτογράφησαν στη λόγια γλώσσα)

7.3. Χαρακτηριστικά στοιχεία της Μεσαιωνικής ελληνικής:

α) προφορά, φωνητική

Αυτήν την περίοδο υπήρχαν αρκετές αλλαγές στην προφορά. Μια σημαντική φωνολογική αλλαγή στην κοινή γλώσσα ήταν η εξαφάνιση του τελικού –ν εκτός αν ακολουθεί λέξη που αρχίζει από φωνήεν. Γενικά στις αρχές αυτής της περιόδου υπάρχει μια ασάφεια στη χρήση του τελικού – ν.

π.χ. τα Προδρομικά έργα κάπου κάπου διατηρούν το τελικό – ν και σε μερικές περιπτώσεις το τελικό αυτό – ν χρησιμοποιείται κανονικά:

τον βασιλέαν – τον βασιλέα

Κατά τον 15^ο αι. το τελικό – ν φαίνεται να έχει εξαφανιστεί από την κεντρική περιοχή του ελληνόγλωσσου κόσμου. Όμως σε μερικές τοπικές διαλέκτους

(Νότια Ιταλία, Κύπρος, Δωδεκάνησα) εξακολουθεί να χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα.

Μια άλλη αλλαγή – η συνίζηση του «ι» και του «ε» με το φωνήεν που τα ακολουθούσε και ταυτόχρονα η μετακίνηση του τόνου και δημιουργία διφθόγγου:

π.χ. η καρδία – η καρδιά
η μηλέα – η μηλιά
του παιδίου – του παιδιού

Όμως μερικές ελληνικές διάλεκτοι διατηρούν μερικούς παλιούς τύπους (π.χ. η καρδία). Είναι πολύ πιθανό ότι και οι δύο τύποι συνυπήρχαν για καιρό στη ζωντανή γλώσσα.

β) μορφολογικό σύστημα

ουσιαστικά

1) Η εξαφάνιση του τελικού – ν είχε μια δραστική επίδραση πάνω στην κλίση. Η μαγάλη πλειοψηφία των αρσενικών και θηλυκών ουσιαστικών είχαν προσαρμοστεί σ'ένα μοναδικό κλιτικό παράδειγμα για τον ενικό αριθμό.

π.χ. *πρώιμη Βυζαντινή*

Βυζαντινή μεσαιωνική

αρσ. Ον. – ας
Γεν. – α
Αιτ. – αν

Ον. – ας
Γεν. – α
Αιτ. – α

θηλ.. Ον. – α
Γεν. – ας
Αιτ. – αν

Ον. – α
Γεν. – ας
Αιτ. – α

2) Εμφανίστηκε μια νέα κατηγορία ουδέτερων ονομάτων σε – ι.

π.χ. - ίου (- ιού) (Γεν. ενικού)
- ία (- ιά) (Ον., Αιτ. πληθ.)

3) Καταλήξεις των ουσιαστικών:

αρσ. – ας, - ης, - ος, -εσ, - ους
θηλ. – α, - η, - ου, - ω (κύρια ονόματα)
ουδ. – ο, - ι, - μα, - ος

επίθετα

Προσαρμόζονται στο ονοματικό μορφολογικό σύστημα και χωρίζονται σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- 1) – ος, - η (α), - ο
- 2) – ης, - ης, - ες
- 3) – ύς, - ειά, - ύ

Το αρχαίο επίθετο «πας, πάσα, παν» παραμερίστηκε από το «όλος, η, ο»

ρήματα

- Οι ενεργητικές μετοχές των ρημάτων έχουν επιρρηματικούς τύπους σε – όντα και αργότερα εμφανίζεται τύπος σε – οντας (π.χ. ακούοντα – ακού(γ)οντας). Οι ενεργητικές μετοχές ήταν άκλιτες.

- Υπήρχαν δύο τύποι των παθητικών μετοχών: - όμενος και – μένος. Οι παθητικές μετοχές ήταν κλιτές.

- Εμφανίζονται όλο και πιο πολύ ρηματικές συντάξεις του τύπου «θέλω + απαρέμφατο», «θέλω να + υποτακτική». Το πρόσωπο δηλώνεται από τους τύπους της υποτακτικής (π.χ. θέλω να κάνω, θέλω να κάνεις κτλ.).

- φωνητική απλοποίηση – θέλω – θε – θα – εμφανίζεται το μόριο «θα».

- χρησιμοποιούνται πολλοί περιφραστικοί τύποι των ρημάτων – υπερσυντέλικος, «έχω + απαρέμφατο» - παρακείμενος.

π.χ. είχεν χάσει, είχε έλθει, είχεν στείλει

- μπαίνει στη χρήση η ρηματική σύνταξη «ήμουν + μετοχή»:

π.χ. ήτον ερωτήσοντα – είχε ερωτήσινε

- ο παρατατικός των ενεργητικών ρημάτων που τονίζονται στη λίγουσα σχηματίζεται αυτή την εποχή με διάφορους τρόπους:

π.χ. – ούσα	- αγα
- ούσας	-αγας
- ούσε	- αγε

γ) σύνταξη

Στο χώρο της σύνταξης η πιο σημαντική εξέλιξη αυτής της περιόδου είναι πως όλες οι προθέσεις συντάσσονται πλέον με την Αιτιατική. Ο αριθμός των παραδειγμάτων με αιτιατική είναι πολύ μεγαλύτερος από τη γενική.

π.χ. από της εκκλησίας (Γεν.) – δείγμα λόγιας γλώσσας
από την εκκλησίαν (Αιτ.)

Γίνεται διαμόρφωση των σύνθετων προθέσεων – ύστερ' από , μαζί με κτλ.

Μερικές από τις κληρονομημένες προθέσεις λόγιας προέλευσης αχρηστεύονται εκείνη την περίοδο και χρησιμοποιούνται πλέον μόνο σε ορισμένες στερεότυπες εκφράσεις: ανά, επί, κατά, υπέρ, υπό κτλ.

δ) λεξιλόγιο

Κατ' αυτήν την περίοδο η γλώσσα εμπλουτίστηκε αφάνταστα με την διαδικασία παραγωγής και με δάνειες λέξεις. Εμφανίζονται πολλά παραγωγικά επιθήματα

π.χ. – ιτσι, - ουτσι, - ουτσικος (επιθήματα ιταλικής προέλευσης)

Εμφανίζονται πολλές σύνθετες λέξεις (καρδιογνώστης, συχνοαναστέναμα, φτωχολογία κτλ.).

Στην ύστερη μεσαιωνική περίοδο (14^{ος} αι.) οι άμεσοι δανεισμοί από τη λατινική γλώσσα ουσιαστικά σταματούν. Αυτή η γλώσσα δε μιλιόταν πια σε καμία περιοχή της αυτοκρατορίας ούτε και έξω από τα σύνορά της. Εμφανίζονται πολλοί δανεισμοί από τα Ιταλικά (βενετσιάνικη διάλεκτος) και τα Γαλλικά. Συνήθως ήταν πολιτιστικά δάνεια, δηλ. λέξεις για εισαγόμενα αντικείμενα και έννοιες, και δεν αντικαθιστούσαν υπάρχουσες ελληνικές λέξεις.

Οι περισσότερες δάνειες λέξεις ήταν ουσιαστικά, επειδή τα ρήματα δεν γίνονται εύκολα δάνεια λόγω της ανάγκης να διαθέτουν δύο θέματα (του ενεστώτα και του

αορίστου). Τα λίγα σχετικά ρήματα που πήρε η ελληνική γλώσσα από τις ρωμανικές σχηματίζονται με τα παράγωγα επιθήματα – *άρω*, - *ίζω*, - *εύω*, στα οποία αντιστοιχούν κανονικά αοριστικά θέματα της ελληνικής.

ΘΕΜΑ 8: Η Ελληνική γλώσσα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας (15^{ος} –μέσα του 19^{ου} αι.)

- 8.1. Η πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής. Τουρκικός έλεγχος.
- 8.2. Πηγές της Ελληνικής. Γλωσσικές μαρτυρίες.
- 8.3. Ν. Σοφριανός και η Γραμματική του.
- 8.4. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Ελληνικής.
  - α) φωνητικό σύστημα,
  - β) μορφολογία, σύνταξη,
  - γ) λεξιλόγιο.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
3. Τομπαϊδή Δ. Επίτομη της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Γ' Γυμνασίου. Αθήνα, 1986.
4. Browning R., Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 299σ.
5. Tonnet H., Ιστορία της Νέας ελληνικής γλώσσας. Η διμόρφωσή της. Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 217σ.

8.1. Η πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής. Τουρκικός έλεγχος.

Το 1453 έγινε η άλωση της Κων/πολης από τους Τούρκους. Η πρωτεύουσα έπαψε να είναι το κέντρο της ελληνόγλωσσης αυτοκρατορίας. Επίσημη γλώσσα του κράτους έγινε η τούρκικη.

Η σημαντικότερη μετανάστευση των Ελλήνων από την Κων/πολη σε περιοχές που βρίσκονταν ακόμη έξω από τον τουρκικό έλεγχο, πιθανόν βοήθησε στη διατήρηση και εξάπλωση της προφορικής γλώσσας. Με αυτόν τον τρόπο η ελληνική γλώσσα δεν ξεχάστηκε, αλλά βρισκόταν σε ανάπτυξη έστω και σε απομακρυσμένες περιοχές.

Στις τουρκοκρατούμενες περιοχές οι μόνοι μορφωμένοι και πνευματικοί άνθρωποι ήταν οι κληρικοί, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν την κλασικίζουσα λόγια γλώσσα. Ο απλός λαός μιλούσε την ομιλούμενη μορφή της γλώσσας, δηλ. την προφορική.

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν αναλφάβητο, δεν ήξερε ούτε να γράφει ούτε να διαβάζει. Δεν υπήρχαν δημοτικά ελληνικά σχολεία, επειδή ήταν απαγορευμένα από την διοίκηση των Οθωμανών. Δηλαδή, η γλώσσα μεταδιδόταν από γενιά σε γενιά στην προφορική της μορφή.

Έτσι, σχεδόν δεν υπάρχουν γραπτές πηγές που να δείχνουν τη γλώσσα, η οποία πραγματικά μιλιόταν στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα.

8.2. Πηγές της Ελληνικής. Γλωσσικές μαρτυρίες.

Εκείνη την περίοδο ο λαός είχε δική του προφορική κληρονομιά, η οποία αποτελείται από μύθους, παραδοσιακά τραγούδια, που καταγράφηκαν μόνο τον 19^ο αι. Τα έργα που έχουν απομείνει από τους κληρικούς είναι κηρύγματα, βίοι αγίων, αφηγήσεις θαυμάτων κτλ (λόγια γλώσσα).

Άλλη ήταν η κατάσταση στις μη τουρκοκρατούμενες περιοχές (Κύπρος, Δωδεκάνησα, Ρόδος, Κρήτη, Εφτάνησα). Εδώ υπήρχαν πολλές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του λογοτεχνικού λόγου.

Κύπρος – ανάπτυξη της δημόδους λογοτεχνίας – π.χ. *το Χρονικό του Γεώργιου Βουστρώνιου (1501)*, *Συλλογή ερωτικών ποιημάτων* που είναι γραμμένα με την πετρίαρχική τεχνοτροπία (*Πετρίαρχισμός* – επιδράσεις των ιδεών του Πετρίαρχη – Πνευματική Αναγέννηση – Διαφωτισμός). Τα ποιήματα είναι γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο που παρουσίαζε σημαντικές διαφορές από τη γλώσσα που μιλιόταν στην κεντρική Ελλάδα. Οπότε αυτά τα έργα δεν μπορούσαν να αποτελούν βάση μιας κοινής γραπτής γλώσσας.

Το 1571 η Κύπρος κατακτήθηκε από τους Τούρκους

Δωδεκάνησα (ιδιαίτερα η Ρόδος)

- ποιήματα του *Εμμανουήλ Γεωργιλά* (αρχ. 16^ο αι.)
- μια συλλογή ερωτικών τραγουδιών με ιταλική τεχνοτροπία

Με την κατάληψη των Δωδεκανήσων σταματά και αυτή η λογοτεχνία.

Κρήτη

Η Κρήτη μέχρι το 1669 παρέμεινε ελεύθερη. Εδώ λοιπόν, εγκαταστάθηκαν πολλοί πρόσφυγες από την Κων/πολη. Στις αρχές του 16^ο αι. έχουμε την ακμή της κρητικής δημόδους λογοτεχνίας.

ο Μανόλης Σκλάβος – είναι γνωστό το ποίημά του για το σεισμό του 1508, γράφτηκε αμέσως μετά από το τραγικό γεγονός.

ο Στέφανος Σαχλίκης – διασώθηκαν τα αυτοβιογραφικά του ποιήματα (16 αι.)

Προς τα τέλη του 16^ο αι. βρίσκουμε τις αρχές μιας *δραματικής σχολής* με ισχυρές ιταλικές επιδράσεις. (*Γεώργιος Χορτάτσης*, *Βιτσέντζος Κορνάρος* – «*Ερωτόκριτος*» - *δραματικό αφηγηματικό ποίημα (1610)* – *κορύφωση της κρητικής λογοτεχνίας*)

Με την τουρκική κατάκτηση της Κρήτης το 1669 αυτή η λογοτεχνική ακμή φτάνει στο τέλος της.

Εφτάνησα (Ιόνια νησιά) - δεν έγιναν ποτέ οθωμανικά

Μετά το 1669 πολλοί Κρητικοί κατέφυγαν στα Εφτάνησα, φέρνοντας μαζί τους τη λογοτεχνική τους παράδοση. Εδώ λοιπόν διατηρήθηκε μια ζωντανή λογοτεχνική παράδοση στη δημόδη γλώσσα.

8.3. Ν. Σοφιανός και η Γραμματική του.

Εκτός από τα λογοτεχνικά έργα αυτήν την περίοδο έχουμε και μια-δύο περιγραφές της προφορικής γλώσσας.

Η πρωϊότερη είναι η Γραμματική του Ν. Σοφιανού που γράφτηκε στο πρώτο μισό του 16^{ου} α. Ο **Νικόλαος Σοφιανός** γεννήθηκε στην Κέρκυρα γύρω στα 1500. Ήταν μαθητής του ελληνικού Γυμνασίου της Ρώμης, είχε ζήσει στη Βενετία και γνώριζε καλά τη λογοτεχνική παράδοση των Ιταλών. Είχε μελετήσει μεταφράσεις κλασικών έργων της αρχαιότητας στα ιταλικά και εμπνεύστηκε με αυτές τις ιδέες. Επιθυμεί λοιπόν να προσφέρει στους Έλληνες τις ίδιες δυνατότητες. Μεταφράζει τον Πλούταρχο. Τέλος γράφει την **πρώτη Γραμματική της ομιλούμενης Ελληνικής (1540)** που δυστυχώς ως το 1870 θα παραμείνει χειρόγραφο.

Στις αρχές του 18^{ου} α. ο παπάς Αλέξιος, ένας Γάλλος καπουτσίνο που πέρασε πολλά χρόνια στην Κων/πολη, στη Σμύρνη και σε άλλα μέρη του ελληνόγλωσσου κόσμου δημοσίευσε το **πρώτο λεξικό της δημόδους Ελληνικής γλώσσας**.

8.4. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Ελληνικής.

α) φωνητικό σύστημα

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Νεοελληνικής γλώσσας (ΝΕ) είχαν ήδη σχηματιστεί πριν από τον 15^ο α. Εδώ, κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας δεν έγινε καμιά φωνητική αλλαγή. Όμως πρέπει να τονιστεί το γεγονός, ότι η ύπαρξη της εσωτερικής διγλωσσίας (diglossia) (λόγια – προφορική γλώσσα) είχε ως συνέπεια την ύπαρξη δύο φωνολογικών συστημάτων – της προφορικής και της λόγιας γλώσσας.

Η βασική διαφορά ήταν η εξής:

<u>λόγια</u>	<u>ομιλούμενη</u>
- κτ -	- χτ -
- χθ - (χθες)	- χτ - (χτες)
- φθ -	- φτ -
- πτ - (επτά)	- φτ - (εφτά)

β) μορφολογία, σύνταξη

Ο τόνος μετατίθεται στα ουσιαστικά σύμφωνα με τους αρχαιοελληνικούς τονικούς κανόνες, στα επίθετα ο τόνος παραμένει αμετακίνητος.

π.χ. *άνθρωπος – ανθρώπου – άνθρωπο*
όμορφος – όμορφου – όμορφο

Στην κλίση των θηλικών ουσιαστικών στην Αιτιατική πληθυντικού το αρχαίο άρθρο «τες» γίνεται «τις». (ανάλογα με τον ενικό αριθμό – η – της – την γίνεται οι – των – τις)

Σύμφωνα με τη Γραμματική του Ν. Σοφιανού χρησιμοποιείται ένας τύπος μέλλοντα με την ακόλουθη σύνταξη:

π.χ. *θέλω γράψει (ΝΕ – θα γράψω)*

θέλω γράφει (NE – θα γράφω)

Δηλαδή, η σύνταξη με το μόριο «θα» δεν αναφέρεται. Πιθανότατα υπήρχαν και οι δύο τύποι, αλλά ο άλλος με το «θα» ήταν πιο λόγιος.

Όλο και πιο πολύ χρησιμοποιείται η *δυνητική έγκλιση* –

θα + οριστική παρατατικού ή αορίστου (υποθετικός τύπος)

π.χ. θα΄δες (= θα είδες) - (NE : θα έβλεπες)

Η σύνταξη της Ελληνικής κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας δεν παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές, οι περισσότερες έγιναν σε διαλέκτους. Οι αλλαγές ήταν οι πιο πολλές *υφολογικές* και παρουσιάστηκαν ως συνέπεια επίδρασης της τουρκικής γλώσσας, π.χ. η χρήση του ρήματος στο τέλος της πρότασης (ως τον 19^ο αι.)

γ) Λεξιλόγιο

Η κύρια πηγή για τη δημιουργία νέων λέξεων εξακολουθεί να είναι η *παραγωγή και η σύνθεση*.

π.χ. παραγωγικά επιθήματα -άδα (ιταλ. καταγωγή)
- ίτσι (-ίτσα, -ίτσης)
- τζης, - λης (τουρκ. καταγωγή)

Ανάμεσα στις σύνθετες λέξεις συναντιούνται σύνθετα ρήματα με πρώτο σύνθετο στοιχείο ουσιαστικό ή επίθετο: π.χ. *γλυκοκοιτάζω, ψευτοζώ* κτλ.

Εξακολουθούν να μπαίνουν στην Ελληνική δάνειες λέξεις από τις νεολατινικές γλώσσες της Μεσογείου (ιταλικά, γαλλικά). (π.χ. *ιταλ.- καπέλο, πιάτο, λουκέτο, μακαρόνια, σούπα, βιολί, όπερα, φράουλα, κουβέρτα, κατσαρόλα* κτλ.)

Μια καινούργια πηγή δάνειων λέξεων – τα Τούρκικα. Είναι σχεδόν όλες οι λέξεις ουσιαστικά που προσαρμόστηκαν στο ελληνικό μορφολογικό σύστημα.

Οι τουρκικές δάνειες λέξεις είναι ακόμη και σήμερα σε χρήση.

Ομάδες δάνειων λέξεων από τα Τούρκικα στα Ελληνικά:

- αντικείμενο νοικοκυριού, καθημερινές ανάγκες (π.χ. *τζάκι, ταβάνι, κουβάς, μπρίκι, καπάκι, φλιτζάνι, τουφέκι, τουλούμι, γλέντι* κτλ.)
- φαγητό, ποτό (π.χ. *πιλάφι, λουκουμάς, μεζές, μπακλαβάς, γιαούρτι, καφές, χαλβάς, κιμάς, καρπούζι* κτλ.)
- τέχνες, επάγγελμα (π.χ. *καφετζής, μανάβης, αφέντης, λεβέντης* κτλ.)
- ρούχα (π.χ. *παπούτσια, γιακάς, γιλέκο(γελέκι), τσέπη* κτλ.)

ΘΕΜΑ 9: Το Γλωσσικό Ζήτημα. Η μεταρρύθμιση της Ελληνικής γλώσσας στον 19^ο αι.

9.1. Η προέλευση και η ουσία του γλωσσικού ζητήματος.

9.2. Οι δημοτικιστές και οι αρχαϊστές.

- 9.3. «Ιδεολόγος» μεταρρυθμιστής Α. Κοραΐς. Έννοια καθαρεύουσας. Ιδέα «γλωσσικού καθαρισμού».
- 9.4. Συνέπειες της πρώτης φάσης γλωσσικής μεταρρύθμισης.

 Βιβλιογραφία :

1. Μέγας Α. Μ. Ιστορία του γλωσσικού ζητήματος. Αθήνα, 1986.
2. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
3. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
4. Χατζηφώτης Ι. Το γλωσσικό μας ζήτημα Ιστορική αναδρομή και μερικές σκέψεις για την Επίλυσή του Μίνωας. Αθήνα, 1972.
5. Browning R., Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 299σ.
6. Tonnet H., Ιστορία της Νέας ελληνικής γλώσσας. Η διμόρφωσή της. Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 217σ.

9.1. Η προέλευση και η ουσία του γλωσσικού ζητήματος.

Σε όλη τη μεταχριστιανική εποχή το ελληνικό έθνος δεν κατόρθωσε να καθιερώσει μια κοινή γλώσσα, γραπτή και προφορική. Το πρόβλημα αυτό παρουσιάστηκε ακόμη κατά την εποχή του αττικισμού και κληροδοτήθηκε και στο ΝΕ έθνος μέσω του Βυζαντίου.

Έτσι και ο νεότερος ελληνισμός στα χρόνια της τουρκικής σκλαβιάς συνέχισε την εσωτερική διγλωσσία στη γλώσσα. Δηλαδή, από τη μια – η ομιλούμενη γλώσσα που συνεχίζει την αλεξανδρινή κοινή, και από την άλλη – η αρχαϊζουσα γραπτή γλώσσα των λογίων, της παιδείας, της Εκκλησίας.

Πρέπει να τονιστεί ότι κατά τη διάρκεια σχεδόν όλης της περιόδου της γλωσσικής εξέλιξης στην ελληνική γλώσσα συνυπάρχουν χωρίς ιδιαίτερους ανταγωνισμούς δύο μορφές της: ο λόγιος γραπτός λόγος και η απλούστερη προφορική γλώσσα.

Οι λίγοι Έλληνες που ταξίδεψαν το 17 – 18^ο αι. στη Δύση γνώρισαν τις ιδέες της ευρωπαϊκής Αναγέννησης και επιθυμούσαν να οδηγήσουν το υπόδουλο ελληνικό γένος στην πνευματική και πολιτική του αναγέννηση. Αυτοί κατάλαβαν αρκετά καθαρά ότι αυτό δεν μπορούσε να γίνει με την αρχαϊζουσα γλώσσα που ήταν ξένη και ακατανόητη για το λαό. Δηλαδή, η πνευματική αναγέννηση έπρεπε κατά τη γνώμη τους να βασιστεί σε μια άλλη γλώσσα, η οποία να βρίσκεται όσο πιο κοντά γίνεται στην ομιλούμενη.

Ως πρώτες προσπάθειες της Ελληνικής εθνικής αναγέννησης μπορούν να χαρακτηριστούν πρώτα απ'όλα το έργο του Ν. Σοφριανού – η Πρώτη Γραμματική της Δημοτικής (1540) και του Μάξιμου Καλλιπολίτη - μετάφραση της Καινής Διαθήκης (αρχ. του 17^{ου} αι.).

Λίγες δεκαετίες πριν από την Επανάσταση (τέλη 18^{ου} – αρχ. 19^{ου} αι.) ξυπνάει η εθνική συνείδηση των Ελλήνων, ωριμάζει η ιδέα για απελευθέρωση και

δημιουργείται η ανάγκη για μια πραγματική εθνική γλώσσα.. Εκείνο τον καιρό τίθεται ένα *επίκαιρο ερώτημα*: ποια γλώσσα θα πρέπει να καλλιεργηθεί, να θεωρηθεί ως εθνική σε γραπτή και προφορική της μορφή. Έτσι δημιουργείται *το γλωσσικό ζήτημα*.

Λοιπόν, η περίοδος που προηγείται της Επανάστασης χαρακτηρίζεται στο γλωσσικό ελληνικό χώρο από την εγκατεστημένη εδώ και πολλούς αιώνες "εσωτερική διγλωσσία" (diglossia).

Υπήρχαν δύο βασικές απόψεις. Η κλασικιστική άποψη επιθυμούσε την επιστροφή στην αρχαία ελληνική, τη μόνη "καθαρή" μορφή ελληνικής, απαλλαγμένη από τις "φθορές" επιμειξιών που αρχίζουν στην ελληνιστική εποχή και κορυφώνονται με την τουρκική κατάκτηση.

Η δεύτερη άποψη αναγνώριζε πάνω απ' όλα την ομιλούμενη και τη σημασία της, αλλά επιθυμούσε να την "καθαρίσει" και να την "ανορθώσει": να την απαλλάξει από τα τουρκικά δάνεια και να παρέμβει, σε κάποιον βαθμό, στη φωνολογία, στη μορφολογία και στη σύνταξη με βάση τα αρχαιϊστικά ή αρχαιότροπα πρότυπα.

9.2. Οι δημοτικιστές και οι αρχαιϊστές.

Με την εμφάνιση του γλωσσικού ζητήματος πολύ λογικά παρουσιάζονται δύο αντίθετες ομάδες πολιτικών και λογίων που σύμφωνα με τις ιδέες τους υποστηρίζουν μια συγκεκριμένη γλωσσική μορφή της Ελληνικής: την ομιλούμενη ή την αρχαιϊζουσα λόγια.

Έτσι, λοιπόν, μιλάμε για τους δημοτικιστές και τους αρχαιϊστές.

Οι Δημοτικιστές ήταν ομάδα πνευματικών ανθρώπων, οι οποίοι θεωρούσαν ότι η πνευματική αναγέννηση είναι δυνατόν να γίνει και να πετύχει αν θεμελιωθεί στη ζωντανή γλώσσα του λαού, δηλ. την ομιλούμενη, καθημερινή απλή γλώσσα, η οποία ήταν κατανοητή για όλο τον απλό κόσμο. Σύμφωνα με την άποψη των δημοτικιστών ο αρχαιϊσμός εμπόδιζε στην ανάπτυξη της εθνικής παιδείας και πολιτισμού.

(*Ρήγας Φεραίος, Αθανάσιος Χριστόπουλος, Διονύσιος Σολωμός, Αθανάσιος Ψαλίδας κ.α.*)

Οι Αρχαιϊστές, το αντίθετο πνευματικό ρεύμα εκείνης της εποχής, μιλούσε για τα αρχαία ελληνικά ως βάση της πνευματικής αναγέννησης του ελληνικού έθνους. Υποστήριζαν την άποψη, ότι η ομιλούμενη γλώσσα, απλή δεν είναι ικανή να εκφράσει τις επιστήμες, τις τέχνες, γιατί είναι πολύ απλή, χαλασμένη, βάρβαρη, με πολλά ξένα στοιχεία, άσχημη, πολύ χαμηλού επιπέδου. Τόνιζαν ότι με το χάσιμο της αρχαίας γλώσσας έγινε πνευματικός ξεπεσμός των Ελλήνων. Οπότε για την πνευματική σωστή Αναγέννηση χρειαζόταν πίστη στα ΑΕ και στα αρχαία γλωσσικά και πολιτιστικά αγαθά.

(*Ευγένιος Βούλγαρης, Νεόφυτος Δούκας, Κωνσταντίνος Οικονόμος κ.α*)

Από τους δημοτικιστές οι αρχαιϊστές θεωρούνταν εμπόδιο για τη μόρφωση του λαού, για τη δημοτική εκπαίδευση του έθνους γενικά.

9.3. «Ιδεολόγος» μεταρρυθμιστής Α. Κοραΐς. Έννοια της καθαρεύουσας. Ιδέα του «γλωσσικού καθαρισμού».

Η αντίθεση ανάμεσα στους αρχαϊστές και δημοτικιστές συνεχίζεται στα χρόνια της Εθνικής Επανάστασης (1821 - 1830) και τις πρώτες δεκαετίες του ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Ανάμεσα στις αντίθετες τάσεις του αρχαϊσμού και του δημοτικισμού υπάρχουν και μερικοί συνήγοροι του αρχαϊστικού αλλά ενδιάμεσου δρόμου, με κυριότερο εκπρόσωπο τον **Αδαμάντιο Κοραή** (1748-1833). Γεννήθηκε στη Σμύρνη από οικογένεια αμπόρων, άφησε την Τουρκία, πήγε στην Ολλανδία, μετά στη Γαλλία, όπου σπούδασε ιατρική. Εγκαταστάθηκε στο Παρίσι και ασχολήθηκε με τη μελέτη και την έκδοση αρχαιοελληνικών κειμένων.

Ο Κοραής είχε δικιά του άποψη, δικές του ιδέες σχετικές με το θέμα της εσωτερικής διγλωσσίας. Ο μεταρρυθμιστής απορρίπτει ταυτόχρονα και την αρχαϊκή ελληνική της Εκκλησίας και τη δημοτική γλώσσα. Στη λύση του γλωσσικού ζητήματος ο Κοραής χαράζει *μια μέση οδό*, που θα είναι μια γλώσσα σύγχρονη, αλλά βελτιωμένη, δηλ. στην οποία θα συνυπάρχουν στοιχεία λόγιας και ομιλούμενης γλώσσας. Έτσι, λοιπόν, ο Κοραής προτείνει να χρησιμοποιείται γλώσσα με στοιχεία και από τις δύο μορφές της. Τονίζει ότι πρέπει να προσέξουν τα αρχαία ελληνικά που κρύβονται στη λαϊκή γλώσσα.

Προτείνει με αυτόν τον τρόπο να δημιουργηθεί μια «τεχνητή» γλώσσα, η οποία θα λέγεται **«καθαρεύουσα»**, δηλ. γλώσσα καθαρή απ'τα νέα χυδαία βαρβαρικά στοιχεία, μόνο να βασίζεται στους κανόνες της αρχαίας ελληνικής και να είναι ελεύθερη από τα ξένα δάνεια. Η καθαρεύουσα είχε λεξιλόγιο ομιλούμενης με αρχαία μορφολογία, δηλ. με αρχαίους, λόγιους τύπους γραμματικής.

<u>π.χ. λόγια</u>	<u>δημοτική</u>	<u>καθαρεύουσα</u>
άρτος	ψωμί	ψωμίον
οίνος	κρασί	κρασίον
ιχθύς	ψάρι	οψάριον

Σ'αυτό το σημείο ο μεταρρυθμιστής επηρέασε για πάντα τη γλώσσα. Γι'αυτό το λόγο κατέχει μια πολύ σημαντική θέση στην ιστορία της Νέας Ελληνικής. Η καθαρεύουσα μπήκε στην ιστορία ως «γλώσσα του Κοραή».

Ο Κοραής θεωρεί εσφαλμένη τη νέα προφορά και επαναφέρει μερικούς φθόγγους που έχουν εξαφανιστεί ως τότε. Παντού χρησιμοποιεί το τελικό - ν. (π.χ. *την γλώσσαν, ήθελεν, έχομεν κτλ*).

Το επίκεντρο της μεταρρύθμισης του Κοραή ήταν ο εξαρχαϊσμός της μορφολογίας.

Η μεταρρύθμιση του λεξιλογίου βασίζονταν σε δύο ιδέες:

- τα δάνεια που προέρχονται άμεσα από την Τουρκική και τις ευρωπαϊκές γλώσσες είναι ένα είδος ξένης κατοχής που πρέπει να απομακρυνθούν (*ιδέα «γλωσσικού καθαρισμού»*),

- οι «νεοελληνικές» λέξεις πρέπει να διατηρούν την καθαρότητα.

π.χ. *μπορώ – εμπορώ (μεσαιωνική μορφή)*

τέτοιος – τοιούτος (αρχαία)

έτσι – ούτως (αρχαία)

9.4. Συνέπειες της πρώτης φάσης γλωσσικής μεταρρύθμισης.

Λοιπόν, η μεταρρύθμιση αυτή μπήκε σε ημερίσια διάταξη ως την εποχή μας. Σε πρώτη φάση οι μεταρρυθμιστές υιοθέτησαν τις ιδέες του Κοραή σε μια ακραία τους εκδοχή. Αυτή η διαδικασία θα τελειώσει μόνο το 1976 με τον οριστικό θρίαμβο της δημοτικής γλώσσας.

Η καθαρεύουσα για περισσότερο από έναν αιώνα πήρε τη θέση της κρατικής επίσημης γλώσσας.

ΘΕΜΑ 10: Η Νέα Ελληνική γλώσσα (1821 – ως σήμερα) . Η Εποχή του Δημοτικισμού.

10.1 Το έργο του Γ. Ψυχάρη.

10.2. Ορμητικός Δημοτικισμός.

10.3. Κρατικός Δημοτικισμός.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Μέγας Α. Μ. Ιστορία του γλωσσικού ζητήματος. Αθήνα, 1986.
3. Περί γλωσσής και γραμματικής εις ευθύν λόγον. Ι. Παρρησιάδης .Αθήνα 2000
4. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
5. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
6. Browning R., Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 299σ.
7. Tonnet H., Ιστορία της Νέας ελληνικής γλώσσας. Η διμόρφωσή της. Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 217σ.

10.1. Το έργο του Γ. Ψυχάρη.

Η διαμάχη «καθαρεύουσα – δημοτική» οξύνεται με την εμφάνιση του **Γιάννη Ψυχάρη (1854 - 1929)**. Ο Ψυχάρης ήταν ο πρώτος επιστήμονας γλωσσολόγος που υπερασπίστηκε τη δημοτική, βασιζόμενος στα επιστημονικά στοιχεία. Επιθυμούσε να σταματήσει τη χρήση της καθαρεύουσας και να κάνει μια συστηματική δημοτική τη μόνη εθνική γλώσσα των Ελλήνων.

Το διήγημά του «**Το ταξίδι μου**», που δημοσιεύτηκε το 1888, ήταν το πρώτο σοβαρό πεζό κείμενο λογοτεχνίας στη δημοτική. Θεωρείται ότι αυτό το έργο ανοίγει μια νέα εποχή στη γλωσσική και πνευματική ιστορία των Ελλήνων.

Έτσι, λοιπόν, ο Ψυχάρης αναλαμβάνει σχεδόν αποστολικό έργο, για να επικρατήσει η φυσική γλώσσα των Ελλήνων. Οι ιδέες και η διδασκαλία του Γ. Ψυχάρη εμπνέουν και κινητοποιούν πολλούς Έλληνες: καλλιτέχνες, επιστήμονες, φοιτητές, απλούς ανθρώπους. Στον Ψυχάρη παραστέκονται γνωστά ονόματα του πρώτου στάδιου της γλωσσικής μεταρρύθμισης, υπερασπιστές της δημοτικής – ο *Εφταλιώτης*, ο *Πάλλης* (μεταφράσεις της Ιλιάδας και της Κ.Δ. στη δημοτική) κ.α.

Το ζήτημα της γλώσσας μπαίνει στη μαχητική περίοδο του Δημοτικισμού. Ο Δημοτικισμός εκτός από γλωσσικό και λογοτεχνικό ρεύμα, αρκετά γρήγορα παίρνει μορφή εκπαιδευτικής και πολιτιστικής κίνησης.

Τα δύο αντίθετα ρεύματα, ο *Αρχαϊσμός* και ο *Δημοτικισμός*, συνυπάρχουν. Ο Δημοτικισμός κατακτά τη λογοτενία και τη λαϊκή παιδεία, ενώ η καθαρεύουσα αρχίζει να χάνει έδαφος και να παίρνει αντιδραστική θέση.

Αυτήν την εποχή διακρίνουμε δύο βασικές φάσεις Δημοτικισμού:

- ✚ **Ορμητικός δημοτικισμός** (1901- 1917) – η δημοτική καθιερώνεται στη λογοτεχνία,
- ✚ **Κρατικός δημοτικισμός** (1917 – ως σήμερα) – καθιέρωση της δημοτικής στο σχολείο, η δημοτική παίρνει σπουδαίες θέσεις στην ελληνική κοινωνία, επικράτηση της δημοτικής σε όλους τους τομείς.

10.2. Ορμητικός δημοτικισμός (1901 - 1917)

Στις αρχές του 20^{ου} αι. έχουν αρχίσει να διαφαίνονται τα κυριότερα γνωρίσματα που θα συνοδεύσουν τον δημοτικισμό στο πρώτο στάδιο της πορείας του. Το κίνημα αυτό θα είναι εθνικό, πολιτικό, φιλελεύθερο, επιστημονικό. Θα υποστηριχθεί από τη δυναμική παρουσία, το έργο και την οικονομική ενίσχυση λογίων και επιχειρηματιών (*Αλέξανδρος Πάλλης*, *Αργύρης Εφταλιώτης*, *Πέτρος Βλαστός*, *Πηνελόπη Δέλτα*, *Φώτης Φωτιάδης*).

Το 1911 ψηφίστηκε η συνταγματική διάταξη που όριζε ότι "Επίσημος γλώσσα του κράτους είναι εκείνη εις την οποίαν συντάσσεται το πολίτευμα και της ελληνικής νομοθεσίας τα κείμενα", δηλ. επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους είχε γίνει η καθαρεύουσα. Οι οπαδοί της καθαρεύουσας αποτέλεσαν ένα σύνολο που υποστηρίχθηκε από προσδιορισμένους φορείς εξουσίας (Εκκλησία, Κυβέρνηση, Πανεπιστήμιο).

Ο Δημοτικισμός στη πρώτη φάση του φουντώνει με έντονο ενδοαφέρον για τη λαογραφία, τις λαϊκές τέχνες, τη μουσική, την ιστορία. Η δημοτική χρησιμοποιείται στη λογοτεχνία και στο θέατρο. Δημοσιεύονται μεταφράσεις έργων της αρχαίας και ξένης λογοτεχνίας στη δημοτική.

Οι ιδέες του Δημοτικισμού ξεκαθαρίστηκαν και καθιερώθηκαν επίσημα στο Δελτίο του **Εκπαιδευτικού Ομίλου** στα 1910. Ο Εκπαιδευτικός Όμιλος ιδρύθηκε το 1910 από προοδευτικούς νέους δασκάλους της εποχής. Με αυτόν τον τρόπο αρχίζει και αναπτύσσεται έτσι ο λεγόμενος *εκπαιδευτικός Δημοτικισμός*.

Πρωταγωνιστές αυτής της περιόδου θα είναι ο *Αλέξανδρος Δελμούζος*, ο *Μανόλης Τριανταφυλλίδης* και ο *Δημήτρης Γληνός*, οι οποίοι είτε ως εκφραστές θεσμών είτε ως διωκόμενοι από θεσμούς θα χρησιμοποιήσουν τη δημοτική γλώσσα

ως σύμβολο και ως εργαλείο για την προώθηση και την καλλιέργεια βαθιών αλλαγών στην ελληνική κοινωνία.

Τη διεύθυνση του Δελτίου του Εκπαιδευτικού Ομίλου αναλαμβάνει ο γλωσσολόγος, **Μανόλης Τριανταφυλλίδης**. Το πρόγραμμα του Εκπαιδευτικού Ομίλου βασιζόταν στις ιδέες καθιέρωσης της Δημοτικής στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Μετά από σειρά συζητήσεων οι ιδέες αυτές γίνονται δεκτές το 1917 από την Επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας επί *Ελευθερίου Βενιζέλου* και η Προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης επιχείρησε την πρώτη καθιέρωση της διδασκαλίας της δημοτικής στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού.

Έτσι από το 1917 περνάμε στην επόμενη φάση του Δημοτικισμού – στον *Κρατικό Δημοτικισμό*.

10.3. Κρατικός Δημοτικισμός (1917 – ως σήμερα)

Ο Δημοτικισμός αυτής της περιόδου χάνει τον επαναστατικό του χαρακτήρα λόγω της σχολικής καθιέρωσης της δημοτικής από το κράτος.

Εκείνη την εποχή η λογοτεχνία και οι μεταφραστικές εργασίες γράφονται αποκλειστικά στη δημοτική.

Με τη σχολική καθιέρωση της Δημοτικής γράφονται αναγνωστικά, με τα οποία στο δημοτικό σχολείο μπαίνει η λογοτεχνία, ανεβάζοντας το μορφωτικό επίπεδο των μαθητών.

Στον αγώνα για την επικράτηση της δημοτικής μέσα από την εκπαίδευση καθοριστικό ρόλο παίζει ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης. Γράφει τη πρώτη **Γραμματική της Δημοτικής** (της Κρατικής Δημοτικής) που εκδόθηκε το 1941. Η Γραμματική αυτή γίνεται βάση για όλα τα σχολικά γλωσσικά βιβλία μέχρι και σήμερα. Τα πράγματα δείχνουν ότι ο Τριανταφυλλίδης και τα μέλη του Εκπαιδευτικού Ομίλου άνοιξαν το δρόμο για την πρόοδο και την καθιέρωση της δημοτικής το 1976.

Ο Τριανταφυλλίδης και οι άλλοι δημοτικιστές διέψευσαν το επιχείρημα ότι η δημοτική δεν έχει γραμματική και γι' αυτό δεν μπορεί να διδαχτεί και είναι εντελώς ακατάλληλη για επίσημη γλώσσα του κράτους.

Στα 1921- 23 η καθαρεύουσα ξανάγινε αποκλειστική σχολική γλώσσα (με δεξιά κυβέρνηση), το ίδιο έγινε και για το σχολικό έτος 1935- 36. Μετά η δημοτική γλώσσα συνέχισε να είναι η γλώσσα των κατώτερων τάξεων στα σχολεία.

Το 1967 η στρατιωτική χούντα (δικτατορία) εκδίωξε και πάλι τη δημοτική από τα σχολεία. Για μια ακόμη φορά τα διδακτικά βιβλία έπρεπε να γραφτούν στην καθαρεύουσα.

Το 1976 με το νόμο 309 η μεταδιδακτορική κυβέρνηση επισημοποίησε τη *δημοτική γλώσσα της Εκπαίδευσης*. Μετά την εκπαίδευση η χρήση της δημοτικής καθιερώθηκε στη διοίκηση και σήμερα είναι η επίσημη, κρατική γλώσσα στη γραπτή και προφορική της μορφή της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Λοιπόν, θεσμικά, το γλωσσικό ζήτημα λύθηκε με την απόλυση της γλωσσικής διάταξης από το Σύνταγμα του 1974, καθώς και με τη σειρά των νομοθετικών μέτρων που πάρθηκαν από τις κυβερνήσεις του Κωνσταντίνου Καραμανλή (1976).

Με Προεδρικό Διάταγμα του Ανδρέα Παπανδρέου του 1982 καθιερώθηκε η χρήση του μονοτονικού συστήματος γραφής (δηλ. χρησιμοποίηση μόνο ενός τονικού σημείου – οξέως – που να δηλώνει την τονιζόμενη συλλαβή).

Με αυτόν τον τρόπο λύθηκε οριστικά από την ελληνική πολιτεία το γλωσσικό ζήτημα που επί αιώνες ήταν από τα πιο επίκαιρα του ελληνικού έθνους.

**ΘΕΜΑ 11: Νεοελληνική διαλεκτολογία.
Οι Νεοελληνικές διάλεκτοι.**

- 11.1. Η έννοια της διαλέκτου και του ιδιώματος.
Διαλεκτολογία.
- 11.2. Ομάδες Νεοελληνικών διαλέκτων.

Βιβλιογραφία :

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995
2. Μπαμπινιώτη Γ., Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας. Κέντρο λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 2002, 2032σ.
3. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
4. Τριανταφυλλίδη Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.

11.1. Η έννοια της διαλέκτου και του ιδιώματος.

Όσοι έχουνε μητρική γλώσσα τα ελληνικά δέν τα μιλάνε ακριβώς το ίδιο σε όλη τήν ελληνόγλωσση γη. Δηλ. η ελληνική γλώσσα παρουσιάζει, καθώς όλες οι άλλες, *τοπικές παραλλαγές ή ιδιοματικές ποικιλίες*. Στήν ιδιοματική ποικιλία της γλώσσας μιας χώρας θεμελιώνεται ή διαίρεσή της σε ό,τι ονομάζομε *ιδιώματα* καί *διαλέκτους*.

Με τον όρο «διάλεκτος» οι γλωσσολόγοι χαρακτηρίζουν τη γεωγραφική διαφοροποίηση ευρύτερων περιοχών, που εμφανίζει έντονες αποκλίσεις από την κοινή γλώσσα σε όλα τα επίπεδα (προφορά, λεξιλόγιο, μορφολογικό σύστημα). Οι ομιλητές της διαλέκτου δεν είναι εύκολα κατανοητοί για τους ομιλητές της κοινής γλώσσας. Συχνά ονομάζουν διάλεκτο ένα *ιδίωμα* μέ μεγάλη έκταση ή πού διαφέρει σημαντικά άπο τήν κοινή γλώσσα. Κάποτε πάλι ονομάζουν μειωτικά το ιδίωμα πού έμεινε λογοτεχνικά ακαλλιέργητο και ξέπεσε έτσι στή συνείδηση των ομογλώσσων.

Άλλοτε πίστευαν πως υπάρχουν αυστηρά χωρισμένα ιδιώματα με ξεκομμένα όρια, έτσι που ν' απαρτίζουν με τα γνωρίσματα τους χωριστές ενότητες. Άλλοι αργότερα υποστήριζαν πως δεν υπάρχουν αλήθεια χωριστά ιδιώματα παρά μόνο σύνορα διαφορετικά κάθε φορά για το κάθε γραμματικό ή λεξιλογικό φαινόμενο. Σήμερα το ζήτημα αυτό ξεκαθαρίστηκε αρκετά με τη βοήθεια της γλωσσογεωγραφίας και των γλωσσικών ατλάντων.

Γλωσσογεωγραφία είναι η συστηματική έρευνα της γλώσσας μιας χώρας, που με τη βοήθεια ειδικών ερωτηματολόγιων, με κατάλληλα διαλεγμένες φράσεις και λέξεις, εξακριβώνει την ιδιοματική χρήση σε όσο γίνεται περισσότερα αντιπροσωπευτικά μέρη της. Οι *ισόγλωσσες* γραμμές συγκεντρώνουν και σημαδεύουν σ' ένα γεωγραφικό χάρτη τη γεωγραφική περιοχή και έκταση ενός γλωσσικού φαινομένου, π.χ.

σε ποια μέρη λένουν *σε δίνω, με αρέσει* αντί *σου δίνω, μου αρέσει*,
σε ποιες περιοχές λένουν *μου άρεσε, μου άρεζε, μου άρεθε, μου*
άρενε, με άρεσε, με άρεζε, κτλ.

ή πού λένουν για το *σκαρφαλώνω* : *σκαρ-βαλώνω, σκαρψελώνω,*
σκαντζονρώνω, σκαντζαρώνω, σκαλώνω

Οι λόγοι που ορίζουν τοπογραφικά τη διαμόρφωση των ιδιωμάτων είναι πολλαπλοί:

- **Γεωγραφικοί**, σχετικοί με τη διάπλαση του εδάφους, που ευκολύνει τη συγκοινωνία (π.χ. τα βουνά και η θάλασσα συνήθως χωρίζουν, έτσι ο Κορινθιακός, το Ιόνιο πέλαγος, το Κρητικό πέλαγος).
- Παράλληλα με αυτούς είναι συνήθως **οι διοικητικοί**, πολιτικοί ή εκκλησιαστικοί, που αναγκάζουν τους κατοίκους να συχναίνουν στα ίδια κέντρα.
- Τη διαμόρφωση των ιδιωμάτων επηρεάζουν σημαντικά και **εποικιστικοί** λόγοι, καθώς βλέπομε και σήμερα να γίνεται με τους εποικισμούς των προσφύγων, με τη μετακίνησή τους, το σκόρπισμα, το ανακάτωμα με τους ντόπιους και την αλληλοεπίδραση των ιδιωμάτων τους. Τό ίδιο έγινε συχνά και στα περασμένα χρόνια.

Η μελέτη των διαλέκτων άρχισε στα τέλη του 18^{ου} αι. στη Γαλλία με την εξάπλωση του ρομαντισμού. Ο κλάδος της φιλολογικής επιστήμης που ασχολείται με τη μελέτη των διαλέκτων λέγεται **διαλεκτολογία**.

Η μελέτη των Νεοελληνικών διαλέκτων άρχισε να απασχολεί σοβαρά τους γλωσσολόγους από τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αι. Πρώτος συστηματικός μελετητής των τοπικών διαφοροποιήσεων της Νεοελληνικής είναι ο γλωσσολόγος, *Γεώργιος Χατζιδάκης*, ο οποίος με τις μελέτες πάνω στα θέματα Νεοελληνικών διαλέκτων απέδειξε ότι η Ελληνική γλώσσα παρέχει εξαιρετικά ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την ιστορία και την εξέλιξη των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών.

11.2. Ομάδες Νεοελληνικών διαλέκτων.

Τα σημερινά ιδιώματα, ριζωμένα στην αλεξαντρινή και μεσαιωνική κοινή, δέν έχουν σχέση και αντιστοιχία με τις αρχαίες διαλέκτους, εκτός από τα τσακωνικά.

Γεννημένα στο μεσαίωνα, διαφοροποιήθηκαν περισσότερο στα χρόνια της σκλαβιάς, όπου με την πολιτική ενότητα κάτω από τον τούρκικο ζυγό, η έλλειψη επικοινωνίας και έντονης οικονομικής ζωής, το σβήσιμο της παιδείας και άλλοι λόγοι περιόριζαν περισσότερο κάθε τόπο στά σύνορά του. Μόνο που η πολιτογράφηση των ξένων λέξεων γίνεται τώρα άνισα κατά τόπους. Έτσι τά βενετοκρατημένα μέρη, π.χ. τα Εφτάνησα, δέχτηκαν μεγαλύτερη ιταλική επίδραση και λιγότερες τούρκικες λέξεις από την υπόλοιπη Ελλάδα, ενώ η μικρασιατική περιοχή, από νωρίτερα τουρκοκρατημένη, δέχτηκε βαθύτερη την τούρκικη επίδραση.

Στην αρχή του περασμένου αιώνα τα νέα ιδιώματα είχαν πάρει τη σημερινή περίπου μορφή τους. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, με την πύκνωση της συγκοινωνίας και την πρόοδο του πολιτισμού — ακόμη και στα ελληνόγλωσσα μέρη έξω από το ελεύθερο βασίλειο — με την εντονότερη τέλος εθνική ζωή στον 20^ο αι. τονώθηκαν οι τοπικές κοινές, διαδόθηκε περισσότερο η νέα κοινή, απαρχαιώθηκαν διάφορα ιδιωματικά στοιχεία, λέξεις, τύποι, προφορές κτλ., και τα ιδιώματα άρχισαν να υποχωρούν, ιδίως στα κέντρα, εμπρός στην κοινή, να επηρεάζονται απ' αυτήν και από λεξιλογικά κυρίως στοιχεία της γραπτής γλώσσας του 19. αι..

Στον 20^ο αι, ύστερ' από τον ευρωπαϊκό πόλεμο και την ανταλλαγή των πληθυσμών (συνθήκη Λωζάνης 1923), γίνεται η μετοικεσία των μικρασιατικών, θρακικών και καυκασιακών πληθυσμών μέσα στά όρια του ελληνικού κράτους και έτσι επηρεάζεται σημαντικά η μελλοντική εξέλιξη των ιδιωμάτων, ίσως και γενικότερα της νέας γλώσσας. Γιατί με την εγκατάσταση 1^{1/2} εκατομμυρίου προσφύγων στη μεγαλωμένη νέα Ελλάδα, όχι μόνο ανακόπηκε η οργανική εξέλιξη των ξεριζωμένων ιδιωμάτων, αλλά και η διάρθρωση και σημερινή κατανομή τους άλλαξε σημαντικά και μπερδεύτηκε, ιδίως στή βόρεια Ελλάδα.

Κατάταξη ΝΕ διαλέκτων: Επειδή δεν έχει προηγηθεί συστηματική γλωσσογεωγραφική έρευνα και λείπει έτσι ο γλωσσογεωγραφικός άτλαντας δεν είναι δυνατό να γίνει οριστική κατάταξη των ελληνικών ιδιωμάτων. Με βάση όμως τις σημερινές γνώσεις μπορεί να διακριθούν οι εξής διάλεκτοι της ΝΕ:

- + τσακωνική
- + ποντιακή
- + καππαδοκική
- + κατωιταλική
- + (κυπριακή)
- + (κρητική)
- + (μαριουπολίτικη)
- κριμαιοαζοφική,
- ταυρορουμέικη

Τσακωνική — μιλιέται σήμερα σε 9 περίπου χωριά που βρίσκονται στις βόρειο — ανατολικές περιοχές της Πελοποννήσου στο νομό Αρκαδίας (9-10

χιλ. κάτοικοι). Κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας η περοχή αυτή λεγόταν *Τσακωνία*, και από εκείνο το τοπωνύμιο πήρε την ονομασία της ίδια η γλωσσική τοπική μορφή. Η τσακωνική διάλεκτος παρουσιάζει μεγάλη διαφορά από την κοινή ΝΕ λόγω της προέλευσής της. Η τσακωνική δεν προέρχεται από την ελληνιστική κοινή (δηλ. από την αττική διάλεκτο της ΑΕ), αλλά από την αρχαία δωρική διάλεκτο. Μεγάλες διαφορές υπάρχουν στο φωνητικό σύστημα, όπως π.χ. στα τσακωνικά υπάρχουν μερικά σύμφωνα εντελώς άγνωστα για τα ΝΕ.

Ποντιακή – ήταν η μορφή της Ελληνικής που μιλούσαν οι ελληνόφωνοι κάτοικοι του ανατολικού τμήματος της μικρασιατικής παραλίας του Εύξεινου Πόντου. Σήμερα συνεχίζουν να μιλούν την ποντιακή σε διπλανές καυκασιακές περιοχές με την Τουρκία (ελληνόφωνοι πρόσφυγες στη Γεωργία, Αρμενία, Ρωσία κτλ.) Πρέπει να τονιστεί ότι η ποντιακή διάλεκτος δέχτηκε έντονη τουρκική γλωσσική επίδραση. Διατηρείται το τελικό –ν στις καταλήξεις των ονομάτων και επιθέτων, παραλείπεται το –τ- στα άρθρα – «στην» γίνεται «σην», «στους» - «σους» κτλ.

Καππαδοκική – μιλιόταν στην ελληνόφωνη περιοχή – Καππαδοκία – που κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας ήταν τούρκικη. Μετά την μικρασιατική καταστροφή του 1922 οι ελληνόφωνοι κάτοικοι της Καππαδοκίας μετανάστεψαν στην Ελλάδα και σκορπίστηκαν σ'όλη την χώρα. Έτσι, λοιπόν, τα καππαδοκικά μιλούνται σήμερα από τους προγόνους των πρόσφυγων από την Καππαδοκία και αυτήν την διάλεκτο μπορούμε να ακούσουμε και στην Αθήνα, και στην Κρήτη και σε άλλες περιοχές της Ελλάδος.

Είναι ελληνική διάλεκτος με πολύ έντονα τουρκικά στοιχεία, δηλ. σ'αυτήν την περίπτωση πρόκειται για μια ελληνοτουρκική γλωσσική μορφή. Δεν υπάρχουν ιταλικά, σλάβικα ή αλβανικά δάνεια. Όμως υπάρχουν μερικές λατινικές λέξεις, που είχαν εισχωρήσει ακόμη στα βυζαντινά χρόνια.

Κατωιταλική – (νοτιο - ιταλική) – η Νότια ιταλία και η Σικελία αποτελούσαν στην αρχαιότητα τη λεγόμενη Μεγάλη Ελλάδα. Ήταν μια περιοχή γεμάτη ελληνικές αποικίες. Τα ελληνικά που μιλούνται σήμερα σ'αυτές τις περιοχές διατηρήθηκαν από εκείνα τα χρόνια. (6 χωριά στη νότια άκρη της Καλαβρίας, 8 χωριά στην πόλη Λέτσε).

Τα κατωιταλικά δέχτηκαν έντονη ιταλική επίδραση. Πρέπει να σημειωθεί ότι γράφονται σχεδόν πάντοτε με λατινικούς χαρακτήρες, δηλ. με λατινικό αλφάβητο και όχι ελληνικό. Το λεξιλόγιο έχει γεμίσει με ιταλισμούς. (π.χ. *κ – τσ- μπροστά από τα –ε- και –ι- κέφι – τσέφι, κερί – τσερί*)

Κυπριακή – τα κυπριακά ελληνικά ανήκουν σε τέτοια γλωσσική μορφή που δεν είναι ούτε διάλεκτος με την κανονική της έννοια, ούτε ιδίωμα. Συνήθως, όμως, τώρα τελευταία μιλάμε για την κυπριακή διάλεκτο.

Από τον 14^ο αι. έχουμε γραπτά μνημεία, λογοτεχνικά κείμενα γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο.

Η κυπριακή διάλεκτος μιλιέται στην Κύπρο, επίσης τη μιλάνε οι πολυάριθμοι Κύπριοι του εξωτερικού (μεγάλη Διασπορά του Λονδίνου – 150 χιλ.). Γλωσσικά γνωρίσματα – π.χ. διατήρηση του τελικού –ν, διπλή προφορά

των συμφώνων – μπ- και – ντ - , πολλά τουρκικά, γαλλικά, ιταλικά δάνεια. Τώρα τελευταία δέχεται μεγάλη επίδραση από την αγγλική γλώσσα.

Κρητική – γλωσσική μορφή της γλώσσας που μιλάται στην Κρήτη. Στον 14^ο – 16^ο αι. έχουμε ακμή της Κρητικής λογοτεχνίας, πολλά έργα λογοτεχνικού περιεχομένου γράφονται στην κρητική διάλεκτο. Γλωσσικά γνωρίσματα:

- -τ- - - θ- (μπροστά από -ι-) μάτια – μάθια , φωτιά – φωθιά
- κατάληξη -όμε αντί – ούμε (κάνομε, έχομε)
- ρήματα σε -εω - - εύω (δουλεύω, χορεύω)
- αόριστος περισσότερων ρημάτων – ξα (αντι - σα) (άρχηξα, τραγούδηξα)
- υπάρχουν ελάχιστες λατινικές λέξεις, δεν βρίσκουμε καθόλου σλαβικά, αράβικα, αλβανικά δάνεια

Οι περισσότεροι γλωσσολόγοι τη θεωρούν ιδίωμα.

РОЗДІЛ II. ОРΓΑΝΙΖΑЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ.

Завдання для семінарських занять

№ 1 Η ελληνική γραφή και το αλφάβητο

1. Σύντομη ιστορία της ελληνικής γραφής. Συστήματα γραφής.
2. Προαλφαβητικές γραφές.
  - 2.1. Ιερογλυφική γραφή. Δίσκος της Φαιστού.
  - 2.2. Γραμμική Α΄. Τα κείμενα σε Γραμμική Α΄.
  - 2.3. Κυπρομινωική γραφή.
  - 2.4. Κυπριακό συλλαβάριο.
  - 2.5. Γραμμική Β΄.
3. Φοινικική γραφή. Εισαγωγή του αλφαβήτου.
  - 3.1. Τα πρώιμα ελληνικά αλφάβητα.
  - 3.2. Όρια εξάπλωσης της ελληνικής γραφής κατά της αρχαιότητα.
  - 3.3. Η χρήση του παπύρου ως φορέα γραφής.

Βιβλιογραφία:

1. Ιστορία της γραφής ανά τον κόσμο (3000 π.Χ. ως σήμερα). Εθνικό και καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, 2002, 83 σ.
2. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
3. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
4. Χριστίδης Α.Φ., Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2001, 1213σ.
5. Hoffmann O. – Debrunner A. – Scherer A., Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Τόμοι Α-Β, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1997, 174σ.
6. Thomas R., Γραπτός και προφορικός λόγος στην Αρχαία Ελλάδα, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 1997, 244σ.

№ 2 Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα

1. Η προϊστορική ελληνική γλώσσα. Οι προελληνικοί κάτοικοι της Ελλάδας. Η ινδοευρωπαϊκή καταγωγή της ελληνικής.
2. Χρονολογικά πλαίσια της ΑΕ. Διαίρεση της ΑΕ σε διαλέκτους. Οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι. Ομάδες. Διαφορές.
3. Χαρακτηριστικά στοιχεία της ΑΕ.

- 3.1. Φωνητικό και τονικό σύστημα.
- 3.2. Γραμματική, μορφολογία, σύνταξη.
4. Διάδοση της αττικής διαλέκτου. Αττικός λόγος.
5. Πηγές της ΑΕ. Η ακμή των γραμμάτων.
6. Η γλώσσα των ομηρικών επών.

Πρακτική άσκηση 1

Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

Αρχαία Ελληνική

χρονολογικά πλαίσια	πολιτική κατάσταση	πηγές της ΑΕ	φωνητικό σύστημα	γραμματική, μορφολογία

Πρακτική άσκηση 2

Να μεταφράσετε τις εξής λέξεις και φράσεις στα ΝΕ:

από των προγόνων -
 ες πόλεμον -
 τούν άλλουν Ελλάνουν -
 η μέλιττα -
 έχει γένεσιν -
 έχομεν τούτο -

Βιβλιογραφία:

1. Αρχαία Ελληνική Γλώσσα. Α΄ Γυμνασίου. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα, 2003, 178 σ.
2. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
3. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
4. Τζάρτζανου Α., Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων- Αθήναι - 1981, 184σ.
5. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
6. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
7. Τσακτσίρα Λ., - Τιβερίου Μ., Ιστορία των αρχαίων χρόνων ως το 30 π.Χ. (Α΄ Γυμνασίου), 2003, 308 σ.
8. Χριστίδης Α.Φ., Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2001, 1213σ.

9. Hoffmann O. – Debrunner A. – Scherer A., Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Τόμοι Α-Β, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1997, 174σ.
10. Звонська – Денисюк Л.Л., Давньогрецька мова: Підручн. для студентів відд. класичної філології та гуманіт. фак. вищ. закладів освіти – К.: Томіріс, 1997 – 592с.

№ 3 Η Ελληνιστική Κοινή

1. Έννοια και διαμόρφωση της Κοινής.
2. Γνωρίσματα της Ελληνιστικής Κοινής.
  - 2.1. Φωνητική
  - 2.2. Μορφολογία, σύνταξη
  - 2.3. Λεξιλόγιο
3. Φαινόμενο αττικισμού. Τεχνιτή διγλωσσία.
4. Πηγές της Ελληνιστικής Κοινής. Νέα Διαθήκη. Παπυρικά κείμενα.
5. Ο Μέγας Αλέξανδρος και το έργο του.

Πρακτική άσκηση 1

Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

Αλεξανδρινή Κοινή

χρονολογ. πλαίσια	πολιτική κατάσταση αποικίες	πηγές	φωνητικές αλλαγές	μορφολογία σύνταξη	λεξιλόγιο

Πρακτική άσκηση 2

Να μεταφράσετε τις εξής φράσεις στα ΝΕ:

Πρό μέν πάντων εύχομαί σε υγιάίνειν.
 Ερωτώ σε ούν κύριέ μου πάτηρ, γράψον μοι έπιστόλιον.
 περί τής σωτηρίας σου –
 Έτσι δέ μου όνομα Αντώνις Μάξιμος.
 Εν εκείνω τώ καιρώ είπε Κύριος πρός με...
 Εποίησα κιβωτόν έκ ξύλων.
 Τούτους τούς δώδεκα απέστειλεν ό Τησούς...

Βιβλιογραφία:

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995

3. Μοτσίου Β., Στοιχεία λεξικολογίας. Εισαγωγή στη νεοελληνική λεξικοκλογία. Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 1994, 251 σ.
4. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
5. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.

№ 4 Μεσαιωνική Ελληνική γλώσσα (6 – 18 αι.)

1. Πρώιμη Βυζαντινή. Σκοτεινή περίοδος.
Η γλώσσα των Βυζαντινών
Η εκπαίδευση στα Βυζαντινά χρόνια.
  2. Το Βυζάντιο και οι Σλάβοι. Ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος.
  3. Μεσαιωνική Ελληνική. Πηγές. Χαρακτηριστικά.
  4. Περίοδος της Τουρκοκρατίας. Πηγές.
  5. Ν. Σοφριανός και η Γραμματική της ομιλούμενης ελληνικής.

Πρακτική άσκηση 1

Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

Πρώιμη Βυζαντινή

χρονολογ. πλαίσια	πολιτική κατάσταση	πηγές	φωνητικές αλλαγές	μορφολογία σύνταξη	λεξιλόγιο

- + Τι γνωρίζουμε για τη ρωμαϊκή επίδραση στο λεξιλόγιο της πρώιμης βυζαντινής; Να αναφέρετε τα παραδείγματα.
- + Ποια επίδραση άσκησε η ελληνική γλώσσα από τα βυζαντινά χρόνια στις γλώσσες άλλων ανατολικών γωσσών;

Πρακτική άσκηση 2

Να μεταφράσετε στα ΝΕ (δείγμα της ελληνικής κατά την περίοδο Τουρκοκρατίας):

Ένας φιλόσοφος, Κράτης ό Θυβαίος, θέλοντας νά δοθεί όλος είς τήν φιλοσοφίαν, δία νά μήν έχειν καμίαν φριντίδα, έρριψεν όλα του τά υπάρχοντα είς τήν θάλασσαν!..Δεν ήτον καλύτερα νά τά μοιράσει είς τούς συγγενείς ή είς τούς φίλους!

(Ηλ. Μηνιάτη, Διδαχαί και λίγοι, 1727)

Βιβλιογραφία:

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
3. Στα βυζαντινά χρόνια. Ιστορία Ε΄ τάξης. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα, 1998, 251 σ.
4. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
5. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
6. Τσακίρα Λ., Ορφανουδάκη Ζ., Θεόχαρη Μ., Ιστορία ρωμαϊκή και Βυζαντινή. Β΄ Γυμνασίου, Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα, 2003, 359σ.
7. Browning R., Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 299σ.
8. Tonnet H., Ιστορία της Νέας ελληνικής γλώσσας. Η διμόρφωσή της. Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 217σ.

№ 5 Το γλωσσικό ζήτημα

1. Η προέλευση και η ουσία του γλωσσικού ζητήματος.
2. Οι ιδέες των αρχαϊστών και των δημοτικιστών.
3. Ο Α. Κοραΐς και το έργο του. Καθαρεύουσα. Χαρακτηριστικά στοιχεία.
4. Η έννοια της Δημοτικής.
5. Η εθνική αναγέννηση. Δάσκαλοι του Γένους.
  - 5.1. Το έργο του Ρ. Φεραΐα.
  - 5.2. Δ. Σολωμός και οι ιδέες του.

Πρακτική άσκηση 1

Να μεταφράσετε στα ΝΕ (δείγμα της καθαρεύουσας):

✚ Η ποίησης, καίπερ πολλαχώς υπό τής καθαρεύουσης έπηρεαζόμενη, προτιμά άληθώς τά δημώδη γλωσσικά στοιχεία, άλλ'όμως ούδαμώς είνε άληθές τό υπό πολλών συχνάκις έπαναλαμβανόμενόν ότι ή καθαρεύουσα άπεδείχθη ήδη άνεπιτηδεία είς ποιητικήν δημιουργίαν.

(Α. Σκια, Ο αληθής χαρακτήρ του λεγομένου γλωσσικού ζητήματος)

λεξιλόγιο:

καίπερ – αν και, μολονότι,
πολλαχώς – με πολλούς τρόπους
άνεπιτηδεΐα – ακατάλληλη

✚ Διά τοιούτους δ'έλέγχους ο γραπτός λόγος προέβη κατά μικρός είς μέγαν βαθμόν αρχαϊσμού, και καταντά νά μή καταλαμβάνηται ούτως εύκόλως υπό τών πολλών...

(Γ. Χατζιδάκης, Περί του γλωσσικού ζητήματος έν Ελλάδαδι)

λεξιλόγιο:

διά – εξαιτίας
έλεγχος – κατηγορία
προέβη – προχώρησε
κατά μικρόν – σιγά σιγά
ούτως εύκόλως – τόσο εύκολα

Πρακτική άσκηση 2

Να συμπληρώσετε τον συγκριτικό πίνακα χαρακτηριστικών γνωρισμάτων καθαρής και δημοτικής: (Δ. Τομπαΐδη, Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας, σ. 63 - 69)

γλωσσική μορφή	φωνητική	μορφολογία	λεξιλόγιο
καθαρεύουσα			
δημοτική			

Καλή επιτυχία!

Βιβλιογραφία:

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
3. Μπαμπινιώτη Γ., Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας. Κέντρο λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 2002, 2032σ.
4. Τομπαΐδη Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.

5. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
6. Browning R., Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 299σ.
7. Tonnet H., Ιστορία της Νέας ελληνικής γλώσσας. Η διμόρφωσή της. Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 217σ.

Πιτання для самоконтролю та повторення

Θέματα για επανάληψη

1. Μελέτη της ιστορικής εξέλιξης της γλώσσας.
2. Η Ελληνική και οι ευρωπαϊκές γλώσσες.
3. Σύντομη ιστορία της ελληνικής γραφής. Γενικά στοιχεία.
4. Οι προαλφαβητικές γραφές.
5. Γραμμική Α'. Κείμενα σε Γραμμική Α'.
6. Γραμμική Β'. Χαρακτηριστικά στοιχεία.
7. Η Φοινικική γραφή. Το ελληνικό αλφάβητο.
8. Περίοδοι της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας.
9. Η ινδοευρωπαϊκή καταγωγή της Ελληνικής. Οι Προέλληνες. Η Προελληνική γλώσσα.
10. Η Αρχαία Ελληνική. Διαίρεση της ΑΕ σε διαλέκτους. Οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι.
11. Χαρακτηριστικά στοιχεία της ΑΕ. Φωνητικό σύστημα. Γραμματική, μορφολογία.
12. Πηγές της ΑΕ. Η ακμή των γραμμάτων. Αττικός λόγος.
13. Η διαμόρφωση της Ελληνιστικής Κοινής. Αποικισμός.
14. Γνωρίσματα της Ελληνιστικής Κοινής.
15. Φαινόμενο αττικισμού. Τεχνιτή διγλωσσία.
16. Πηγές της Ελληνιστικής Κοινής. Νέα Διαθήκη. Πάπυροι.
17. Η Πρώιμη Βυζαντινή. Η σκοτεινή περίοδος στην Ελληνική ιστορία.
18. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Πρώιμης Βυζαντινής.
19. Το Βυζάντιο και οι Σλάβοι. Ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος. Το σλαβικό αλφάβητο.
20. Μεσαιωνική Ελληνική. Πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής.
21. Πηγές της Μεσαιωνικής ελληνικής. Λογοτεχνικά έργα.
22. Χαρακτηριστικά στοιχεία της Μεσαιωνικής ελληνικής.
23. Η Ελληνική κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Η πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής. Τουρκικός έλεγχος.
24. Ν. Σοφιανός και η Γραμματική του.
25. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Ελληνικής κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας.
26. Το γλωσσικό ζήτημα. Η προέλευση και η ουσία του.
27. Οι δημοτικιστές και οι αρχαϊστές.

28. «Ιδεολόγος» μεταρρυθμιστής Α. Κοραΐς. Έννοια καθαρεύουσας. Ιδέα «γλωσσικού καθαρισμού».
29. Οι διδάσκαλοι του Γένους. Δ. Σολωμός. Ρ. Φεραΐος.
30. Η Νεοελληνική γλώσσα. Η Δημοτική. Το έργο του Γ. Ψυχάρη.
31. Ορμητικός Δημοτικισμός. Εκπαιδευτικός Όμιλος.
32. Κρατικός Δημοτικισμός.
33. Ο Μ. Τριαναφυλλίδης. Το έργο του. Η Γραμματική της Δημοτικής.
34. Διάλεκτος – ιδίωμα.
35. Η Νεοελληνική διαλεκτολογία. Ο Γ. Χατζιδάκης.
36. Οι Νεοελληνικές διάλεκτοι. Τσακωνική, Καππαδοκική.
37. Οι Νεοελληνικές διάλεκτοι. Ποντιακή, Κατωϊταλική.
38. Οι Νεοελληνικές διάλεκτοι. Κυπριακή, Κρητική.
39. Η επίδραση της Ελληνικής στη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών γλωσσών.

Κριτηρία οцінювання знань, умінь та навичок студентів з навчальної дисципліни „Ιστορία мови”

Κριτήριο βαθμολόγησης φοιτητών στην εξέταση στην ιστορία της γλώσσας

„Відмінно”

відповідь логічно оформлена, глибоке знання питань програмного матеріалу дисципліни, чітке орієнтування в періодизації грецької мови та хронології подій, оперування відповідною термінологією з дисципліни, наведення прикладів щодо кожного з аналізованих мовних явищ (фонетичного, граматичного, лексичного), правильна відповідь на додаткові запитання викладача.

„добре”

відповідь логічно оформлена, чітке орієнтування в питаннях програмного матеріалу навчальної теоретичної дисципліни, орієнтування в періодизації грецької мови, оперування відповідною термінологією, не названі деякі характерні риси мовних явищ конкретного періоду, наявність несуттєвих помилок, правильна (або з деякими

недоліками) відповідь на додаткові запитання.

„задовільно”

Відповідь є не досить логічною та оформленою, недостатнє орієнтування в питаннях програмного матеріалу навчально - теоретичної дисципліни, слабе (часткове) володіння термінологією, суть теоретичних екзаменаційних питань розкрито неповністю, помітна невпевненість студента у відповіді, нечітка, неточна відповідь на додаткові запитання.

„незадовільно”

Відповідь є нелогічною, непослідовною, слабе (незадовільне) орієнтування в питаннях програмного матеріалу навчально - теоретичної дисципліни, відсутність орієнтації в періодизації грецької мови, невміння оперувати термінологією, невміння аналізувати мовні явища певного періоду, відсутність прикладів, неправильна відповідь на додаткові запитання викладача або її відсутність взагалі.

**Варіант модульної контрольної роботи
з навчальної дисципліни „Історія мови”**

Όνοματεπώνυμο _____

1. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

**Συγκριτικός πίνακας της ιστορικής εξέλιξης
της Ελληνικής γλώσσας**

χαρακτηριστικά της εποχής	Αρχαία Ελληνικά	Ελληνιστική Κοινή	Πρώιμη Βυζαντινή	Μεσαιωνική Ελληνική	Ελληνική κατά την Τουρκοκρατία
περίοδος (χρονολογ.)					
πολιτική, κοινωνική κατάσταση της εποχής					
φωνητικό σύστημα					
μορφολογικό σύστημα					
σύνταξη					
λεξιλόγιο					
πηγές					

2. Να χαρακτηρίσετε την ουσία του γλωσσικού κινήματος του 1^{ου} μ.Χ. αι. «Αττικισμός».

3. Να εξηγήσετε την ουσία του γλωσσικού ζητήματος «Δημοτική – Καθαρεύουσα».

Βιβλιογραφία:

1. Ανδριώτης Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
2. Η Ελληνική γλώσσα. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. 1995
3. Μπαμπινιώτη Γ., Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας. Κέντρο λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 2002, 2032σ.
4. Τομπαϊδής Δ. Ε., Επιτομή της ιστορίας της Ελληνικής γλώσσας. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων - Αθήνα, 1986, 72 σ.
5. Τριανταφυλλίδης Μ., Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2002, 356σ.
6. Browning R., Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 299σ.
7. Tonnet H., Ιστορία της Νέας ελληνικής γλώσσας. Η διμόρφωσή της. Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 1995, 217σ.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

(βάσει Ελληνικού λεξικού του Γ. Μπαμπινιώτη)

- αλφάβητο, το -** το σύνολο των γραμμάτων (συμβόλων που χρησιμοποιούνται στο γραπτό λόγο και που συμβολίζουν φθόγγους) μιας γλώσσας.
- αποικία, η -** στην αρχαιότητα - πόλη που ιδρύεται σε ξένη χώρα από ομάδα ανθρώπων που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους.
- αρχαϊζουσα (γλώσσα), η-** λόγια μορφή γλώσσας που συστηματικά χρησιμοποιεί στοιχεία από την Αρχαία.
- αττικισμός, ο -** η μίμηση της γλώσσας και του ύφους των αττικών συγγραφέων της κλασικής αρχαιότητας από μεταγενέστερους συγγραφείς (του 1αι. π.Χ.)
- βουστροφηδόν -** τρόπος γραφής σε αρχαίες ελληνικές επιγραφές - από τα αριστερά προς τα δεξιά στην πρώτη σειρά του κειμένου, από τα δεξιά προς τα αριστερά στη δεύτερη, πάλι από τα αριστερά προς τα δεξιά στην τρίτη κτλ.
- γλώσσα, η -** ο κατά ομάδες καθιερωμένος κώδικας επικοινωνίας, που συνίσταται στην απόδοση συγκεκριμένων σημασιών με λέξεις και φράσεις.
- γλωσσικό ζήτημα, το -** το ζήτημα που απασχόλησε σε διάφορες ιστορικές περιόδους τους Έλληνες λογίους ως προς το ποια μορφή της Ελληνικής θα πρέπει να χρησιμοποιείται (δημοτική ή καθαρεύουσα)

- γλωσσολογία, η -** η επιστημονική σπουδή και έρευνα της γλώσσας ως συστήματος («λόγος») και ως εφαρμογής του συστήματος («ομιλία») και διαχρονική της διάσταση.
- γράμμα, το -** σύμβολο του γραπτού λόγου που αντιστοιχεί σε έναν ή περισσότερους φθόγγους.
- γραφή, η -** η αποτύπωση του λόγου πάνω σε μια επιφάνεια (ξύλινη, μεταλλική, χάρτινη κλπ.) με τη χρήση συμβόλων (γραμμάτων), ο γραφικός χαρακτήρας.
- δάνειο, το -** το γλωσσολογικό στοιχείο που εισάγεται και ενσωματώνεται στο σύστημα μιας γλώσσας προερχόμενο από άλλη γλώσσα.
- δημοτική, η -** η απλή, εξελιγμένη, απευθείας από την Αρχαία, μορφή της ελληνικής γλώσσας, την οποία χρησιμοποίησαν φυσικά και αβίαστα οι περισσότεροι ομιλητές στην προφορική τους επικοινωνία και η οποία παλαιότερα θεωρήθηκε υποτιμητικά από τους αρχαϊστές και τους καθαρολόγους σαν χυδαίο γλωσσικό ιδίωμα των αμορφώτων.
- δημοτικισμός, ο -** γλωσσικό κίνημα που απέβαλε στη χρησιμοποίηση της δημοτικής γλώσσας σε όλα τα επίπεδα του λόγου.
- δημώδης (γλώσσα), η -** γλώσσα που αναφέρεται στο λαό ή προέρχεται απ' αυτόν.
- διάλεκτος, η -** κάθε γεωγραφική διαφοροποίηση στη χρήση μιας γλώσσας, γλωσσική ποικιλία ομιλητών συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής που διαφέρει από την επίσημη μορφή της γλώσσας σε στοιχεία

φωνολογίας, γραμματικής και
λεξιλογίου.

- δίφθογγος, ο -** το φωνήεν που αποτελείται από δύο φθόγγους, δηλ. το δίφθογγο αποτελούν δύο φθόγγοι, για την ακρίβεια δύο φωνήεντα, που συμπροφέρονται σε μια συλλαβή.
- ιδίωμα, το -** η γεωγραφική διαφοροποιημένη χρήση μιας γλώσσας, η τοπική διάλεκτος ορισμένης περιοχής.
- ιδιωματισμός, ο -** κάθε χαρακτηριστικό στοιχείο ιδιώματος ή διαλέκτου.
- ινδοευρωπαϊκή (γλώσσα), η** υποθετική πρωτογλώσσα που θεωρείται ως η αρχαιότετη μητέρα- γλώσσα απο την οποία προήλθαν πολλές σύγχρονες και άλλες νεκρές γλώσσες της Ευρώπης και της Ασίας.
- καθαρεύουσα, η -** η μορφή της ελληνικής γλώσσας, κυρ. της γραπτής, που επικράτησε ως επίσημη γλώσσα του κράτους έως και το 1976, χαρακτηρίζεται ιστορικά από την τάση για περιορισμό των ξένων και διαλεκτικών στοιχείων και κυριαρχία των λόγιων στοιχείων της Ελληνικής.
- κοινή (γλώσσα), η -** η καθομιλουμένη μορφή γλώσσας που χρησιμοποιούν όλοι στην προφορική επικοινωνία τους (π.χ. Κοινή Ελληνιστική, Κοινή Νεοελληνική).
- λόγιος, ο -** πρόσωπο με σημαντική μόρφωση και πνευματική δραστηριότητα ιδιαίτερα στον χώρο των ανθρωπιστικών σπουδών, για την εποχή από την Αναγέννηση μέχρι και τον 19^ο αι.

λόγος, ο -	η γλώσσα, το συστηματικά δομημένο σύνολο λέξεων, με το οποίο πραγματοποιείται η επικοινωνία (προφορική ή γραπτή).
μετάφραση, η -	1) η διαδικασία της μεταφοράς και απόδοσης ενός κειμένου (γραπτού ή προφορικού) σε γλώσσα ή μορφή γλώσσας διαφορετική απ'αυτήν της παραγωγής. 2) το κείμενο που προκύπτει από την παραπάνω διαδικασία.
μονόφθογγος, ο -	η συλλαβή που αποτελείται από έναν μόνο φθόγγο, από ένα φωνήεν.
πάπυρος, ο -	1) η γραφική ύλη από το υδρόβιο φυτό που φύεται κυρ. στην Αίγυπτο. 2) κείμενο γραμμένο στην παραπάνω γραφική ύλη.
περγαμηνή, η -	1) η λεπτή, υπόλευκη μεμβάνη από καλά κατεργασμένο δέρμα προβάτου, κατσικιού ή μοσχαριού, η οποία χρησίμευε για να γράφουν πάνω της (πριν από την εμφάνιση του χαρτιού). 2) το κείμενο που έχει καταγραφεί πάνω σε τέτοιο υλικό.
πηγή (γλωσσική), η -	κάθε στοιχείο ή μαρτυρία μιας εποχής, από τη μελέτη του οποίου συνάγονται άμεσα συμπεράσματα.
Προέλληνες, οι -	τα προϊστορικά φύλα που κατοικούσαν στην Ελλάδα πριν από τους Έλληνες.
συλλαβάριο, το -	το σύνολο των γραπτών συμβόλων σε ορισμένες γλώσσες, καθένα από τα οποία παριστάνει μια συλλαβή και όχι χωριστό φθόγγο.

συλλαβή, η -

τμήμα λέξεων που τα στοιχεία του συμπεφέρονται και συνίσταται από ένα φωνήεν ή δίφθογγο, μπορεί να συνοδεύεται από ένα ή περισσότερα σύμφωνα.

τονισμός, ο -

η εκφώνηση μιας λέξης με έξαρση της φωνής (σε ένταση ή σε ύψος) κατά την εκφορά ορισμένης συλλαβής.

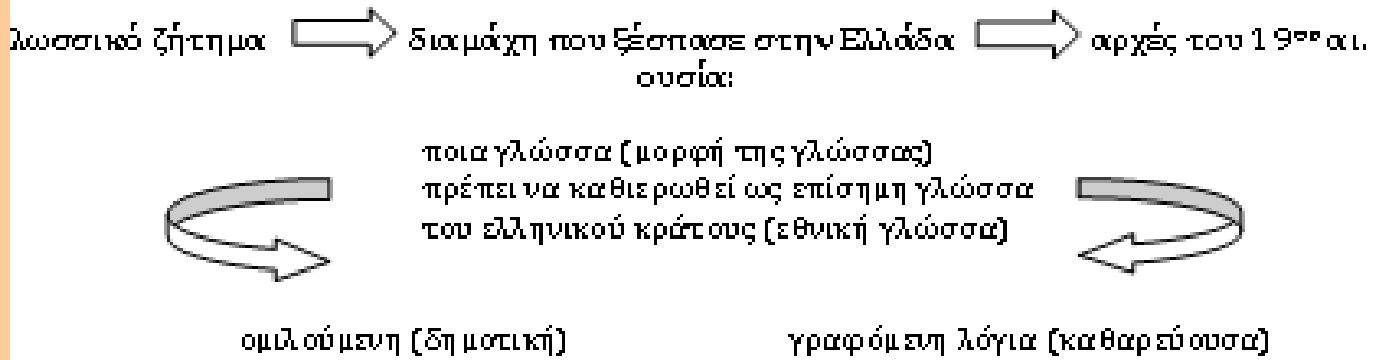
Πитання до іспиту з Історії грецької мови

1. Γενικές πληροφορίες για την ελληνική γλώσσα. Διάδοση, όρια εξάπλωσης. Η ελληνική γλώσσα στη Διασπορά.
2. Η Ελληνική και οι ευρωπαϊκές γλώσσες. Ρόλος της ελληνικής στη διαμόρφωση ευρωπαϊκών γλωσσών. Ελληνικά στοιχεία στις σλαβικές γλώσσες.
3. Η ελληνική γραφή. Πορεία εξέλιξης. Γενικά στοιχεία.
4. Προαλφαβητικές γραφές. Ιερογλυφική γραφή. Δίσκος της Φαιστού.
5. Προαλφαβητικές γραφές. Γραμμική Α'. Τα κείμενα σε Γραμμική Α'.
6. Προαλφαβητικές γραφές. Γραμμική Β'. Όρια εξάπλωσης. A. Evans.
7. Η χρήση του παπύρου ως φορέα γραφής.
8. Τα πρώιμα ελληνικά αλφάβητα. Η εισαγωγή της φοινικικής γραφής. Ελληνικό αλφάβητο και τα είδη του.
9. Τρόπος γραφής. Ιστορική εξέλιξη. Τονικό σύστημα.
10. Περίοδοι της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας. Σύντομη χαρακτηριστική.
11. Η ινδοευρωπαϊκή καταγωγή της ελληνικής. Η ΙΕ οικογένεια γλωσσών. Οι Ινδοευρωπαίοι.
12. Η Προελληνική γλώσσα. Χαρακτηριστικά στοιχεία. Οι Προέλληνες.
13. Όρια και προϋποθέσεις εξάπλωσης της ελληνικής γραφής και γλώσσας κατά την αρχαιότητα.
14. Η Αρχαία Ελληνική. Χρονολογία. Διαίρεση της ΑΕ σε διαλέκτους. Λόγοι διαίρεσης. Οι ΑΕ διάλεκτοι. Χαρακτηριστικά.
15. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Αρχαίας Ελληνικής. Φωνητική, γραμματική, λεξιλόγιο.
16. Πηγές της Αρχαίας Ελληνικής. Η ακμή των γραμμάτων.
17. Διάδοση της αττικής διαλέκτου. Αττικός λόγος.
18. Όμηρος. Το έργο του. Η γλώσσα των ομηρικών επών.
19. Έννοια και διαμόρφωση της Ελληνιστικής Κοινής. Χρονολογία. Χαρακτηριστικά της εποχής.
20. Γνωρίσματα της Ελληνιστικής Κοινής. Νεωτερισμοί στη φωνητική, μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο.
21. Φαινόμενο αττικισμού. Τεχνητή διγλωσσία. Οι συνέπειές της.
22. Πηγές της Ελληνιστικής Κοινής. Νέα Διαθήκη.
23. Ο Μέγας Αλέξανδρος και το έργο του. Εξάπλωση της Ελληνιστικής Κοινής. Ο Ελληνιστικός πολιτισμός.

24. Πρώιμη Βυζαντινή. Σκοτεινή περίοδος. Η γλώσσα των Βυζαντινών. Η εκπαίδευση των Βυζαντινών.
25. Το Βυζάντιο και οι Σλάβοι. Ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος. Η γραφή των σλαβικών γλωσσών.
26. Γνωρίσματα της Πρώιμης Βυζαντινής. Νεωτερισμοί στο φωνητικό σύστημα, γραμματική, λεξιλόγιο.
27. Η Βυζαντινή Μεσαιωνική Ελληνική. Χαρακτηριστικά της εποχής.
28. Πηγές της Βυζαντινής Μεσαιωνικής. Λογοτεχνικά έργα.
29. Χαρακτηριστικά στοιχεία της Βυζαντινής Μεσαιωνικής. Φωνητική, μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο.
30. Περίοδος Τουρκοκρατίας στην Ελλάδα. Η Ελληνική κατά την εποχή Τουρκοκρατίας. Τουρκικός έλεγχος. Διγλωσσία.
31. Γλωσσικές μαρτυρίες της Ελληνικής στις μη τουρκοκρατούμενες περιοχές της Ελλάδας. Λογοτεχνική ακμή.
32. Η εθνική συνείδηση. Ν. Σοφιανός. Η Γραμματική του.
33. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Ελληνικής κατά την περίοδο Τουρκοκρατίας. Φωνητικό σύστημα, μορφολογία, ιδιαιτερότητες του λεξιλογίου.
34. Η προέλευση και η ουσία του Γλωσσικού ζητήματος. Οι ιδέες των δημοτικιστών και των αρχαϊστών. Εκπρόσωποι.
35. Μεταρρύθμιση της Ελληνικής στον 18- 19 αι. Α. Κοραής. Καθαρεύουσα. Ιδέα «γλωσσικού καθαρισμού». Συνέπειες της πρώτης φάσης γλωσσικής μεταρρύθμισης.
36. Η Νέα Ελληνική γλώσσα. Η εποχή του Δημοτικισμού.
37. Η εθνική αναγέννηση. Δάσκαλοι του Γένους. Το έργο του Ρ. Φεραία και του Δ. Σολωμού.
38. Το έργο και οι ιδέες του Γ. Ψυχάρη. Λογοτεχνία και η Δημοτική.
39. Ορμητικός δημοτικισμός. Οι ιδέες του. Εκπαιδευτικός Όμιλος.
40. Κρατικός Δημοτικισμός. Το έργο του Μ. Τριανταφυλλίδη. Μεταρρύθμιση της ελληνικής γλώσσας. 1976, 1982.
41. Νεοελληνική διαλεκτολογία. Έννοια της διαλέκτου και του ιδιώματος. Γλωσσογεωγραφία. Γ. Χατζιδάκης.
42. Έννοια δανεισμού. Δάνεια στην Ελληνική γλώσσα και οι λόγοι εμφάνισής τους κατά ιστορικές περιόδους.

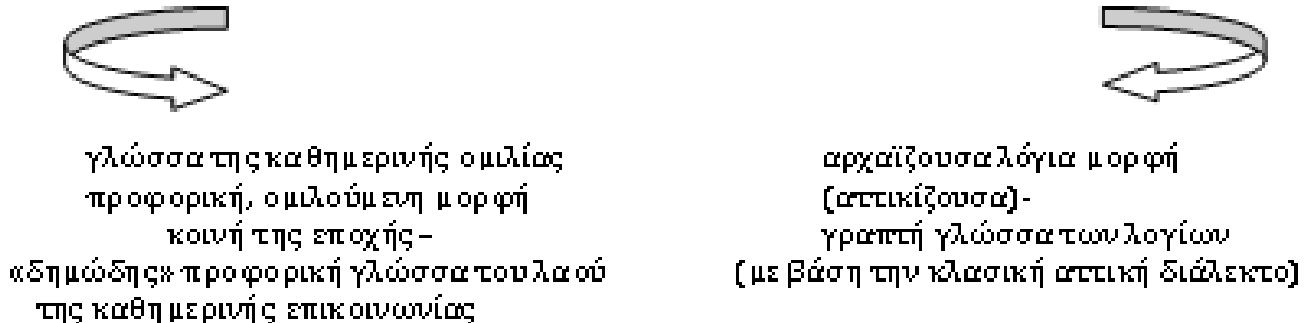
РОЗДІЛ ІІІ. ДОДАТКОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

«Γλωσσικό ζήτημα» στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας

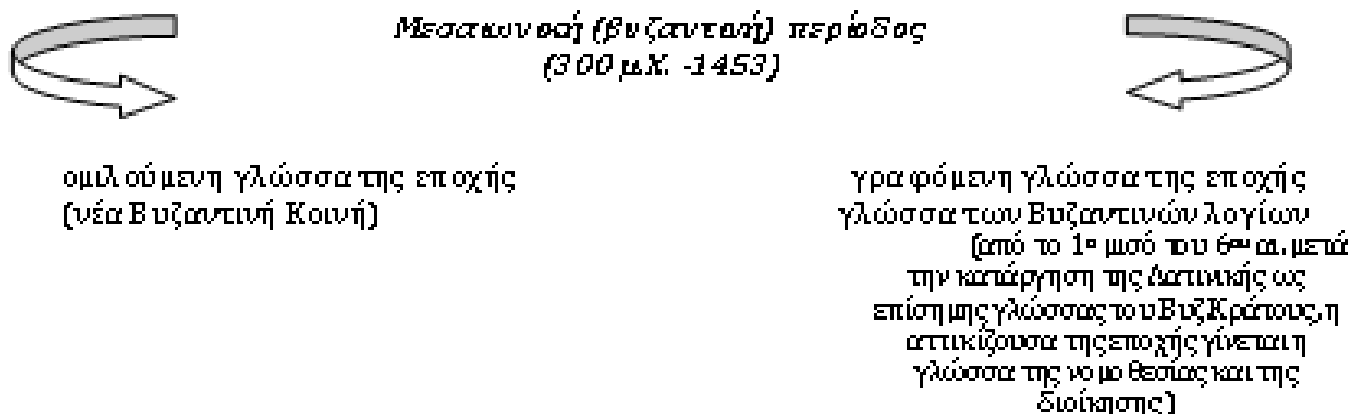

Εξέλιξη του «γλωσσικού ζητήματος»
 (από την εμφάνιση μέχρι την οριστική επίλυση)

Ελληνιστική Κοινή (Αλεξανδρινή)
 (300 π.Χ. - 300 μ.Χ.)

ΑΤΤΙΚΙΣΜΟΣ
 (τεχνητή διγλωσσία)

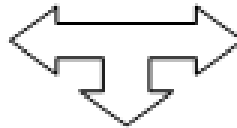

**Εποχή της Τουρκοκρατίας
(1453-19^{ος} αι.)**

γλώσσα της καθημερινής ομιλίας
ομιλούμενη Μεταβυζαντινή

αρχαίζουσα Μεταβυζαντινή γλώσσα
(συντηρητική μορφή)

ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

(συμβιβαστική «μέση» γλώσσα, γλώσσα του Κοραή)

Αδαμάντιος Κοραής

Λεξιλόγιο ομιλούμενης + γραμματική, σύνταξη αρχαίζουσας

από 1834 - επίσημη γλώσσα (διοίκησης, εκπαίδευσης κτλ.)
του νεοσύστατου ελληνικού κράτους

(«ακραία» καθαρεύουσα)

ΝΕΑ ΔΙΓΛΩΣΣΙΑ
(2^ο μισό 19^{ου} αι. - 1976)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ

ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

Γλωσσικό πρόβλημα στην παιδεία
«Γλωσσικός εμφύλιος» πόλεμος - η γλώσσα χώρισε το έθνος στα δύο -
Βαθύ χάσμα στους «καθαρευουσιάνους» και το λαό

Δημοτικιστές
(δημοτικιστικό κίνημα)

Αρχαϊστές
«Καθαρευουσιάνοι»

Γ. Ψυχάρης - «Το ταξίδι μου» (1888)

Κ. Παλαμάς - νέα γενιά ποιητών στην Αθήνα

*Μ. Τριανταφυλλίδης (1917-η δημοτική εισάγεται
για πρώτη φορά στη στοιχειώδη εκπαίδευση)*

Εναλλαγή καθαρεύουσας/δημοτικής στη νεοελληνική εκπαίδευση (1834-1976)

1976-1977

επισημοποίηση της χρήσης της Δημοτικής ΝΕ
σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (1976) και
στη δημόσια διοίκηση και τη δικαιοσύνη (1977)

2)

Ορισμός Γλωσσολογίας-Γλώσσας

- Γλωσσολογία: Η επιστήμη της γλώσσας
- Γλώσσα:(α) η γενική-έμφυτη ικανότητα επικοινωνίας (συνήθως έναρθρης, αλλά και νοηματικής) του ανθρώπινου είδους (β) κοινός κώδικας επικοινωνίας μιας συγκεκριμένης ανθρώπινης κοινότητας: *γλώσσα vs. διάλεκτος* (γλωσσική ποικιλία)
- (πβ. και (υποτιθέμενο) ορισμό M. Weinreich: 'γλώσσα είναι μια διάλεκτος με στρατό και ναυτικό' – όμως αντιστρόφως η ρήση Calvet 'διάλεκτος είναι μια ηττημένη γλώσσα')

3) ⇒ **Корисні Інтернет посилання**
Ενδεικτικοί δικτυακοί τόποι

"Πύλη για την ελληνική γλώσσα" του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας:
www.greek-language.gr

Κόμβος της Ελληνικής γλώσσας
<http://abnet.agrino.org/index.htm>

Φιλολογικό και Εκπαιδευτικό Blog
<http://blogs.sch.gr/stratilio/archives/category/>

Βάση Ηλεκτρονικής Επικοινωνίας
<http://www.acrobase.gr/showthread.php?t=430>

Βικιπαίδεια
<http://el.wikipedia.org/wiki/>

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ:
<https://www.youtube.com/watch?v=MZd2BkRUuts>

Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας (Διδάσκων: Δρ. Παναγιώτης Φίλος)
<http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1182>

Η εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας (Αγησίλαος Κ. Αλιγιζάκης)
www.fractalart.gr/i-exelixa-tis-ellinikis-glwsas/

4) ⇒ Σύντομη ιστορία της ελληνικής γραφής

- **η ιερογλυφική γραφή (2000 – 1750 π.Χ.)**

Είναι εικονογραφική γραφή, έχει συγγένεια με τα ιερόγλυφα της Αιγύπτου. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως σε σφραγιδόλυθους που βρέθηκαν στην Κνωσό. Η γραφή ακόμη δεν διαβάστηκε.

- **η Γραμμική Α' (1700 – 1450 π.Χ.)**

Είναι λίγο απλοποιημένη μορφή της ιερογλυφικής γραφής, χρησιμοποιήθηκε σε πινακίδες που βρέθηκαν στην Αγία Τριάδα της Κρήτης, η γραφή δεν έχει διαβαστεί ακόμη.

- **η Γραμμική Β' (1450 – 1200 π.Χ.) (μυκηναϊκό αλφάβητο)**

Είναι συλλαβογραφική γραφή, που είναι μια πρώτη μορφή φωνολογικής γραφής, αφού στηρίζεται στη συλλαβή. Κάθε γράμμα είναι μια συλλαβή, όχι ένας φθόγγος. Η γραφή αυτή περιλαμβάνει γυρώ στα 90 συλλαβογράμματα και 260 ιδεογράμματα (σύμβολα που παριστάνουν έννοιες ή αντικείμενα).

Χρησιμοποιήθηκε σε πινακίδες της Κνωσού, της Πύλου επίσης στις Μυκήνες και στη Θήβα. Οι πινακίδες ήταν πήλινες, ξεραίνονταν στον ήλιο και πάνω τους χάραζαν γράμματα με κάποιο αιχμηρό όργανο. (το ΑΕ γράφω = χαράζω, γρατζουνάω)

- **η κυπρομινωική γραφή (1500 – 1100 π.Χ.)**

Δεν έχει διαβαστεί ακόμη.

- **το κυπριακό συλλαβάριο (6 – 4 αι. π.Χ.)**

Συλλαβογραφική γραφή, έχει διαβαστεί, μοιάζει με τη Γραμμική Β'. Το συλλαβάριο είναι ένα σύνολο γραπτών συμβόλων, καθένα από τα οποία παριστάνει μια συλλαβή.

- **η φοινικική γραφή (ελληνική αλφαβητική γραφή) (10 αι. π.Χ.)**

Απ' αυτήν την γραφή προέρχεται το ελληνικό αλφάβητο που χρησιμοποιείται και ως σήμερα μετά από πολλές σειρές διάφορων αλλαγών.

5) ⇒ Περίοδοι της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας

Προϊστορική	1. Ινδοευρωπαϊκή (ΙΕ)	(3000 π.Χ.,)
	2. Πρωτοελληνική	(3000 - 2000 π.Χ.)

(Η ιστορική περίοδος κάθε γλώσσας αρχίζει από τα γραπτά μνημεία της.)

Ιστορική	1. Αρχαία Ελληνική (ΑΕ)	(1400-300 π.Χ.)
	2. Αλεξανδρινή Κοινή (Ελληνιστική)	(300 π.Χ. - 6ος αι. μ.Χ.)
	3. Μεσαιωνική Ελληνική	(6 ^{ος} αι. – 18 ^{ος} αι.)
	α) πρόμη βυζαντινή β) (ύστερη) βυζαντινή γ) μεταβυζαντινή	(6 ^{ος} αι. – 12 ^{ος} αι.) (12 ^{ος} αι. – 15 ^{ος} αι.) (15 ^{ος} αι. – 18 ^{ος} αι.)
4. Νεοελληνική		(19 ^{ος} αι. – ως σήμερα)

Η Νέα Ελληνική γλώσσα εξελίσσεται καθημερινά αντλώντας ή ακόμη και διαμορφώνοντας στοιχεία από πολλές πηγές. Πώς έφτασε όμως στη σημερινή μορφή της; Η **Νέα Ελληνική γλώσσα** είναι απόγονος της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και ανήκει στον κλάδο των Ινδοευρωπαϊκών γλωσσών. Σήμερα υπολογίζεται ότι χρησιμοποιείται από 14 με 15 εκατομμύρια άτομα στον κόσμο. Τα 11 εκατομμύρια των ομιλητών της ζουν στην Ελλάδα και την Κύπρο, ενώ τα υπόλοιπα 3 με 4 εκατομμύρια είναι κυρίως Έλληνες ομογενείς του εξωτερικού. Οι απαρχές της ελληνικής γλώσσας βρίσκονται στην **Πρωτοελληνική (Προελληνική) γλώσσα**, η οποία έδωσε τη θέση της στη **Μυκηναϊκή ή Κριτομυκηναϊκή γλώσσα** και η οποία μαρτυρείται από τις πήλινες πινακίδες της Γραμμικής Β. Τα πρώτα γραπτά τεκμήρια της ελληνικής χρονολογούνται στον 13ο αιώνα π.Χ. αλλά, σίγουρα, η ελληνική γλώσσα υπάρχει, ως ξεχωριστή γλώσσα, από πολύ παλιότερα. Τα γραπτά αυτά τεκμήρια, που αποκαλύφθηκαν στα ανακτορικά κέντρα του μυκηναϊκού πολιτισμού (Μυκήνες, Κνωσός, Θήβα, Πύλος), χρησιμοποιούν ένα σύστημα γραφής δανεισμένο από τους αρχαιότερους πολιτισμούς της ανατολικής Μεσογείου. Το σύστημα αυτό -η γραμμική Β- είναι συλλαβικό και όχι αλφαβητικό: κάθε σημείο αντιστοιχεί σε μία συλλαβή. Η αλφαβητική καταγραφή της ελληνικής χρησιμοποιεί **το φοινικικό αλφάβητο**, προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής γλώσσας.

Από 'κει κι έπειτα αναπτύσσεται η **Κλασική Ελληνική γλώσσα**, δηλαδή η **Αρχαία Ελληνική**, της οποίας κύριο χαρακτηριστικό είναι οι πολλές διάλεκτοι (αττική, ιωνική, αιολική, δωρική, κ.α.) με σημαντικότερη την **αττική**. Η διάλεκτος αυτή χρησιμοποιήθηκε στην Αθήνα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. και μετά, και διαδόθηκε κι έξω από τα όρια της πόλης – κράτους. Μάλιστα μετά τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου διαμορφώθηκε σε μια κοινή γλώσσα των Ελλήνων και των κατοίκων της Μ. Ασίας, της Αιγύπτου, της Συρίας, της Μεσοποταμίας, της Περσίας ακόμη και του Ιράν και του Αφγανιστάν. Η διεθνοποίηση της ελληνικής γλώσσας είχε ως αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση από την αρχική μορφή της σε όλα τα επίπεδα.

Ως επακόλουθο αυτών των μεταβολών προέκυψε η **Ελληνιστική Κοινή**, η οποία μαρτυρείται κυρίως στην Καινή Διαθήκη. Αυτή με τη σειρά της εξελίχθηκε στη **Μεσαιωνική Ελληνική**, η οποία μαρτυρείται σε αρκετά δημοτικά τραγούδια. Τα όρια μεταξύ Μεσαιωνικής Ελληνικής και Νέας Ελληνικής δεν είναι ιδιαίτερα σαφή. Ωστόσο τοποθετούνται περίπου στα τελευταία χρόνια του Βυζαντίου. Η **Νέα Ελληνική γλώσσα** συνδυάζει στοιχεία από τη γλωσσική μορφή που χρησιμοποιούσαν οι λόγιοι (*Καθαρεύουσα ή Αρχαϊζουσα*) και τη γλωσσική μορφή που χρησιμοποιούσε το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (*Δημοτική*) (το γνωστό **γλωσσικό ζήτημα**). Συμπεριλαμβάνονται και οι νεοελληνικές *διάλεκτοι*, οι οποίες χρησιμοποιούνται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας και με την πάροδο του χρόνου παρουσιάζουν συρρίκνωση.

Η ελληνική γλώσσα έχει επηρεάσει όσο και επηρεαστεί από τις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Ελληνικές λέξεις χρησιμοποιήθηκαν στις επιστήμες διεθνώς, ενώ πολλοί όροι έχουν φτιαχτεί με βάση ελληνικές ρίζες, συχνά σε συνδυασμό με λατινικές. Αντίστοιχα και η ελληνική γλώσσα έχει δανειστεί λέξεις τόσο από προελληνικές γλώσσες όσο κι από σύγχρονες.

7) Ινδοευρωπαϊκές γλώσσες

Οι Ινδοευρωπαϊκές γλώσσες αποτελούν **μία γλωσσική οικογένεια**. Στην αρχαιότερη μορφή τους ήταν διάλεκτοι μιας ενοποιημένης γλώσσας, που διαφοροποιήθηκαν σταδιακά εξαιτίας των αλληπάλληλων μεταναστεύσεων και των επαφών των Ινδοευρωπαίων με άλλα γλωσσικά ιδιώματα. Οι ινδοευρωπαϊκές γλώσσες μιλιούνταν από λαούς που ζούσαν ανεξαρτήτως της φυλετικής τους ταυτότητας σε μια ενιαία αν και εκτεταμένη περιοχή, η οποία δικαιολογεί πολιτισμική και γλωσσική ομοιογένεια.

Οι ινδοευρωπαϊκές γλώσσες είναι μία ομάδα αρκετών εκατοντάδων γλωσσών και διαλέκτων που περιλαμβάνει τις περισσότερες από τις γλωσσικές υπο-οικογένειες της Ευρώπης όπως και πολλές γλώσσες της Ασίας. Σύγχρονες γλώσσες που ανήκουν στην ινδοευρωπαϊκή γλωσσική οικογένεια είναι ανάμεσα σε άλλες η Αγγλική, η Γαλλική, η Γερμανική, η Ισπανική, η Μπενγκάλι, η Πορτογαλική, η Ρωσική και η Χίντι, κάθε μία με περισσότερους από 100 εκατομμύρια φυσικούς ομιλητές, όπως και πολυάριθμες άλλες μικρότερες εθνικές ή μειονοτικές γλώσσες όπως η Αλβανική, η Αρμενική, η Ελληνική, η Ιταλική, η Κουρδική, η Λιθουανική, η Περσική (ή Φαρσί).

Στην ινδοευρωπαϊκή γλωσσική οικογένεια ανήκουν επίσης γλώσσες που δεν έχουν πια ομιλητές όπως η Αρχαία ελληνική, η Λατινική, η Σανσκριτική, η Τοχαρική, η Χεττιτική και άλλες. Η ινδοευρωπαϊκή είναι η μεγαλύτερη γλωσσική οικογένεια στον κόσμο σήμερα με τις γλώσσες της να μιλιούνται από πάνω από 3 δισεκατομμύρια φυσικούς ομιλητές· η δεύτερη μεγαλύτερη οικογένεια γλωσσών είναι η σινοτιβητική.

8) Γλωσσική οικογένεια

Οι περισσότερες από τις ομιλούμενες ή γραπτές γλώσσες ανήκουν σε κάποια γλωσσική οικογένεια. Η επακριβώς καθορισμένη οικογένεια είναι μια φυλογενετική μονάδα. Τούτο σημαίνει ότι όλα τα μέλη της προέρχονται από έναν κοινό πρόγονο. Ο πρόγονος σπανίως είναι άμεσα γνωστός, καθώς οι περισσότερες γλώσσες διαθέτουν μικρή ιστορία της γραπτής τους έκφρασης. Πολλά από τα διαθέσιμα χαρακτηριστικά τους αποκτώνται με τη συγκριτική μέθοδο -μια διαδικασία αναδόμησης την οποία επεξεργάστηκε ο γλωσσολόγος Άουγκουστ Σλάιχερ τον 19ο αιώνα. Βάσει της συγκριτικής μεθόδου αποδεικνύεται η εγκυρότητα μίας ή πολλών από τις γλωσσικές οικογένειες που προτάθηκαν κατά καιρούς.

Οι γλωσσικές οικογένειες διαιρούνται σε μικρότερες φυλογενετικές ομάδες, που αναφέρονται συμβατικά ως κλάδοι της οικογένειας, καθώς η ιστορία της γλωσσικής οικογένειας αναπαρίσταται συχνά υπό τη μορφή διαγράμματος δένδρου. Ωστόσο, ο όρος οικογένεια δεν περιορίζεται σε κάποιο επίπεδο αυτού του δένδρου.

Για παράδειγμα η Γερμανική οικογένεια είναι κλάδος της Ινδοευρωπαϊκής οικογένειας. Ορισμένοι ταξινομητές περιορίζουν τον όρο οικογένεια σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο, υποδιαιρώντας τους κλάδους σε ομάδες και τις ομάδες σε συμπλέγματα. Οι οικογένειες συναθροίζονται σε φύλα γνωστά επίσης και ως υπεριοικογένειες. Τέτοιου είδους ταξινομία απαντάται συνήθως στις προσπάθειες ομοδοποίησης των γλωσσικών οικογενειών των αμερικανών Ινδιάνων και μία από τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται είναι η γλωσσοχρονολόγηση.

Ο κοινός πρόγονος μιας οικογένειας ονομάζεται **Πρωτογλώσσα**. Για παράδειγμα, η αναδομήσιμη πρωτογλώσσα της Ινδοευρωπαϊκής οικογένειας ονομάζεται **Πρωτοϊνδοευρωπαϊκή γλώσσα**. Η πρωτογλώσσα δεν είναι γνωστή από τα γραπτά της αρχαία, αφού ομιλείτο πριν την επινόηση της γραφής, αλλά ταυτίζεται ενίοτε με κάποια ιστορικά γνωστή γλώσσα. Για παράδειγμα, οι επαρχιακές διάλεκτοι των Λατινικών (Vulgar Latin) προκάλεσε την εμφάνιση των ρομανικών γλωσσών. Η πρωτορωμανική γλώσσα σε αυτή την περίπτωση λίγο-πολύ ταυτίζεται με την Λατινική (όχι όμως στη φιλολογική μορφή που χρησιμοποίησαν οι κλασικοί συγγραφείς). Κατά τον ίδιο τρόπο οι διάλεκτοι της Αρχαίας σκανδιναβικής γλώσσας συνιστούν πρωτογλώσσα της Νορβηγικής, της Σουηδικής, της Δανέζικης και της Ισλανδικής.

Γλώσσες που δεν είναι δυνατόν να ταξινομηθούν με αξιόπιστο τρόπο σε κάποια οικογένεια αναφέρονται ως απομονωμένες γλώσσες. Γλώσσα απομονωμένη στον κλάδο της μέσα σε μια οικογένεια, όπως είναι η Ελληνική μέσα στην Ινδοευρωπαϊκή οικογένεια, αναφέρεται ενίοτε ως απομονωμένη, αλλά είναι ξεκαθαρισμένος σε μεγάλο βαθμό η προγονική της γλώσσα.

9) Πρωτοελληνική γλώσσα

Η Πρωτοελληνική γλώσσα είναι μία από τις **Ινδοευρωπαϊκές Γλώσσες**, για την οποία δεν έχουμε γραπτά κείμενα σήμερα. Με τον όρο πρωτοελληνική γλώσσα εννοείται η ελληνική γλώσσα των χρόνων από τον 20ον αιώνα π.Χ. της αρχαιότητας.

Για την πρώτη φάση (Πρωτοελληνική) η οποία τοποθετείται **πριν το 1600 π.Χ.**, οι όποιες γνώσεις μας για την ελληνική γλώσσα βασίζονται σε τεχνικές επανασύνθεσης που προκύπτουν από τη συγκριτική γλωσσολογία.

Η Πρωτοελληνική είχε 7 πτώσεις (Ονομαστική, Γενική, Δοτική, Αιτιατική, Αφαιρετική, Τοπική, Κλητική). Επίσης είχε διατηρήσει σε πολύ μεγάλο βαθμό τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά της ΙΕ "μητρικής" γλώσσας. Είχε τρεις φωνές (Ενεργητική, Παθητική, Μέση) και τρεις αριθμούς (Ενικός, Δυϊκός, Πληθυντικός). Σημαντικό χαρακτηριστικό της (που διατηρήθηκε σχεδόν μέχρι τα πρώτα μεταχριστιανικά χρόνια) ήταν ο μουσικός τονισμός. Ο τόνος στα αρχαία ελληνικά δεν αντιστοιχούσε σε αύξηση της έντασης της φωνής (volume) αλλά σε αύξηση της συχνότητας (pitch).

Μέσα γραφής

Για τη γραφή χρησιμοποιούνται τα εξής μέσα:

Μια επιφάνεια πάνω στην οποία γίνεται η γραφή.

Παραδείγματα με χρονολογική σειρά χρήσης:

- κεραμικές ταμπέλες
- Πάπυρος
- Περγαμηνή
- Χαρτί

Ένα μέσο μετατροπής της επιφάνειας ώστε να ξεχωρίζει η γραφή

- σφήνες (για σφηνοειδή γραφή σε κεραμικές ταμπέλες)
- φτερό
- μολύβι (γραφή)
- στυλό διαρκείας
- μαρκαδόροι
- σπρέυ (π.χ. για γκραφίτι)

Ένα χρωματικό μέσο

- Μελάνι

10) Πάπυρος

Ο Πάπυρος (λατ. papyrus) είναι ένα υδρόβιο φυτό των βάλτων (Cyperus papyrus και σε μπφρ. κύπειρος ο πάπυρος) που παλαιότερα φύτρωνε στην κοιλάδα του Νείλου, σε διάφορες περιοχές της Συρίας, στη Μεσοποταμία και στην Παλαιστίνη, κοντά στη λίμνη Γεννησαρέτ. Υπό ευνοϊκές συνθήκες το φυτό φθάνει σε ύψος πέντε μέτρων.

Σήμερα, το βρίσκουμε την κοιλάδα του Άνω Νείλου, την Αβησσυνία και τα νερά της Ουγκάντας, ενώ το συναντούμε στην Ευρώπη και συγκεκριμένα στη Σικελία, κοντά στις Συρακούσες. Στα άλλα τμήματα του Νείλου, σε σχέση με το παρελθόν, ο πάπυρος βρίσκεται σε ελάχιστα μέρη.

Από το φυτό πάπυρος έφτιαχναν το πιο κοινό υλικό γραφής σε ολόκληρη την κλασική Αρχαιότητα. Τα αρχαιότερα δείγματα παπύρου, με ιερογλυφική γραφή, χρονολογούνται από το 3.000 π.Χ., εικονίζονται όμως κύλινδροι από πάπυρο σε παραστάσεις αιγυπτιακών ναών που είναι ακόμη παλαιότερες. Αρχικά οι Έλληνες δεν έκαναν εισαγωγή παπύρου από την Αίγυπτο, αλλά τον αγόραζαν από τους Φοίνικες. Από εκεί, κατά την άποψη μερικών ερευνητών, προήλθε μια άλλη ονομασία του παπύρου, Βύβλος, από την ομώνυμη πόλη της Φοινίκης και σημαντικό κέντρο εμπορίας παπύρου (βλ. περισσότερα στην επόμενη παράγραφο Ετυμολογία τού όρου).

Ετυμολογία του όρου

Η λ. πάπυρος εισήλθε στην Ελληνική αρκετά αργά, κατά την ελληνιστική εποχή (πρωτοαπαντά σε κείμενα του Θεοφράστου, του Διοσκουρίδη κ.ά.). Το γεγονός ότι το ίδιο φυτό είχε γίνει γνωστό προηγουμένως στους Έλληνες υπό την ονομασία βύβλος / βίβλος, δυσχεραίνει την παρακολούθηση της ακριβούς πορείας που διέγραψε η λέξη. Εικονογράμματα σημιτικής προελεύσεως φαίνεται να δηλώνουν τόσο τη βύβλο όσο και τον πάπυρο.

Η καλύτερη ετυμολογική υπόθεση που έχει μέχρι τώρα διατυπωθεί είναι η αναγωγή σε αρχ. αιγυπτ. φρ. pa-pu-ro, η οποία κατά βάσιν σημαίνει «βασιλικός, αυτός που ανήκει στο βασιλικό μονοπώλιο» και δηλώνει ότι το φυτό ανήκε στα προϊόντα μονοπωλίου τού Φαραώ[1]. Ωστόσο, μολονότι η εν λόγω εκδοχή παρατίθεται στα εγκυρότερα λεξικά τής Αρχαίας Ελληνικής, εξακολουθεί να μην είναι καθολικώς αποδεκτή από τους γλωσσολόγους.[2]

Χρήσεις του φυτού

Στην αρχαιότητα ο πάπυρος χρησιμοποιήθηκε πολύ ως γραφική ύλη, παρόμοια με το χαρτί και από εκεί πήρε το όνομά της η Παπυρολογία, η επιστήμη που ασχολείται με τα γραμμένα σε παπύρους αρχαία κείμενα.

Εκτός από την παραγωγή γραφικής ύλης, στην αρχαιότητα υπήρξαν και άλλες χρήσεις του φυτού αυτού. Με τις ίνες του παπύρου έφτιαχναν χοντρά και λεπτά σχοινιά, φιτίλια για λάμπες, πέδιλα από πλεγμένο πάπυρο, ακόμα και ανάλαφρες βάρκες. Το ξύλο των ριζών προσέφερε καύσιμο υλικό και χρησίμευε για την κατασκευή εργαλείων. Η διάταξη των λουλουδιών του διαπλεκόταν σε γιρλάντες, η δε στάχτη χρησιμοποιούνταν ως γιατρικό. Επίσης, συχνά αναφέρεται ότι οι φτωχοί μασούσαν το εσωτερικό των κοτσανιών του παπύρου, όπως γινόταν με το ζαχαροκάλαμο.

Σήμερα, χρησιμοποιείται επίσης ως διακοσμητικό φυτό σε κήπους και στην Ελλάδα, αλλά και γενικά σε χώρες της λεκάνης της Μεσογείου.

Παραγωγή γραφικής ύλης από πάπυρο

Για να κατασκευαστεί η γραφική ύλη από πάπυρο, έπαιρναν την ψίχα του κατώτερου τμήματος του στελέχους του φυτού. Σε γενικές γραμμές η διαδικασία ήταν η εξής:

Το στέλεχος, ενώ ήταν ακόμη φρέσκο, το έκοβαν σε τμήματα και το αποφλοιώναν, για να ελευθερώσουν την ψίχα. Αυτήν την έκοβαν σε λεπτές, αλλά όσο ήταν δυνατόν πλατιές λωρίδες, τις οποίες επάνω σε μια σανίδα βρεγμένη στο νερό τις έβαζαν οριζόντια τη μια πλάι στην άλλη, ώστε να επικαλύπτονται λίγο οι άκρες τους. Κατόπιν, επάνω σε αυτό το πρώτο στρώμα έμπαινε ένα δεύτερο στρώμα από λωρίδες τοποθετημένες κάθετα. Σχηματιζόταν έτσι ένα πλέγμα, που το πίεζαν με μια μεγάλη, πλατιά πέτρα. Με την πίεση έβγαινε από τις χλωρές ίνες του φυτού μια κολλώδης ουσία και έτσι τα δύο στρώματα ενώνονταν μεταξύ τους.

Με τον τρόπο αυτό δημιουργούσαν ένα "φύλλο" παπύρου που στη συνέχεια ξηραίνονταν στον ήλιο και τέλος απλωνόταν επάνω του ένα μείγμα αλευρόκολλας, ώστε να γίνει όσο το δυνατόν πιο λεία η επιφάνεια.

Κατόπιν, με τη βοήθεια κάποιας κολλητικής ουσίας ένωναν μεταξύ τους πολλά φύλλα (τουλάχιστον 20), τα οποία δημιουργούσαν έναν ρόλο, όπου οι ίνες του φυτού στη μια πλευρά πήγαιναν πάντοτε στην ίδια κατεύθυνση. Στην εξωτερική πλευρά του ρόλου πήγαιναν κάθετα (verso) και, επομένως, στην εσωτερική πλευρά πήγαιναν οριζόντια (recto).

Ο πάπυρος έφθανε στο εμπόριο με τη μορφή τέτοιων ρόλων οι οποίοι τυλίγονταν σε ένα ξύλινο κοντάρι, καθώς είχαν την ελαστικότητα που ήταν αναγκαία για ένα αρχαίο βιβλίο, το οποίο έπρεπε συχνά να ξετυλίγεται και να τυλίγεται. Ένας από τους μεγαλύτερους παπύρους που σώζονται (P. Oxy. 843) περιείχε, όταν ήταν ακέραιος, ολόκληρο το Συμπόσιο του Πλάτωνα και πρέπει να είχε μήκος 6,5 περίπου μέτρα. Βέβαια, όταν έπρεπε να γραφτούν κομμάτια μικρότερου μεγέθους (π.χ. μια επιστολή), τότε έκοβαν από τους ρόλους αυτούς το αναγκαίο μέγεθος.

Σταδιακά, η χρήση των κυλινδρικών παπύρων μειώθηκε και ο παπύρινος κώδικας, ένας τύπος βιβλίου από ενωμένα φύλλα παπύρου, άρχισε να επικρατεί από τον 2ο αι. για τα χριστιανικά κυρίως κείμενα.

Πάνω στον πάπυρο έγραφαν κατά στήλες με ένα μυτερό καλάμι βουτηγμένο σε μελάνι, τις περισσότερες φορές μόνο από την εσωτερική όψη και σπανιότερα στις δύο όψεις.

Μειονεκτήματα του παπύρου ως υλικού γραφής

Ένας ρόλος από πάπυρο μπορούσε να διατηρηθεί ακόμη και τριακόσια χρόνια, συνήθως όμως η ζωή του ήταν βραχύτερη. Το μεγάλο πρόβλημα του παπύρου ήταν πως έσπαγε εύκολα και η συχνή χρήση των μεγάλων σε μέγεθος ρόλων προκαλούσε πολλές βλάβες από το διαρκές δίπλωμα και ξεδίπλωμα.

Ένας άλλος μεγάλος εχθρός του παπύρου ήταν η υγρασία. Με την έκθεσή του σε αυτήν, γινόταν εύθραπτος και το χρώμα του σκούραινε. Ένας πάπυρος που είχε βραχεί και στεγνώσει επανειλημμένα το πιο πιθανό ήταν να διαλυθεί μόλις κάποιος τον άγγιζε. Για το λόγο αυτόν τα πλουσιότερα αρχαιολογικά παπυρικά ευρήματα σώθηκαν σε ξηρά εδάφη, σε περιοχές με ξηρό κλίμα.

Γενικά η φύλαξη και η διατήρησή τους έπρεπε να γίνει με προσοχή, καθώς ο σκόρος ή και τα ποντίκια μπορούσαν να προξενήσουν εξίσου μεγάλη ζημιά με την υγρασία. Στις αρχαίες βιβλιοθήκες οι κύλινδροι από πάπυρο ήταν τοποθετημένοι μέσα σε κυλινδρικές θήκες και φυλάσσονταν σε ξύλινα ράφια. Για τη μόνωση της βιβλιοθήκης από την υγρασία, ένας δεύτερος τοίχος περιέβαλλε τους εσωτερικούς τοίχους του κτηρίου αφήνοντας ένα κενό διάστημα ανάμεσα τους.

Καθώς ο πάπυρος παρουσίαζε αυτά τα πρακτικά μειονεκτήματα, στο βασίλειο της Περγάμου χρησιμοποιήθηκε εναλλακτικά ως γραφική ύλη το δέρμα ζώου, η περγαμηνή. Το νέο υλικό ήταν μια επανάσταση που οδήγησε στη δημιουργία του κώδικα, δηλαδή μιας αρχικής μορφής του βιβλίου που ξέρουμε σήμερα

Μαργαρίτη-Ρόγκα, Μ. 1999.

Εισαγωγή και ταξινόμηση.

Στο Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, επιμ. Μ. Κοπιδάκης.

Αθήνα: ΕΛΙΑ, σελ. 25.

© ΕΛΙΑ

Δείγματα διαλεκτικής διαφοροποίησης της ΑΕ

είκοσι (NE)

εἴκοσι: Αττική, Ιωνική, Αρκαδική, Λεσβιακή. Ομηρική·

εἰκοσι: Ομηρική· Φίκατι: Δυτική, Βοιωτική, Θεσσαλική·

φίκατι: Παμφυλιακή· Φείκατι: Νοτιοϊταλική (από το ινδοευρωπαϊκό *wi-kmt-i που σημαίνει δύο δεκάδες).

τέσσερα (NE)

τέτταρες: Αττική·

τέσσερες: Ιωνική, Αρκαδική·

τέσσαρες: Ιωνική, Κοινή·

πέσ(σ)υρες: Λεσβιακή·

πέτταρες: Βοιωτική·

τέτορες: Δυτική.

χίλιοι (NE)

χίλιοι: Αττική·

χειλίοι: Ιωνική·

χήλιοι: Λακωνική·

χέλλιοι: Λεσβιακή, Θεσσαλική (από το πρωτοελληνικό *χέσλιοι).

κόρη (NE)

κόρη: Αττική·

κούρη: Ιωνική·

κώρα: Δωρική·

κόρφα: Δωρική, Αρκαδική.

ξένος (NE)

ξένος: Αττική·

ξεῖνος: Ιωνική·

ξηῖνος: Δωρική·

ξένφος: Δωρική.

σελήνη (NE)

σελήνη: Αττική, Ιωνική·

σελάννα: Λεσβιακή·

σελάνα: Δωρική (από το πρωτοελληνικό *σελασ-να, παράγωγο από το όνομα σέλας: λάμψη).

Ποσειδῶνας (NE)

Ποσειδῶν: Αττική·

Ποσειδέων: Ιωνική·

Ποσειδάων: Ομηρική·

Ποσειδαν: Λεσβιακή·

Ποσοιδᾶν: Αρκαδική·

Ποτειδάφων: Δωρική·

Ποτειδάν: Δωρική.

προς (NE) = σε

πρός: Αττική, Ιωνική, Λεσβιακή·

προτί: Ομηρική·

πορτί: Κρητική·

πός: Αρκαδική, Κυπριακή.

εἶναι (NE)

εἶναι: Αττική, Ιωνική·

ἦναι: Αρκαδική

ἔμμεναι: Λεσβιακή, Ομηρική·

ἔμμεν: Θεσσαλική·

ἦμεν: Δωρική·

ἦμην: Κρητική.

βασιλιάς – βασιλέας (NE)

βασιλέως: Αττική·

βασιλέος: Ιωνική, Δυτική·

βασιλῆΦος: Κυπριακή·

βασίληος: Λεσβιακή·

βασιλεῖος: Θεσσαλική.

ΡΟΖΔΙΛ ΙΥ. ΒΙΚΟΡΙΣΤΑΝΝΙΑ ΔΙΦΡΟΒΙΧ ΠΛΑΤΦΟΡΜ ΔΙΣΤΑΝΔΙΟΝΟ ΗΑΒΔΑΝΝΙΑ **LEARNINGAPPS, MOODLE TA CLASSROOM** Υ ΒΙΚΛΑΔΑΝΝΙ ΙΣΤΟΡΙΪ ΓΡΕΔΥΚΟΪ ΜΟΒΙ

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΣΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ (πλατφόρμες/ εφαρμογές Learning Apps, Moodle, Classroom)

Β υμωαυ υισοκογ ροζυτκυ ινφωρμαδιονογ πολυ ποτρυβνο ποστρυβνο οτρυμωυαυ νουι ζναυνναυ. Υπροωαδζεννα ιννωαδιονιυ ζασοβυ υ ναυαυλνω-υιωυννιυ πορσου ποδυυιζυου υακιςυ ναυαυνναυ, ζαδικαυυλενιςυ ρυδεντυβυ ι υικυλαδαυιυ, ροζυτοκυ κομπετυνδιυ, ζοο υ υαζυυυου ραδιυου πορσοσυ ρεφωρμωυανναυ τραδιυδιονου ρυςτεμυ οσυβιυ υ κομπετυνδιυ. Οδνιυου ζ ταυιυ μετοδικ, υαυ υαυιυ ζναουοδιυ νοοβυδιυ ινφωρμαδιυου, ποδδαυαυιυ ιιυ αναλυυ, ρυςτεμαυιζυυαυιυ υ ροζυυ'υζυυαυιυ ποσταυυλενιυ ζαδαυιυ, υ μετοδικα υικωριςταυνναυ ινφωρμαδιονιυ πλατφόρμ διςταυνδιονογ ναυαυνναυ, μετοδικα υεβ-κυεστυβυ τα ιν. Ροζγλυαυεμω δευαυιυ πορυκλαδυ υικωριςταυνναυ **υιφωρωυιυ πλατφόρμ διςταυνδιονογ ναυαυνναυ LearningApps, Moodle τα Classroom**. Οδνιυ ζ υαριαντυβυ υ υεβ-κυεστυ ζ υικωριςταυνναυ QR-κοδιυ. Δυαυ ταυοκυ υεβ-κυεστυ δευοσταυντωυ ζαυιφωρωυαυιυ ζαυδαυνναυ αοου ρορυνκυ ιζ ζαυδαυνναυιυ υ QR-κοδιυ, ροζδρυκυυαυιυ τα υιυιςαυιυ υ ναυαυλνωμωυ ζαυκλαδιυ υ ποτρυβνιυ υαυ (ιυοο υικωριςτουυωυαυιυ ποδ υαυ ρεμιναρσυκο-ποραυιυαυιυογ ζαυαυττυαυ ζι ρυδεντυβαυιυ υ αυδιτορυβιυ ζ υικωριςταυνναυ μωβιλυνογ δευοδαυαυιυ QR-κοδιυ). Ταυαυ ποραυιυαυιυ μωζυυυου υπροωαδζυαυιυ ζα δευομωγουου πλατφόρμυ LearningApps.

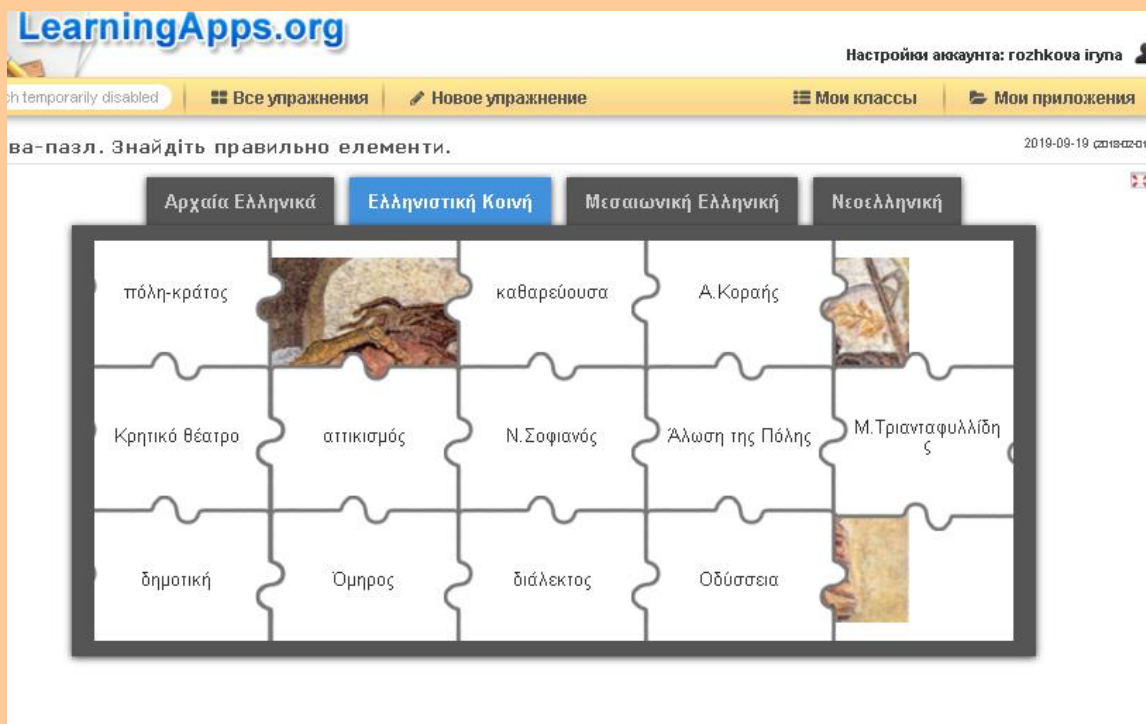
Πορυκλαδυ οσυβιυου ρεαυιζαυιυιυ ΙΚΤ υ ναυαυλνωμωυ πορσοσυ ραυα ροζρωβκα ταυιυ αδικαυιυ υλεμεντυβυ πλατφόρμ Moodle τα Classroom υαυ οργαυιζαυιυ υεβιναρυβυ, ιντεραυιυαυιυνιυ υλεμεντυβυ κυρσυ τα ριζνωγ υιδυ τουοστυυ ζαυδαυν, ζοκρεμω μνωζιυννωγ υιωορυ, α ταυοζ ροζρωβκα τα ποδαυυιςυ υικωριςταυνναυ αδιωου νιζυκιυ τραυυαυυαυιυνιυ υπροωαυιυ, μωζυυυου υικωριςταυνναυ υαυιυ ναυαυουυ ζιφωρωυιυ πλατφόρμυ. Οοοβυυιυυ ιντερεο ρυδεντυβυ ποδ υαυ οπαυυωυανναυ ναυαυλνωμωυ ματερυαυαυ υικυυικαυουυ ζαυδαυνναυ, υαυιυ μωζυυυου ροζρωβλυαυιυ πορ υικωριςταυνναυ πορωγραμυ LearningApps. Ταυοζ ονλαυν τουοστυ, υαυιυ ρυκλαδαυουυαυιυ, ρεδαγυουυαυιυ τα κερυυαυιυ υικυλαδαυεμω, δευοζυυαυουυου οπεραυιυυου πορ υεβιρυαυιυ ριυευυ ζαυουουανναυ

навчального матеріалу. У програму даного елемента курсу зазвичай закладаються питання різних типів: множинного вибору, коротка відповідь, есе, відповідь «вірно / невірно».

Веб-квест 1. Знайдіть відповідності основних понять історії грецької мови:

Веб – квест 2. Вправа-пазл. Знайдіть правильно елементи (поняття, характеристики, відатні особи), які відповідають кожному з періодів розвитку грецької мови.

Веб-квест 3. До кожного слова українською знайдіть відповідний варіант грецькою. Лексика з тематичного глосарія основних понять та термінів, необхідних для засвоєння курсу.

Веб-квест 4. Гра «Як стати мільйонером»? Знійдіть правильні відповіді з історії грецької мови та літератури.

LearningApps.org

Настройка аккаунта: το δίκτυο να ίγνα

← Search temporarily disabled

Все упражнения

Новое упражнение

Мои классы

Мои приложения

ΓΝΩΡΙΣΩ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

2019-03-12 | 2019-04-15

Από ποιο έργο ξεκινάει η ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας;

A "Οδύσσεια"

B "Ιλιάδα"

C "Ύμνος εις την Ελευθερίαν"

D "Έπος του Διγενή Ακρίτα"

Приклад використання платформи дистанційного навчання *Classroom*
(розробник курсу: Рожкова І.Г.)

The screenshot shows the 'Задання' (Assignments) tab of a Classroom course. At the top, there are navigation tabs: 'Лента', 'Задання', 'Пользователи', and 'Оценки'. Below the tabs, there is a list of assignments and documents:

- Грецька мова. Н.Ф. Клименко. Енциклоп... (Опубліковано 1 апр.)
- Давньогрецька мова. Л.Л. Звонська. Іст... (Опубліковано 1 апр.)
- Тема 1. ІСТОРІЯ ГРЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ПИСЕМ...**
- Антична філологія. Олександрійська бі... (Ізменено: 13:18)
- Сем.1.Вопрос 2. Назовите основные эта... (Опубліковано 27 мар.)
- Сем.1. Вопрос 1. Назовите основные эта... (Опубліковано 27 мар.)
- Сем.1. (Опубліковано 27 мар.)
- Новогрецька мова та політичні процеси... (Опубліковано 27 мар.)
- Характеристики та особливості грецько... (Ізменено: 13:17)
- Історія давньогрецької мови (Ізменено: 13:17)

http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26989 Н.Ф. Клименко. Грецька мова

The screenshot shows the header of the 'ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ' website. The navigation bar includes 'Всесвіт і Земля', 'Людина', 'Суспільство', and 'На'. Below the navigation bar is a search bar with the text 'Вибери...'. The main content area is titled 'Головна / Культура / Г' and features the article 'Грецька мова'.

ГРЕЦЬКА МОВА – мова, що утворює окрему групу в складі індоєвропейської сім'ї мов. Держ. мова Греції і (одночасно з турец.) Кіпру. Розповсюдж. на Пд. Балкан. п-ова і прилеглих о-вів Іоній. та Егей. морів (Крит, Евбея, Лесбос, Родос, Кіпр), у Пд. Албанії, Єгипті, Пд. Італії і країнах колиш. СРСР. Заг. кількість носіїв – бл. 12,2 млн осіб, зокрема у Греції – 9,5 млн, на Кіпрі – 530 тис. осіб. Г. м. генетично спорідн. з давньомакедон. мовою. У історії Г. м. виділяють 3 осн. періоди: давньогрец. (14 ст. до н. е. – 4 ст. н. е.), середньогрец. (5–15 ст.), новогрец. (від 15 ст.). У давньогрец. період виокремились діалекти, представлені зразками грец. класич. літ-ри: іонійський (Гесіод, Геродот), аттичний (був літ. мовою Греції у кін. 5 ст. до н. е.; Есхіл, Софокл, Еврипід, Аристофан, Платон, Аристотель, Фукідід, Ксенофонт, Демосфен), еолійський (Алкей, Сапфо), протоіонійсько-еолійський (Піндар) та ін. На основі аттич. та іоній. діалектів сформувалося заг.-грец. койне у літ. і розмов. різновидах (4–1 ст. до н. е.). Фонет. рівень давньогрец. мови представлений 5-ма голосними (поділялися на довгі і короткі) та 17-ма приголосними (зімкн. дзвінки [b], [d], [g] та глухі [p], [t], [k]; придихові [ph], [th], [ch]; носові [m], [n]; плавні [r], [l]; африкати [dz], [ks], [ps]; спіранти [s]). Особливістю грец. відображення індоєвроп. фонем є перехід r, l, m, n > ra, ar, 1a, al; a, am; a, an; *bh > ph, *dh > th; *k, *g, *gh >

Приклад використання платформи динстанційного навчання Moodle (розробник курсу: Рожкова І.Г.)

ММДУ Українська (uk) Ірина Рожкова

Ιστορία ΟΙΜ (новогрецької)

На головну / Мої курси / Факультет грецької філології та перекладу МДУ / 035 Φιλολογία (035.08 κλασичνι μοβι та літератури ... / Курс 3 / Ιστορία ΟΙΜ (новогрецької) Редагувати

Пошук на форумах Застосувати
Розширений пошук ?

Случайная запись из глоссария

Δημοτική

η απλή, εξελιγμένη, απευθείας από την Αρχαία μορφή της ελληνικής γλώσσας, την οποία χρησιμοποίησαν φυσικά και αβίαστα οι

Навігація

- На головну
- Інформаційна сторінка
- Сторінки сайту
- Мої курси
  - Факультет грецької філології та перекладу МДУ
  - 035 Φιλολογία

Μετοу курсу є засвоєння студентами основних тем, що висвітлюють питання становлення новогрецької літературної мови, утворення і функціонування двох типів загальної мови – кафаревуси та димотики та ознайомлення студентів з теоретичними засадами сучасної діалектології новогрецької мови.

Предметом курсу є процес формування догрецької (протогрецької) мови, етапів формування давньої писемності, становлення та розвитку грецької мови протягом її історичних періодів формування, від давньогрецької мови та її діалектів, елліністичної грецької мови койне О.Μακεδονського до сучасної новогрецької мови димотики, а також мовне питання – кафаревуса-димотика.

Тривалість: курс розрахований на 14 тижнів навчання, де 13 тиждень - захист самостійних робіт студентів, 14 тиждень - захист індивідуального навчально-дослідного завдання, іспит.

Περιεχόμενο του μαθήματος:

Το μάθημα εξετάζει την ιστορική εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας από τις απαρχές μέχρι την Νεοελληνική γλώσσα της σύγχρονης περιόδου.

Επιμέρους ενότητες: μεθοδολογικά ζητήματα για τη μελέτη της ιστορίας της ελληνικής, προϊστορική και ιστορική περίοδος της ελληνικής, οι πηγές της κάθε περιόδου ιστορικής εξέλιξης, η γραφή, οι περίοδοι της γραφής, οι διάλεκτοι και η διαλεκτική γεωγραφία, λογοτεχνικές γλώσσες, φαινόμενο αττικισμού, γλωσσικό ζήτημα.

Διδακτικοί στόχοι για το μάθημα της Ιστορίας της γλώσσας:

Οι φοιτητές:

- Να γνωρίσουν τη διαχρονικότητα της ελληνικής γλώσσας και γραφής.
- Να κατανοήσουν ότι η γλώσσα είναι δημιούργημα του λαού και εξελίσσεται συνεχώς, ενώ κάποια βασικά στοιχεία της παραμένουν αναλλοίωτα.
- Να εκτιμήσουν την αξία της ελληνικής γλώσσας ως εκφραστικού οργάνου για τη δημιουργία πολιτιστικών επιτευγμάτων υψηλής στάθμης και τη διαχρονική πορεία της στη μακραίωνη ιστορία του ελληνισμού.

Βικλαдач: Ірина Рожкова

Διδάσκουσα: Ειρήνη Ροζκόβα

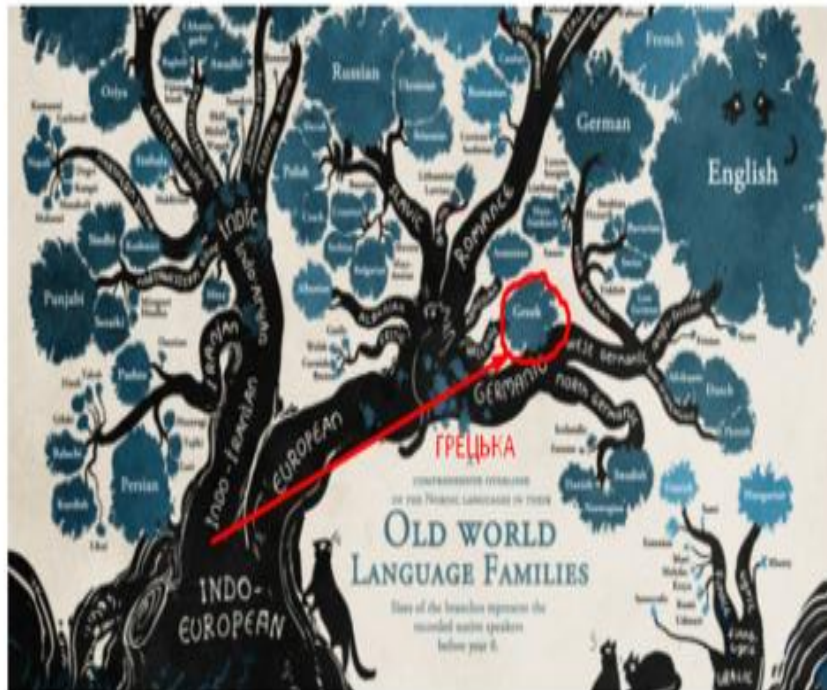

Завдання 3. Укладіть презентацію

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ З ТЕМИ

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ, ОBOB'ЯЗKOBІ ДЛЯ OПPАЦЮBАННЯ

ГЕНЕAЛOГІЧНЕ ДЕРЕBO ІНDOЄBPOПEЙCЬKOЇ CІM'Ї MOB

Відео-матеріал: Історичні факти: догрецька історія / Η προελληνική αρχαιότητα

У відео висвітлено основні історичні факти догрецького (доісторичного) періоду, які вплинули на формування та подальший розвиток грецької мови.

Індоєвропейська мовна сім'я / Η ινδοευρωπαϊκή οικογένεια γλωσσών

Походження грецької мови / Η καταγωγή της ελληνικής γλώσσας

Загальна інформація щодо історичного походження грецької мови (на основі досліджень Н. Андриатіса)

ДОДАТКОВІ НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Генеалогічне дерево індоєвропейської мовної сім'ї / Το γενεαλογικό δέντρο της ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας

Стаття та відео, що ілюструють нові погляди дослідників на походження мов та теорію генеалогічного дерева мовних сімей (автор: Л. Фафуті)

ΡΟΖΔΙ V. ΠΡΙΚΛΑΔΙ ΤΕΚΣΤΙΒ ΙΣΤΟΡΙΧΝΙΧ ΠΕΡΙΟΔΙΒ ΡΟΖΒΙΤΚΥ ΓΡΕΨΚΟΪ ΜΟΒΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΕ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (Давньогрецька мова)

Δημοσθένη Κατά Τιμοκράτους, 204-205

....Καὶ μὴν ὄτι μὲν προσήκει πάντας κολάζειν τοὺς ἀδικοῦντας, εὖ οἶδ' ὅτι πάντες ἄν, εἴ τις ἔροιτο, φήσαιτε· ὄσω δὲ μάλιστα τοῦτον, ὃς νόμον εἰσενήνοχ' ἐπὶ βλάβῃ τοῦ πλήθους, ἐγὼ πειράσομαι διδάξαι. τῶν μὲν γὰρ κλεπτῶν καὶ λωποδυτῶν καὶ τὰ τοιαῦτα κακουργούντων ἕκαστος πρῶτον μὲν ὡς ἀληθῶς τὸν ἐντυχόντ' ἀδικεῖ, καὶ οὐκ ἄν οἴός τ' εἴη πάντας ἐκδύειν οὐδὲ τὰ πάντων ὑφελέσθαι, εἴτα | καταισχύνει τὴν αὐτοῦ δόξαν καὶ τὸν βίον μόνον. εἰ δὲ τις εἰσφέρει νόμον ἐξ οὗ τοῖς ὑμᾶς βουλομένοις ἀδικεῖν ἢ πᾶσ' ἐξουσία καὶ ἄδεια γενήσεται, οὗτος ὄλην ἀδικεῖ τὴν πόλιν καὶ καταισχύνει πάντας· νόμος γὰρ αἰσχροὺς ὅταν κύριος ᾖ, τῆς πόλεως ὄνειδός ἐστι τῆς θεμένης, καὶ βλάπτει πάντας ὅσοι περ ἄν αὐτῷ χρῶνται....

Μετάφραση στη νεοελληνική (переклад на новогрецьку) :

Και βέβαια γνωρίζω καλά ότι όλοι θα συμφωνούσατε ότι αρμόζει (σε σας) να τιμωρείτε (εσεῖς) όλους, όσους αδικούν αν κάποιος σας ρωτούσε· εγώ όμως θα προσπαθήσω να σας εξηγήσω (διαφωτίσω), πόσο (αρμόζει να τιμωρείτε) περισσότερο αυτόν, που έχει προτείνει νόμο για βλάβη του λαού. Δηλαδή καθένas από τους κλέφτες και τους λωποδύτες και από εκείνους που κάνουν τέτοια κακουργήματα πρώτα αληθινά (πραγματικά) αδικεῖ όποιον συναντήσει και δεν θα μπορούσε να απογυμνώσει (ο καθένas) όλους ούτε να αφαιρέσει κρυφά (καθένas) (όλα τα πράγματα) όλων (των ανθρώπων), έπειτα ντροπιάζει τη δική του υπόληψη και τη ζωή μόνο. Αν κάποιος προτείνει νόμο εξαιτίας του οποίου (νόμου) θα υπάρχει (θα δοθεί) ολόκληρη η εξουσία και η αφοβία (ασφάλεια) σε εκείνους που θέλουν να σας αδικούν, αυτός αδικεῖ όλη την πόλη και ντροπιάζει όλους· γιατί νόμος κακός είναι ντροπή για την πόλη που θέσπισε (τον κακό νόμο), όταν (ο κακός νόμος) ισχύει (εφαρμόζεται), και βλάπτει όλους, όσοι τυχόν χρησιμοποιούν αυτόν (τον νόμο).»

[E. Τσουρέας, *Επιλογή αρχαίων ελληνικών θεμάτων, τ.1, εκδ. Τσουρέα: Αθήνα 1993: σ.135-136*]

Σοφοκλή Οιδίπους Τύραννος, στ. 255-266

Οὐδ' εἰ γὰρ ἦν τὸ πρᾶγμα μὴ θεήλατον,
ἀκάθαρτον ὑμᾶς εἰκὸς ἦν οὕτως ἔᾶν,
ἀνδρός γ' ἀρίστου βασιλέως ὀλωλότος,
ἀλλ' ἐξερευνᾶν· νῦν δ' ἐπεὶ κυρῶ τ' ἐγὼ
ἔχων μὲν ἀρχᾶς ἃς ἐκεῖνος εἶχε πρῖν,
ἔχων δὲ λέκτρα καὶ γυναῖχ' ὀμόσπορον
κοινῶν τε παίδων κοίν' ἄν, εἰ κείνῳ γένος
μὴ 'δυστύχησεν, ἦν ἄν ἐκπεφυκότεα -

νῦν δ' ἔς τὸ κείνου κρᾶτ' ἐνήλαθ' ἢ τύχη·
ἀνθ' ὧν ἐγὼ τάδ', ὡσπερεὶ τοῦμοῦ πατρός,
ὑπερμαχοῦμαι, κάπῃ πάντ' ἀφίξομαι,
ζητῶν τὸν αὐτόχειρα τοῦ φόνου λαβεῖν...

Μετάφραση στη νεοελληνική (переклад на новогрецьку) :

«Μα κι αν αυτό δεν ήτανε θεόσταλτο το πράγμα,
έτσι δεν ήτανε σωστό ν' αφήσετε το φόνο,
ακάθαρτο, αφού χάθηκε ο βασιλιάς κι ο πρώτος·
έπρεπε να ερευνήσετε· να τώρα, αφού τυχαίνει
να έχω εγώ το θρόνο του, που είχε εκείνος πρώτα,
να έχω το κρεβάτι του κι ομόκοιτη γυναίκα
και τα δικά μας τα παιδιά θα ήτανε αδέρφια,
αν δε χανόταν άκληρος εκείνος κάποια μέρα
—μα η μοίρα τώρα έπεσε βαριά στην κεφαλή του—
για όλα αυτά, σαν νά 'τανε πατέρας μου εκείνος,
θε να τον υπερασπιστώ, τα πάντα θε να κάνω,
ζητώντας το φονιά να βρω, το δράστη αυτού
του φόνου ...»

[Σοφοκλή Οιδίποδας Τύραννος, μτφρ. Στ. Μπαζάκου-Μαραγκουδάκη, έκδ. Ιδρύματος Σχολής
Μωραΐτη, Αθήνα 1983, σ.27-28]

«ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ» Β. ΚΟΡΝΑΡΟΣ
(Μεσαιωνική ελληνική – Διάλεκτος της Κρήτης)

Грецька мова епохи Середньовіччя – діалект о. Крит
В. Корнарос «Еротокрит»

Του Κύκλου τα γυρίσματα, που ανεβοκατεβαίνουν,
και του Τροχού, που ώρες ψηλά κι ώρες στα βάθη πηαίνουν·
και του Καιρού τα πράματα, που αναπαημό δεν έχουν,
μα στο Καλό κ' εις το Κακό περιπατούν και τρέχουν·
και των Αρμάτων' οι ταραχές, όχθηρες, και τα βάρη, 5
του Έρωτος οι μπόρεςες και τση Φιλιάς η χάρη·
αυτάνα μ' εκινήσασι τη σήμεραν ημέραν,
ν' αναθιβάλω και να πω τά κάμαν και τά φέραν
σ' μιá Κόρη κ' έναν 'γουρο, που μπερδευτήκα' ομάδι
σε μιá Φιλιάν αμάλαγη, με δίχως ασκημάδι. 10
Κι όποιος του Πόθου εδούλεψε εις-ε καιρόν κιανένα,
ας έρθει για ν' αφουκραστεί ό,τ' είν' εδώ γραμμένα·

Переклад В. Степаненка «Еротокрит»

«Повік невтомне колесо людської в світі доли
то вгору піднімається, то скочується в доли.
Ночей і днів коловорот, які в своєму плині

всі поспішають до добра як і до зла,
неспинні, і брязкіт зброї, і гризня, і тяжкість перемовин,
і витівки Еротові, і радощі любові, –
усе це змушує мене зібратися з думками
й розповісти історію, яку писав роками,
про парубка і дівчину. Обоє їх поєднала любов
цнотлива і свята, що сорому не знала.
Тож, хто бажання має, час, а головне – терпіння,
Нехай прийде й послухає моє благе творіння...

ПРИКЛАД КАФΑΡΕΒУСИ

Παράδειγμα κειμένου στην Καθαρεύουσα

Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἐνόσω ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω πάντοτε, ἰδίως δὲ κατὰ τὰς πανεκλάμπρους ταύτας ἡμέρας, νὰ ὑμνῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστὸν μου, νὰ περιγράψω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν, καὶ νὰ ζωγραφῶ μετὰ στοργῆς τὰ γνήσια Ἑλληνικὰ ἔθη.

...

Ὁ ναῖσκος εὐρίσκετο τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως καὶ ὁ παπα-Διανέλλος ὁ Πρωτέκδικος εἶχεν ἐπέλθει ἐκεῖ ἀπὸ τῆς πρωίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἀφοῦ ἔλαβεν τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ κυρ-Κωνσταντοῦ, ὅτι θὰ ἔφθανε πρὸς τὸ βράδυ διὰ νὰ ψάλῃ καὶ συνεορτάσωσιν ὁμοῦ τὴν Ἀνάστασιν. Ἄλλον βοηθὸν ὁ παπὰς δὲν εἶχεν· ὁ νεώτερος υἱὸς του, ἔτοιμαζόμενος ἐφέτος δι' ἐξετάσεις εἰς τὸ διδασκαλεῖον, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ τὸ Πάσχα.

**Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851 - 1911), Από το
διήγημα «Λαμπριάτικος Ψάλτης»**

ΚΙΠΡΣΪΚΪΗ ΔΙΑΛΕΚΤ ΝΟΒΟΓΡΕΪΚΟΪ ΜΟΒΙ

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Παραμύθι «Τα χρυσά μήλα του βασιλιά»

Μια βολάν τζαι έναν τζαιρόν είσεν έναν βασιλέαν που 'σεν ένα περβόλιν γεμάτον δεντρά πολλών λογιών που κάμναν πολλά καλά φρούτα. Στον καλλύττερον τόπον του περβολιού είσεν έναν δεντρόν που έκαμνεν χρυσά μήλα. Το ετσάμππιζεν τακτικά τζαι επότιζέν το πάντα Εφορτώννετον κάθε χρόνον καρπούς, που τους ελαλούσαν «χρυσά μήλα του βασιλιά». Άμα ήρτεν ο τζαιρός που ψήθηκαν τα μήλα, έκοφκεν ο βασιλέας τζαι έτρωεν τζαι ευκαριστιέτουν πολλά.

Μιαν νύχταν που έκαμνεν περίπατον ο βασιλιάς, επήεν τζαι στο περβόλιν που ήταν το δεντρόν 'πού τα χρυσά μήλα για να το περιχαρεί, που γυάλλιζαν τα χρυσά μήλα. Σαν έστεκεν τζαι εθώρεν, άκουσεν έναν κατσίαρισμόν, τζαι είεν έναν σ'εριν τζ' εποταβρίστην τζαι έκοψεν έναν χρυσόν μήλον τζαι έφυνεν. Τούτο το πράμαν εσυνέχισεν πολλές φορές, τζ' εχάννετον κάθε μέρα τζαι έναν μήλον.

Ο βασιλέας είσεν τρεις γιούδες, τζαι εφώναζέν τους τζαι είπεν τους ίντα 'ν που γίνεται στο περβόλιν όπου ήταν η μηλιά με τα χρυσά μήλα. Ο βασιλιάς είπεν στον μιάλον γιον του να πάει την νύχτα να γλέπει να πιάσει τον κλέφτην. Την άλλην νύχταν ο μιάλος γιος του βασιλέα έπιασεν τον σ'σιπέττον του τζ' επήεν τζαι έκατсен 'που κάτω στην μηλιάν τζ' εκαρτέραν τον κλέφτην να τον πιάσει. Το βασιλόπουλλον εκαρτέραν πολλήν ώραν, μα εν φαίνετουν κανένας. Στην πολλήν ώραν

που καρτέραν, εποτζοιμήθηκεν. Κοντά στα μεσάνυκτα εποκνιάστηκεν τζαι άκουσεν έν βουισμόν τζαι μιαν κατσίαρίστραν, που φοήθηκεν τζ' εσηκώθην τζαι έφυνεν. Ήταν ο δράκος, τζαι ήρτεν τζαι έπιασεν έναν μήλον τζαι έφυνεν.

....

Τζαι ζήσαν τζείνοι καλά τζ' εμείς καλλύττερα.

*Πηγή: Χατζητάκη-Καψωμένου, Χ. 2002.
Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι. Σελ. 287-298.*

ΡΟΖΔΙΛ VI. ΛΙΤΕΡΑΤΥΡΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. BLASS, F. & A. DEBRUNNER, R. FUNK 1961. *A Greek Grammar of the New Testament and other early christian literature*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. DANKER, F. W. (BDAG) 2000. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature*. 3^η έκδ. Chicago-London. 2000.
3. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago-London.
4. JANSE, M. 2001. «Τα ελληνικά της Καινής Διαθήκης». Στο *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας: Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα*, επιμ. Α.- Φ. Χριστίδης, 480-485. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας & Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
5. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ, Ν. 1974. «Η ελληνική γλώσσα στους μετακλασσικούς χρόνους». Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, 5ος τόμ., 258-267. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
6. BROWNING, R. 1995. *Η μεσαιωνική και νέα ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Παπαδήμας.
7. DEBRUNNER, A. & A. SCHERER. 1994. *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*. 2ος τόμ., *Βασικά ζητήματα και γνωρίσματα της μετακλασσικής ελληνικής*. Μτφρ. Χ. Π. Συμεωνίδης. Θεσσαλονίκη: Α/φοί Κυριακίδη.
8. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ, Μ. Ζ., επιμ 1999. *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.
9. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ Σ., 1985. *Από την ιστορία της ελληνικής γλώσσας: Η ελληνική γλώσσα από τα ελληνιστικά ως τα νεότερα χρόνια - Η ελληνική γλώσσα στην Αίγυπτο*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
10. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ. 2002. *Συνοπτική ιστορία της ελληνικής γλώσσας*. 5η έκδ. Αθήνα.
11. NIEHOFF-PANAGIOTIDIS, J. 1994. *Koine und Diglossie*. Wiesbaden: Harrassowitz.
12. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Κ. 2017. *Τα λεξιλόγια του αποστόλου Παύλου. Σημασιολογική και πολιτισμική ερμηνευτική ανάλυση ειδικών λεξιλογικών όρων μέσα στο Παύλειο corpus*. Θεσσαλονίκη: Ostracon publishing.
13. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ, Χ. 1997. «Επιδράσεις της ελληνικής γλώσσας σε άλλες γλώσσες και άλλων γλωσσών στην ελληνική». Στο *Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα*, παράρτημα «Ελλάς», 1ος τόμ., 86-90. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός «Πάπυρος».
14. THUMB, A. 1901. *Die griechische Sprache im Zeitalter des Hellenismus*. Στρασβούργο: Karl J. Trübner. (Φωτομηχανική ανατύπωση, Walter de Gruyter, 1974).
15. TONNET, H. 1995. *Ιστορία της νέας ελληνικής γλώσσας*. Μτφρ. Μ. Καραμάνου & Π. Λιαλιάτσης. Αθήνα: Παπαδήμας.

16. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Μ. [1938] 1981. *Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή*. 3ος τόμ. του Άπαντα. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
17. ΦΛΩΡΟΣ Αθανάσιος Θ. 1988. *Ιστορικό και συγκριτικό συντακτικό αρχαίας, νέας ελληνικής και λατινικής / Αθανάσιος Θ. Φλώρος*. – Αθήνα : ΗΒΟΣ, 1988.
18. ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ, Χ. 1997. «Η δομή της αρχαίας ελληνικής γλώσσας: Από τον 3ο π.Χ. ως τον 6ο μ.Χ. αι. - Η κοινή γλώσσα». Στο *Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα*, παράρτημα «Ελλάς», 1ος τόμ., 49-52. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός «Πάπυρος».
19. ΧΡΙΣΤΙΔΗΣ, Α.-Φ., επιμ. 2001. *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας: Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας & Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
20. ΧΡΙΣΤΙΔΗΣ, Α.-Φ. 2005. *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη]
21. БЕЛЕЦКИЙ А. А. Проблема греческого языка Византийской эпохи / А. А.Белецкий // *Українська елліністика: збірник наук. праць*. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – 608 с. – С.44.
22. КЛИМЕНКО Н. Ф., ПОНОМАРІВ О. Д., ЧЕРНУХІН Є. К. Новогрецько-український словник 22000 слів / Н. Ф. Клименко, О. Д. Пономарів, Є. К. Чернухін. – Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2005. – 428 с.
23. ЗВОНСЬКА-ДЕНИСЮК Л. Л. Давньогрецька мова: Підручник для студентів відділення класичної філології та гуманіт. фак. вищ. закладів освіти / Л. Л.Звонська-Денисюк. – К. : Томіріс, 1997. – 592 с.
24. ЗВОНСЬКА Л.Л. Історія грецької мови : підручник / Л. Л. Звонська ; КНУ ім. Т. Шевченка. – Київ : Київський університет, 2011. – 384 с.
25. ЗВОНСЬКА Л.Л. Давньогрецька мова; Рейхлінова вимова // 434-435 *Енциклопедичний словник класичних мов / Л.Л. Звонська, Н.В. Корольова, О.В. Лазер-Паньків та ін..* — К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. — С. 141-142; 434-435. — 552 с.
26. ЗВОНСЬКА Л.Л. Давньогрецька мова. Підручник для філософів / Л.Л. Звонська. – К.: Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського; Дух і літера, 2011. – 640 с.
27. СОБОЛЕВСКИЙ С.И. Древнегреческий язык: Учеб. для высших учебных заведений (Фототипическое издание) / С.И. Соболевский. – СПб. : Алетейя, 2004. – 616 с.
28. УКРАЇНСЬКА ЕЛЛІΝΙΣΤΙΚΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філол. ; [відп. ред. Клименко Н. Ф.]. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – 607 с.

Навчальне видання

Рожкова Ірина

**НАВЧАЛЬНО – МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК З ІСТОРІЇ ГРЕЦЬКОЇ
МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ОС «БАКАЛАВР» ТА ОС «МАГІСТР»
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ „ПЕРЕКЛАД (НОВОГРЕЦЬКА)”
ТА «ФІЛОЛОГІЯ. МОВА І ЛІТЕРАТУРА (НОВОГРЕЦЬКА)»
З РЕКОМЕНДАЦІЯМИ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Проект

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ФГФП
від „   ” _____ 2020, протокол № ____

Формат 60×84/16

Видавництво МДУ
2020

АВТОР ПОСІБНИКА

РОЖКОВА ІРИНА ГЕОРГІЇВНА

**старший викладач
кафедри грецької філології та перекладу
Маріупольського державного університету**

**(2009-2013) аспірантура МДУ спеціальність
10.02.15 –**

Загальне мовознавство

*Сфера професійних інтересів: соціолінгвістика,
мдіалінгвістика, теорія та історія новогрецької
літератури, історія грецької мови*

ΕΙΡΗΝΗ Γ. ΡΟΖΚΟΒΑ

**Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας και Μετάφρασης
Κρατικό Πανεπιστήμιο Μαριούπολης**

*Γνωστικό αντικείμενο: Ελληνική φιλολογία με έμφαση
στην κοινωνιογλωσσολογία, την Ιστορία της ΝΕ
λογοτεχνίας, την Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*